

અમીરઅલીનું દર્શન.

મોહનલાલ.

કિસ્મત પ આના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી ં પીરાગ્રિટ વિભાગ]

અનુક્રમક (૨૩૩૭) વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ અમીર અમીરુ દશન

વિષય દેવદાસ ૨

સાગરોત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અ. રા. રા. રા.
૧૯૮૦

૧૨૩૩૭

AMIR ALI'S VISION

BY

LOUISE MARSTON

અમીરઅલીનું દર્શન

અંગ્રેજી પંચવી ભાષાતંત્રકર્તા

નવદેવ લક્ષ્મણભાઈ

મુદ્રણ

ગુજરાતની ધર્મપુસ્તકપ્રમારક મહાજીને સાર મિશન

ગ્રામપાનાના એથ આર સ્ટોટ હાથુ

તથા પ્રસિદ્ધ પ્રાચી

ઈ. સ. ૧૯૨૫.

૧૦૦૦ પ્રત]

[કિંમત ૫ આના.

અનુક્રમણિકા

અવ્યાય	પાન
૧ અભિમાનનુ કારણ કે ગરમનુ ?	૧
૨ સ્વર્ગી વાનાનુ જ્ઞાન	૮
૩ મનિકા	૧૨
૪ ઉપનિષદ	૧૬
૫ નાત્રીરુપેન	૨૨
૬ ગુહ્યમીઠા અંગમ	૨૭
૭ નરસેનભની કથા	૩૦
૮ તમા વવસ્તવનુ બ વેચુ	૩૬
૯ આમ વ્રણુ	૩૭
૧૦ બાપણુ	૪૧
૧૧ મનિનાના ગામણના સનાતન નિયમ	૪૮
૧૨ મનિકાની વિનતી	૫૪
૧૩ ગુહ્યમીઠા અંગમની વાસ્તી	૫૮
૧૪ આપણ તેન શુ આ રીતે ?	૬૩
૧૫ ભાઈઆનુ જુઠા પડતુ	૬૭
૧૬ મનિકાનુ શુભ થતુ	૭૬
૧૭ આવી પત્નો મળે ?	૭૮
૧૮ ના રીખાનમ	૮૫
૧૯ દેવની પ્રીતિ	૮૦
૨૦ હ રીખાનમ	૮૪
૨૧ સ્વર્ગીય મહિમાનુ જાણુ જ્ઞાન	૯
૨૨ મનિકાનો પત્ના મગ્યા	૧૦૬
૨૩ નના મિત્રોને ત્યા	૧૦૮
૨૪ હવના દિવસ	૧૧
૨૫ તેમજ તથા નર	૧૨૧
૨૬ મનિકાનુ મિગનગી કામ	૧૨૬

અમીરઅલીનું દર્શન.

અધ્યાય ૧.

અભિમાનનું કારણ કે શરમત ?

રાહદારીએને જવા આવવા માટે મગની જગ્યા રાખીને એક પહોળા રસ્તાની એક કારે એક નાનું સરખું ટોળું ભેગું થયું હતું તે વેળા તરતની ઘાળેની એક મજબૂતના સફેદ ક ગંગેની પાછળ આસમાની આકાશમાં ગતી પ્રકાશના જેરડા પાડતો સૂર્ય અત્યંત પામરાની તૈયારીમાં હતો.

આ બીડ થવાનું કારણ શું એમ જો વાચનાર પ્રશ્ન કરે તો જાણવું કે એ બીડ કંઈ વિચિત્ર અનાવ અન્યાને વીધે કે અકસ્માત થયાને લીધે થઈ નહોતી કેટલાક જણ તો બીડ થવાનું કારણ જાણવાને જિજ્ઞાસુ હતા, તેથી બીજાઓની ખાધ ઉપરથી ડોકિયું કરી જોતા હતા સાદો પોશાક પહેરેલો પણ તેમના જેવાજ એક હિન્દી તેમની નજરે પડ્યો તે તેઓનીજ માનુસાધાર્માં યોજનો હતો, ફેર માત્ર એટલોજ કે તેનું ભાષણ કંઈ અલૌકિક આખત વિષે હતું.

શું થાય છે તે જોવાની સહેજ જિજ્ઞાસાથી કેટલાક ભેગા થઈ ગયા હતા તેઓ મધ્યે એક ખાનદાન ઇસ્લામી યુવક પણ ઉભો હતો પ્રથમ તો તે વણે છેટે હતો, પરંતુ રફતે રફતે બીજાઓને ખમેડી બીડમાંથી માર્ગ કરી ભાષણકર્તાની લગોત્તગ આવીને તેની સામોજ ઉભો રહ્યો તે યોલનારની સામે ટગર ટગર બોલા કરતો હતો, એટલુંજ નહિ પણ ધ્યાન દઈ તેના હરેક યોલનું શ્રવણ કરતો હતો.

ભાષણ આ પ્રમાણે હતું “ભાઈઓ, સૌથી અદ્ભુત વાત, એટલે જગત્રાતા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત બની વાત હું તમોને કહું તે

મહેરબાની કરીને લલ્લ આપી સાંભળો કદાચ તમે એમ ધારતા હશે કે, એ તો હસવા જેવી અને મસ્કરી કરવા જેગ વાત છે, પરંતુ હું તમોને ખાતરીપૂર્વક કહું છું કે, એ વધસ્ત ભમા હું અભિમાન કરું છું, અને હું એકલોજ નહિ પણ જગતમાના સો દેશોમા લાખો માણસો એમા અભિમાન કરે છે ૧૯૦૦ વર્ષ પર એક સતે આ પ્રમાણે લખ્યું હતું કે, ‘એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભ સિનાય હું બીજા કશામા અભિમાન કરું’ અમે પણ ખરા હૃદયથી એમજ કહીએ છીએ પરંતુ તમે ખાજો કે, એમ કેમ? લાકડાનો વધસ્ત ભ, જે કૂર અને શરમભરેલા મોતનું નિશાન તેમા તે વળી અભિમાન શેનો? તે મોત તો એવું ઘાતળી અને શરમભરેલું હતું કે હાનતી સરકારોના કાયદાઓમા આવા મોતની શિક્ષા તો છેજ નહિ એ તો સર્વ મુંદરેલા દેશોમાથી તદ્દનજ કાઢી મૂકવામા આવી છે

“લાઇઓ, અમે એ વધસ્ત ભમા શા સારૂ અભિમાન કરીએ છીએ તે હું તમોને જણાવું છું કારણ એ છે કે, માણસને સહુથી મોટી ગર્જ તે દેવની પ્રીતિની ગર્જ છે, અને પાપીઓ પ્રત્યેની ધ્રુવરની પ્રીતિનું દર્શન ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભમા જેની રીતે થાય છે તેવું ડાઘ બીજે પ્રકારે થતું નથી વળી પાપ એટલે શું, અને દેવની દૃષ્ટિમાં તે કેવું જુદું છે તેનું જ્ઞાન પણ એ વધસ્ત ભદારેજ થાય છે કેમ લાઇઓ, પાપ વિષે તમે પોતે શું ધારો છો? ધ્રુવર પાપ વિષે શું માને છે ને તેને કેવું અધમ ગણે છે તે ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભની સમિષ ખડો રહીને હું તમને જણાવીશ દેવ તો પાપને એવું દુષ્ટ અને કટાંગાડપ લેએ છે કે, એ નિપાપી નરના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપી મોત શિવાય તે બીજા કશાથી ટાળી શકાય નહિ એ વિષે પવિત્ર લેખમા જે લખેલું છે તે સાંભળો, ‘જેણે પાપ જાળ્યું નહોતું તેને તેણે આપણને વાન્ટે પાપરૂપ કીધો, એ સારૂ કે આપણે તેનામા દેવના ન્યાયીપણુડપ થઇએ’

“આ વાતનો શો અર્થ છે? દેવે નિપાપી નર ખ્રીસ્તને પાપી માણસોનો બદલો થવા સારૂ મોકલ્યો, એ સારૂ કે પાપી માણસ નિપાપી કરે રે, લાઇઓ આ આશ્ચર્યજનક સંદેશનું મનન કરો, તમે પાપે કરી નાશ પામતા હો, નરકના અધિકારી થયા હો, તોપણ તમે પવિત્ર થઇ

રાદા છે તમે પાપની શિક્ષા ભોગવવા યોગ્ય છે તેમ જના તમે સવ પાપાની મારી, આત્માની પૂર્ણ મુક્તિ અને અનંતજીવન પ્રાપ્ત કરી રાહ છે ”

ઉપદેશ કરનાર આ પ્રમાણે બાપણુ કરતો હતો તેવામા વરસાદનાં મોટા કાગ પડ્યા નાગ્યા આકાશ કાળા વાદળાથી છવાઈ ગયું હતું. પળવારમા ભેગું થએલું ટેળું વિખેરાઈ ગયું જે તેઓ ઉભા રહ્યા હોત તો બધા પલળી જાત

પેલો ઇસ્લામી પોતાનાં ચોખ્ખાં વસ્ત્રો જે કદાચ ખાસ પ્રસંગને સારૂ તેણે પહેર્યા હતા તે ન ખગડ માટે વગસાદથી કેમ બચવું તેનો વિચાર કરવા નાગ્યા આ ગખ્સનું નામ અમીરઅલી હતું તેને યાદ આપ્યું કે, હા, અતિ નજીકમાજ એક નાનું મકાન છે તેમા એક લટકાવેલા પાટિયા પર લખેલું હતું કે, “વાચનગૃહ અને પુસ્તકાલય, ચાહો તે આવે.” તેણે વિચાર કર્યો કે, એ મકાનમાજ જાઉં, કાગણુ કે એથી મારી બે મનનમ પાર પડશે એક તો હું વગસાદથી પલળતો મચીશ અને ખીજી કે, એ વાચનગૃહ કેવું હશે તે જોવાનું મને ઘણીવાર મન થાય છે તે ઇસ્લામ પણ પૂર્ણ થશે તેથી જોઉં તો ખરો કે એમા જવાથી કંઈ લાભ થશે કે નહિ ? એવા વિચાર તેના મનમા આવતાજ તેણે માહે જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને જલદી જઇને તેનો આશ્રય લીધો એરડો મોટો હતો, તેમા બે માટા મેજ ઉપર જાત જાતનાં હિંદુસ્તાની તથા અંગ્રેજી વર્તમાનપત્રો અને ચોપાનિયા પડેલા હતાં

કટલાક માણસો બેઠા બેઠા વાંચતા હતા ને કોઈ તો સુ ર ચિત્રોવાળાં ચોપાનિયા ઉથલાવતા બેઠા હતા અમીરઅલી એક ખાલી પડેલી ખુરશી પર બેઠો અને પાસે પડેલા વર્તમાનપત્રો તરફ જોવા લાગ્યો એટલામા કોઈના પગલાનો અવાજ સંભળાયો કાણુ આવે છે તે જોવા અમીરઅલીએ માથું ઊંચું કર્યું તો જણાયું કે, જે માણસ રસ્તાની કોરે ઉભો રહીને ઉપદેશ કરતો હતો તેજ એ હતો

એરડામા બેઠેલા ખીજા માણસોના જેવો ભાગ્યશાળી તે નહોતો એટલે કે તે પલળીને તદ્દન તરબોળ થઇ ગયો હતો એક જણે તેને

કહ્યું કે, “તમે એટલા બધા પલંગી ગયા તે એકને મને દુ ખ લાગે છે ”
પણ તેણે મોં મલકાવતાં જવાબ દીધો કે, “હું પલંગી ગયો તેનું તો કંઈ
નહિ, કારણ કે મારે તો અહિંજ કારા કપડા છે પણ સારૂ થયું કે,
તમાનમાંથી કોઈ પત્ન્યુ નહિ ” ‘જરા નારમાં કપડા બદલીને તમારી
પાસે આવું છું’ એમ કહીને તે બીજા ચોરડામાં ચાલ્યો ગયો.

અમીરઅલીએ પોતાની પાસે બેઠા માણસને પુછ્યું કે, “એ
કાણ છે ?” પેતા માણસે કહ્યું કે, “હું એનું નામ તો જાણતો નથી,
પણ એટલું જાણુ છું કે એ પામેતા ચોરડામાં નહીં છે અને આ ચોરડા
પણ એની હસ્તક છે ”

અમીરઅલીએ પુછ્યું, “એ ઇન્નામી છે ?”

પેતાએ જવાબ દીધો કે, “ના, ના, પણ મેં એનું સામજ્ય હતું
કે, પહેલા તે ઇસ્લામી હતો ખરો, અને તે વખતે આણ્ણામાનો કાષ્ટ એના
જેવો ધર્મચ્યુત મુસલમાન નહિ હશે પણ ઈન્નામીએ તેને વટગાળીને
કાફર બનાવી દીધો, અને હમણા બીજાએને પણ પોતાના જેવા
બનાવવાનું કામ એ કરતો ફરે છે ”

અમીરઅલી ખમા ચઢાવીને બોલ્યો, ‘ખરેખર, ત્યાં એણે તો
મહાભારત કામ માથે લીધું છે, કારણ કે એના જેવા અક્રમકીન માણસો
અહીંતહીં જરૂ છે ખરો, તો પણ સાચો દીન તજ્જીનને દરગત ઈસાના
રાગીર્દ મને એના તો તથા થોડા છે પણ, બાઈ, હું જાણુવા ચાહું કુ કે
ફરી એને આપણા ધર્મમાં પાછો લાવવા કોઈ કોળીય કેમ કરતું નથી ? જો
કોઈ કરતું ન હોય તો હું એને પાછો ઇસ્લામી મનાવવાનું કામ માથે નહીં
પોતાના ધર્મમાં બીજાએને આણ્ણવાની ચિંતા એકના ઈન્નામીએ રાખે
છે એમ એ માનતો હશે પણ હુંએ મનાવી આપું કે, નહિ, ઇસ્લામીએ
પણ બીજાએને પોતાના સાચા દીનમાં આણ્ણવા યત્ન કરે છે એટલામાં
દરવાજો ઉઘડ્યો અને ઉપદેશક માહે આવ્યો. તે કોરો કપડા પહેરીને
આવ્યો હતો તેથી થોડીવાર પર તે બીજાનું ગયો હતો એવું તો જણાતું
નહોતું પણ તેણે અમીરઅલી તરફ દષ્ટિ કરી તો જોયું કે આ શખ્સ

આજ પહેલીજવાર અહિં આગ્યો છે, તેથી તેની સાથે ઓળખાણ કરવાના વિચારથી તેની પાસે જઇને બેઠો અને કહ્યું કે, “ખિરાદર, આપને અહીં આવેના બેઠાને હું વણો ખુશી છું.”

આ માણસને હું સાચા ધર્મમાં પાછો લાવવા માગુ છું તેથી એની બેઠે સવાફ કરવાનો આ રીક લાગ મળ્યા છે એમ સમજીને અમીરઅલી ખુશ થયે. તે મનમાં ખ્યાલ કરતો હતો કે, એ મને ઇસાઈ બનાવવા ધાતે છે, તેથી ચાલ, હું પણ એને એમ કરવા ઉત્તેજન આપુ, પરંતુ વખત આવ્યે એને જણારો કે ઉનટો હજ એને નાગમાંથી બચાવવા કાશિશ કરે છું.

ઉપદેશક સાથે ફિનમોજી ધરાનનો હોય એવું ડાંગ કરીને તે બોલ્યો કે, ‘વરસાદને લીધે તમારે ભાપણુ મધ કરવું પડ્યું તે ફલગીરીની વાત છે, વણા જણુ સાબળીરા ઉભેના હતા, વળી તમે પણ તમારા વિષય પર એવા આવેશથી બોલતા હતા કે મને તો એમ લાગ્યું કે, વરસાદ આવે તો તમે ઉભા રહીને ભાપણુ ચનાચાજ કરશો, પણ વરસાદની દરકથી તમારો બુરમો ઉતરી ગયો હશે, એમ છે કે નહિ.’”

ઉનટોએ મો મનકાનીને ઉત્તર દીધો કે, “ખિરાદર, તમે બૂચો છો; વરસાદમાં પલળતાથી મારો આવેગ જરા ઓછો થયો એ તો ખરૂં પણ એથી વધારે માહું તો મને એ લાગ્યું કે, ભરાએવી સભા વિખેરાઈ ગઈ અને માઝ સાબળીરા કોઈ રહ્યું નહિ, તેથી હું તો એકવોજ ઉભો થઈ રહ્યો. જ્યારે મારી અને મારા ભાપણુની આવી દશા થઈ ત્યારે મારે પણ ત્યાંથી ખસવું પડ્યું અને અહીં આવવું પડ્યું.”

અમીરઅલી બોલ્યો, “તમારા ભાપણુનો વિષય કંઈ રમુજી હોત તો લોકો એટલા જનદી જતા ન રહેત. તમે પોતેજ બોલ્યા હતા કે, ખ્રીસ્તના વધત્તલ સમયે ખ્રીસ્તીઓ અભિમાન કરે છે, પણ કદાચ તમે જાણતા નહિ હશે કે ઇસ્લામીઓ તો એ વધત્તલ વિષે જુદોજ વિચાર કરે છે.”

આ સાંભળીને ઉદેશકનું મો ઉમગથી પ્રદુલ્લિત થયું અને તે બોલ્યો, “લઈ, એ પણ તમારી બૂન છે. હું પોતે દીને ઇસ્લામને

માનતો હતો, પરંતુ મેં જ્યારે ખ્રીસ્તના વધસ્તબને જોયો ત્યારે એમાં મને એવું આકર્ષક પરાક્રમ જણાયું કે, તેથી હું બપુ ત્યાગીને એની ભણી ખેંચાયો અને હું પણ હવે ખરા હૃદયથી જોતી શકું છું કે, “એમ ન ચાઓ કે આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્તબ શિયાળું હું ખીજ કરાવ્યામાં અભિમાન કરે તેથી મારા સંબંધી જગત નવમન બે દીધેલું છે, ને જગત સંબંધી હું ”

ઝોગડામાં બેઠેના સોની દષ્ટિ ઉપદેશક પગ જ ઠરી ગઈ હતી, અને સૌ તેના આવેશી ગમ્મો સાંભળતા હતા, પણ તેણે બોલવું બંધ કર્યું કે તરત અમીરઅલી મસ્કરીમાં જોડ્યો કે, “તમે હમણાં એમ કહ્યું કે, મેં વધસ્તબને જોયો, ત્યારે શું તમે એમ કહેવા ધારો છો કે એ વધસ્તબ હાલ છે? જો તમે તે મને ખતાવો તો કદાચ તમે મને પણ ઇસાઈ મનાવી દેશો, તો તે વધસ્તબ તમે મને ખતાવશો?”

ઉપદેશકના મુખ પરનો ઉમંગ ઝાંખો પડી ગયો તે મનમાં દખી તો થયો, પણ ગભીરાઈથી તેણે ઉત્તર દીધો કે “મિરાઈ, હું જે વાતને અતિ પવિત્ર ગણું છું તે વિષે તમે મારી સાથે આવી રીતે મસ્કરીમાં જોડો છો એ ઉપરથી તમારા વિષે મારે કેવો તોલ કરવો? ભલે, તમારા ધાર્મિકતાને વાત હલકી હોય તો બહેતર છે કે એ વાત વિષે સવાદજ ન કરીએ ”

અમીરઅલી તો શરમાઈ જ ગયો એ તો જરા તીવ્ર વાદવિવાદ કરવાની આશા રખતો હતો તે ધારતો હતો કે વાદવિવાદમાં હું આ વિગેશીને તદ્દન હરાવી નાખીશ, તથાપિ નરમાયથી પણ જગ સખ્ત રીતે, અને વળી ખાસ કરીને જે બેઠેના માણસો નેને ચઢાવતા હતા તેઓની આગળ, ઉપદેશકે તેને ઠપકો દીધો તેથી તો પાંચો ફેરવાઈ ગયો તે ઉભા થયો અને જોડ્યો કે, “ડીક ત્યારે, હું જાઉં છું, અને હવે ફરી કદિ અહીં આવીશજ નહિ ” પરંતુ બહાર તો મુશળધાર વરસાદ પડતો હતો, તેથી ઉપદેશકે જરા આગ્રહ કરીને કહ્યું કે, “વરસાદ રહે ત્યાં સુધી જરા બેસો ” અમીરઅલીને પણ પોતાના કપડાનો વિચાર આવ્યો, અને તેથી તે પાછો બેઠો.

એમથી કાંઈએ વાત ફરી ઉપાડી નહિ, પરંતુ તેનું ધ્યાન એ ચાચ
એના કેટલાક વર્તમાનપત્રો ઉપદેશકે તેની આગળ મૂક્યા. વરસાદ
અધ થયો તેટલામા તો અમીરઅલીની ઉશ્કેરાએની લાગણી પણ જરા
શાન પડી અને વિચાર કર્યો કે, જો અહીં ફરી આવું તો કાયદો
ચાલે ખરો.

જતા જતા અમીરઅલીના મનમા આગ્રુ કે, આ શખ્સને દીને
અન્નામમા પાઠો આણવો એ કાલુ મુશ્કેલ કામ છે પણ કામ જેમ
વધારે મુશ્કેલ તેમ માગે બદલો પણ વિરોધ મોટો છે કેની! મને અજાન
નાગે છે કે, આ વધન ભ જે શરમાવાનું કાગળ છે તેમાં આ લોકો
અભિમાન કરવાની નાદાની કેમ કરતા હશે!

અધ્યાય ૨.

ફવર્ગી વાનાનુ દર્શન

અમીરઅલી પાધરો ઘેર ગયો નહિ, કારણ કે તેને એક કામમાં રોકાવાનું હતું, તેથી નર પહોંચતા તો વાળુ મોડું થયું. જરના ચોકમાં પેઠા કે તરત જાણે કાઢને શાધતો હોય તેમ તેણે આમતેમ નજર નાખી-પછી પરસાળમાં બેઠેલી એક બાઈને તેણે પૂછ્યું, “મલિકા ક્યા છે?”

તેણીએ ઉત્તર આપ્યો, “વળી આટલી મોડી રાત્રે ને બીજે ક્યા હોય? તે કહેતી હતી કે, પિતાજીએ મને એક રમકડું આણી આપવાનું વચન આપ્યું છે, તેથી તેની આખ ઉવથી ભાગે હોનાથી મેં ઘણું સમજાવ્યું છતાં તે ઉઘી નહિ. પણ આખરે તમારી રાહ જોઈ જોઈને ચાકી જવાથી તે રડતી રડતી ઉઘી ગઈ.”

અમીરઅલી બોલ્યા વિના પરસાળના જે ભાગમાં એક નાની બાળા ઉવલી હતી તે તરફ ધ્યાનમાનો ચાલ્યો. તે રડતી રડતી ઉઘી ગઈ હતી એ જાણીને સહેલ હતું, કેમકે તેણીની લાખી કાળી ભમર હજીએ ભીંગ-એલી હતી અને તેના મોં પર હજીએ આનુના શેરડા જણાતા હતા.

આ જીવાન પિતાએ ઉભા રહીને પોતાની ઉઘી ગયેથી પુત્રી તરફ પ્રેમથી જોયું, અને પોતાના ગજવામાંથી એક નાનું સરખું રમકડું કાઢીને તેણીની પાસેના તકીઆ પર મેલ્યું, એ સાંકે કે તે સવારમાં ઉઠે કે તરત તેને જણાય કે તેના પિતાજી તેને નિસરી ગયા નહોતા.

વાળું કરી લીધા બાદ તે આરામ લેવા સુતો. આખો દિવસ જાણે વાત કરવાનો પ્રસંગ ન મળ્યો હોય તેમ ધીમા સાહેબે સ્ત્રીઓ વાત કરતી બેઠી હતી તે શિવાય બંધુ શાત હતું.

તે રાત્રે અમીરઅલીએ આખ મીચી ત્યારે તે જરા પણ જાણ્યું નહોતો કે, હું જાગીશ તે પહેલાં એવું કંઈક થનાર છે કે જેથી તેની આખી જીંદગીનું બદલાયું થઈ જશે. તે જાગતો પડી રહ્યો ત્યાં લગી તે દહાડે

અનેલા બનાવો તેની નજર આગળ ખડા થયા તેને લાગ્યું કે, જાણે ફરી રસ્તાની કારે ભીડમાં ઉભો રહીને ઉપદેશકના આવેશી શબ્દો તે સાંભળતો હોય. પેના આકર્ષક શબ્દો ફરી ફરી તેને કાને પડતા હતા. “એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભ શિવાય હું બીજા કશામાં અભિમાન કરું” છેવટે, પોતે મસ્કરીમાં જે શબ્દો બોલ્યા હતા તેનું અંતરણ તેને થઇ આવ્યું, અને ઠપકો આપતા ઉપદેશકનું ગભી મો તેણે ફરી દીકું પછી બધું લોપ થઇ ગયું અને અમીરઅલી નિદ્રાવત થઇ ગયો.

તે રાત્રે મને શું થયું હતું? મને કંઈ અલૌકિક સ્વપ્ન આવ્યું હતું કે મને સ્પર્શી વાનાનું દર્શન થયું હતું? એવા સ્પર્શ તેને પોતાની જીવ-ગીતા પાછલા વર્ષોમાં વખતોવખત મનમાં આવતા ત્યારે એને તેનું નિંાકરણ કરવું વાળું મુશ્કેલ લાગતું. ગમે તેમ હોય, પણ એ રાત્રીએ તેણે જે જે સાંભળ્યું ને જે જે દીકું તે તેની જીવગીતર તેને યાદ રહ્યું.

તેને એવું સ્વપ્ન આવ્યું કે, જાણે તેની બેટીએ રડી રડીને માગેલી એક કામતી બદ્દીસ ખરીદવાને બજાર જવા તે વેરથી નીકળ્યો હતો. પણ મજારને માગે જવાને બદલે તે ભટકતો ભટકતો બીજા દિશાએ અગાડા માગમાં જઇ ચડ્યો હતો. જાણે કોઈ અદ્યક્ષ હાથ તેને દોડતો હોય તેમ તેણે હજીએ આગળ ચલ્યા કર્યું, પછી એકાએક તે અટકી ગયો અને આગળ જઈ શક્યોજ નહિ.

તેને એમ લાગ્યું કે જાણે તેની આસપાસ ઘેર અધકાર જાતલ ગયો હોય, ને તેથી તેની આગળ શું છે તે તેનાથી દેખી શકાતું નહોતું. પછી એક ઝાંખો પ્રકાશ તેની આગળ દેખાયો, ને તે ધીમે ધીમે વધતો ગયો. છેવટે તે પ્રકાશ એટલો બધો વધી ગયો કે તેમાં તેણે જે જોયું તેથી વણોજ આશ્ચર્ય પામ્યો, કારણ કે તેની સામેજ એક તેજસ્વી વધસ્ત ભ ઉભો કરેલો હતો. તે હતો તો સાધારણ લોકડાનેજ ને વળી તેમાં મોટા મોટા ખીલા ઢોકેલા હતા, તેમાં જોવા જેવું કંઈ પણ નહોતું. તેમ છતાં તેના પર પડતા પ્રકાશને કારણે તે વધસ્ત બની શોભા અદ્ભુત જણાતી હતી. આ પ્રકાશ કયાથી પડે છે તે જોવા અમીરઅલીએ નજર ફેરવી, તો વધસ્ત બની પામે ઉભેલા એક પુરૂષને તેણે દીઠો. તેને

જણાયું કે ત્યાં ઉભેના પુરૂષમાથી નીકળતા દૈવી પ્રકાશને લીધે સર્વત્ર અજવાળું કેવાઈ ગયું હતું, અને તેથી તે વધન્ત ભ પશુ જોની રહ્યો હતો.

પરંતુ હવે તેની દૃષ્ટિ વધન્ત ભ પૃથ્વી ખગી જઈને સામે ઉભેલા પુરૂષ પરજ ઠરી ગઈ હતી. થોડા વખત પર પોતે સાલજેલા ત્રણ રાખે એટલે, “અવાચ્ય,” “પ્રીતિ” “નિપાપી” તેને યાદ આવ્યા. તે નેજાથી પુરૂષમા લેશમાત્ર પાપ હોય એવું માનવું અશક્ય હતું. વળી તેના પર દૃષ્ટિ નાખતાને ચાર તેના ચહેરા પર સપૂર્ણ પ્રાતિની ગ્રાપ જણાતી.

એ પુરૂષે પોતાનો એક હાથ ઉઠાડી કહેલો હતો. તે જોઈને અમીર અવી બહોળો નિઃશીત થયો, કેમકે તેમા જાણે એક મોટો ખીલો ઠોકાયો હોય તેવો તેમા એક ઉડો જખમ હતો. પછી તેણે વધન્ત ભ તન્ક જોયું તો તેમાં પશુ ખીલા ઠોકયાની નિરાનીઓ દેખાતી હતી. ત્યાંજ તેને જણાયું કે, વધન્ત ભની પાસે ઉભેલો એ પુરૂષ એકરાગ તે વધન્ત ભ પર જડાયો હોયો જોઈએ.

તેજ વેળા ઉપદેશકતા શબ્દો અપટ્ટ ગીતે તેને કાને પડ્યા. “એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધન્ત ભ શિવાય હું ખીજા કનામા અભિમાન કરું,” અને અમીરઅવી તે તેજની વધન્ત ભ તથા તેની નજીક ઉભેના પુરૂષને નિહાળતો હતો. ત્યાંજ તેને સમજ પડી કે ખરેખર આના વધન્ત ભમાં અભિમાન કરવાનું કાગણું તો છેજ પોતાની સમઠા ઉભેલા પુરૂષ તરફ ફરી તેણે દૃષ્ટિ કરી, જે તેની મુખમુદ્રા પર દેખાઈ આવતી પ્રાતિને લીધે અમીરઅવીનું કંઠણ હૃદય ખીગળ્યા નિના રહ્યું નહિ. તે ધ્રજતો ધ્રજતો બોલી ઉઠ્યો, “શું તું અચિત વધન્ત ભે જડાયો હતો?”

જરાખમા કોઈનો સાફ સંભળાયો નહિ, પરંતુ અમીરઅવીએ ફરી વધન્ત ભ તન્ક દૃષ્ટિ કરી તો તેને મથાળે મોનેરી અદાજે લખેલો એક લખ તેણે દીઠો. તે શબ્દો આ પ્રમાણે હતા.

“પોતાના મિત્રને સારું જીવ આપવો તે કરતા મોટો પ્રેમ કોઈનો નથી.”

તે લેખ વાંચતાની સાથે અમીરઅલીના દિલમાં એવી હઠ ધ્વજા થઈ કે, વધતભ પર સ્વાર્પણ કરનાર આ ગૌરવી પુત્રપતા મિત્રમાનો હું પણ એક થાઉં તો કેવું સાફ! એવો વિચાર કરીને તે તે પુરૂષને પગે પડીને તેનું ભજન કરવા જતો હતો તેવામાં તેણે એક ગભીર વાણી સાંભળી કે, “ઈસુ ખ્રીસ્તનો મિત્ર થવાથી તને કેટલું બધું વેઠવું પડશે તેનો વિચાર તે કીવા છે?” તે વાણી સાંભળતાજ તે કબક પાછો હઠ્યો. પળવારમાં પેનો પ્રકાશ ઝાંખો થઈ ગયો, અને વધતભ તથા તેની પાસે ઉભેલો પુરૂષ બંને અવ્યોપ થઈ ગયા.

અમીરઅલી સવારે જાગ્યો ત્યારે તેના મનમાં અજ્ઞયબી તથા ગભરાટનો પાગ નહોતો. મને ગત્રે શું થયું હતું? હું ક્યાં ગયો હતો? મને કેાણું મળ્યું હતું? એવા એવા પ્રશ્નો તેના મનમાં આવવા લાગ્યા. ગૂંટે ગૂંટે તેને સવળું યા આવ્યું. એ સ્વર્ગી દર્શન તેની દૃષ્ટિ આગળથી અવ્યોપ થઈ ગયું હતું ખરું, પરંતુ તે તેના હૃદયમાં એટું ચોટી ગયું હતું કે તે કદી ન વિસરાય. આ દર્શનથી અમીરઅલીના જીવનમાં, મોટું મદલાણું થઈ ગયું. તેના જીવનચરિત્રના એ ભાગ પડી ગયા હતા, એટલે દર્શન અગાઉનો ભાગ અને દર્શન પછીનો ભાગ.

અધ્યાય ૩.

મલિકા

એ સ્મરણી રાત્રિની પછીનો આખો દિવસ અમીરઅનીએ વિશેષ બોલ્યાચાલ્યા વિના ગાળ્યો, કેમકે તેણે તે રાત્રે સ્વપ્નમાં જે દીકુ હતું તેનો વિચાર તેને થયા કરતો હતો. તે એકવો બેઠો હતો તેવામાં કાંઈના પગલાંનો અવાજ સંભળાયો, અને એક બાળાએ માહે પ્રવેશ કર્યો. આગલી રાત્રે પરશાળમાં જે બાળા ઉઘી ગયેલી હતી, તે જેના એમીકા આગળ તેણે રમકડું મુક્યું હતું તેજ તે બાળા હતી.

પોતાના પિતાના વિચારોમાં તેના આનંદથી ભગ પડે તેથી તેણે તેની કંઈ ક્ષમા માગી નહિ. ગમે ત્યારે જાઉં તો પિતાજી મને ના નહિ કહેશે એવું તે સમજતી હતી. માટે ક્ષમા માગવાની જરૂર પશુ નહોતી. અમીરઅલીના ખભા પર પોતાનું માથું ટેકરીને મલિકા મોઢી, “પિતાજી, માટે તમને કંઈ કહેવું છે. એક કામ કરવાનું મને બહુ મન છે, અને તમે મને તે કરવાની રજા આપો. માટે તમને વિનંતી કરવા હું આવી છું.”

અમીરઅલીએ જરા વાર પોતાના વિચારોને કાઢે મેલ્યા અને તે પોતાની બેઠી પી વાત પર લક્ષ આપવા લાગ્યો. તે બોલ્યો, “હા, બેટા, તું કયું કામ કરના માગે છે તે મને કહે, પછી આપણે તે વિષે જોઈશું.”

મલિકા બોલી, “કાકાને વગ હું ગમી હતી ત્યારે ત્યાં મને કાંઈએ કહ્યું કે, ત્યાં પાસેજ એક કન્યાદાળા છે, અને, પિતાજી નિશાળે જવાનું મને બહુ ગમે છે. તમે બહાર ગયા હો ત્યારે હું તો તેજ વિચાર કર્યો કર છું અને રાત્રે પશુ મને તેનાજ સ્વપ્ન આવે છે. પ્યારા પિતાજી, મહેરબાની કરીને મને નિશાળે જવા દો. જો જવા દેશો તો મને લખતા-વાચતા જલદી આવડશે. હું પશુ મારા ભાઈ અલીબુમેનનના જેવી હોશિયાર થઈ જઈશ. પિતાજી, તમારી એકનીએક બેટી હોશિયાર થાય એ તમને ગમે છે કે નહિ?”

અમીરઅલી જરા વિચારમાં પડ્યો. પોતાની નાની દીકરીને ખુશી રાખવા તે હમેશ યત્ન કરતો, પણ આ તો ગભીર વાત હતી અને એમાં તેણે એકલા પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાનું નહોતું, પણ તેના સગાં તથા તેના મિત્રોની પણ મરજી છે કે નહિ તેના પણ વિચાર કરવાના હતા. ફરી મલિકા બોલી ઉઠી, “પિતાજી, બોલો, તમારો જો વિચાર છે તે મારે જાણવું છે, ના તો કહેતાજ નહિ, હાજ કહેજે ”

અમીરઅલી હસીને બોલ્યો, “પણ મારાથી હા કહેવાય નહિ, અને માટે ના પણ કહેવું ન જોઈએ, તો પડી મારે મુગાજ રહેવું જોઈએને ?”

મલિકા બોલી, “ના, ના, પિતાજી, તમે ચાહો તો, બેશક, મને હા કહી શકો, માટે હાજ કહો ”

અમીરઅલીએ ડોક પુણ્યું પોતે ઉત્તર આપવા અશક્ત હતો. વળી બીજાઓના વિચાર કેવા છે તે જાણવું જોઈએ, અને પોતાના વરડા-વરડાઓનો વિચાર એવો નહ તો એ મનુ તે પોતાની બેટીને સમજાવી શક્યો નહિ. તેના સગાંમાંની કોઈ છોકરી નિશાળે ગઈ હોય એવું તો બન્યુંજ નહોતું. તો પડી અમીરઅલી પોતે રાજી હોય અને મલિકા પણ જવા લાગી આતુર હોય તો પણ એ કેમ બની શકે ?

આવા વિચાર તેના મનમાં ઝાળાતા હતા એટલામાં મલિકા અધીરી થઈ ગઈ, ચીઠાઈ ગઈ અને બોલી ઉઠી, “પિતાજી, તમારે મને જવાબ આપવો જોઈએ, કહો તો બોલો ”

આપ બોલ્યો “બેટા, મારાથી હા કહેવાય નહિ, અને જો ના કહું તો તું નારાજ થશે. પણ હું તને વચન આપું છું કે, હું તારા દાદાને તે વિષે પુઝી જોઈશ, જોઈએ તે શું કહું છે ”

મલિકા ઉત્સાહ થઈ ગઈ, ને તે કંઈ બબડવા લાગી કેમકે પોતાની ખુશીમાં આવે તે કરવાની અને પોતાને જે જોઈએ તે લેવાની તેને ટેવ પડી હતી. તે કંઈ બોલ્યા વિના ત્યાંથી જતી રહી અને મિત્રજ કંડો થયો. ત્યાં સુધી પાછી આવીજ નહિ.

ખીજે કોઈ પ્રસંગ હોત તો અમીરઅનીને ખોટું લાગત, પણ આ પ્રસંગે મલિકા નારાજ થઈને જતી રહી તેથી તેને ખોટું લાગ્યું નહિ. કારણ કે, પેતા બનાવ વિષે મનન કરવા માટે તે એકાતમા રહેવા ચહાતો હતો.

આ જે દર્શન મને થયું છે તે ઉપરથી મારે શું સમજવું અને શું કરવું તેનો નિશ્ચય તેને કરવાનો હતો. તેના મનમાં આવ્યા પ્રશ્નો થતા હતા કે, હમેશને માટે આ વાત મારે વિસરી જવી કે તેને પૂરી સમજનાની કાશિંગ કરવી ? વળી આ દર્શન કયાંથી આવ્યું હતું ? જો અવાહ તરફથી આવ્યું હોત તો, તે પર મનન ન કરવું એની તો તેની ઝાતી ચાલતીજ નહોતી, અને જો ખુફા તરફથી ન હોય તો પછી ખીજે કયાંથી હોય ? આવું ગૌરવી અને સ્વર્ગીય દન ન અપકારના અધિકારી તરફથી આવ્યું હોય કે પાતાના હૃદયે તે કલ્પી કાઢ્યું હોય એવું તે બંનતુ અરાકય હતું.

એકાએક પેલો ઉપદેશક તેને સાભરી આવ્યો. આ દર્શનનો કંઈક પણ સંબંધ ઉપદેશક સાથે હતો એ તો નિ સદેહ હતું, કેમકે જો તેણે ઉપદેશકને વધત્તલ વિષે ભાષણ કરતો સાંભળ્યો ન હોત, અથવા જે શબ્દો તેણે વણીવાર સાંભળ્યા તે સાંભળ્યા ન હોત તો આવું દર્શન તેને થાત નહિ.

પરતુ, જો તે હવે ઉપદેશક પાસે જાય તો તેની પામે જઈને કહે શું ? એ તો નક્કીજ હતું કે, તેણે જે જે જોયું હતું તે સર્વજી તેણે ઉપદેશકને કહેવું જોઈએ, અને તે તો એ બધું સાંભળીને તરતજ એમજ કહેશે કે, “તમે વહેલા ઠસાઈ ગતી જાઓ.” પછી એ કાફરને સાચા દીનમા પાછો આણવાનો જે નિશ્ચય તેણે આગળી રાત્રે કર્યો હતો તે તેને યાદ આવ્યો, અને એ કામ તે વેળા તેને જેટલું મુશ્કેલ લાગતું હતું તે કરતા વિશેષ મુશ્કેલ હવે લાગવા માંડ્યું. વધત્તલ નજીક ઉભેલા ગારની પુરૂષના સૈન્યમાં જોડાએલાને પાછો ફેરવવો એ કેમ બની શકે ? એના બદલામાં આપવાતું એની પાસે એથી મોટું પ્રતિદાન શું હતું ?

તેને યાદ આવ્યું કે વાચનગૃહના પાટિયા પર લખ્યા મુજબ તે પાંચ વાગ્યેજ ઉઘડતું હતું, તેથી અગાઉ ત્યાં જવું એ તો નકામું દિવસ કેમ

કરીને જાય । મલિકા પામે હોત તો તેને જરા ઠીક લાગત, પણ તે તો રીસાઇને ચાલી ગઇ હતી અને કદાચ આખો દિવસ પાછી આવેજ નહિ મલિકા વિશે પિયાર કરતો હતો એવામા તેની માગણી પણ તેને યાદ આવી તેણે તેને કહ્યું હતું કે, “હું તારા દાદાને પૂછી જોઈશ ” તેણે પિયાર કીધો કે, “ ચાલ, હમણાજ જઈ કે વખત તો જાય ’

મલિકાનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો ત્યાં તે પોતાના બાપ સાથે વાત કરવા તે ઓરડામા આવી પણ તે તો ત્યાં નહોતો રાત પડી ત્યાંજ તે આવ્યો તેથી મલિકાના મનમા આવ્યું કે, પિતાજીએ મને નાગજ કરી અને મારી કરી ફિક્ક કરતા નથી, તેથી તે આવ્યો ત્યાં તે કંઈ પ્યારી નહિ તેનો દિવસ કેમ ગયો હતો એ જો જાણતી હોત તો ખચિત તેનો મિત્તજ શાત થઈ ગયો હોત તે પણ કંઈ બોલી નહિ અને અમીરઅલીને પણ કાંઈ સાથે વાતચિત કરવાનું મન નહોતું, તેથી તે પણ કંઈ બોલ્યો નહિ તારા દાદા તારી વિનતી પ્રમાણે તને કરવા દેના ગાળ છે એવું જો તે કહી શકત તો તેનું મન કંઈક શાત થાત પણ તે ડોસાનો અભિપ્રાય તો તદ્દનજ વિરૂદ્ધ હતો, કારણ કે તેણે એવું કહ્યું હતું કે, આપણા ખાનદાન કુટુંબમા એવું કદી બન્યું નથી અને મનનું પણ ન જોઇએ

અધ્યાય ૪.

ઉપદેશક

અમીરઅની વાચનગૃહ આગળ આની પહોચ્યો ત્યારે તેણે તે ઉત્તરોડેલુ દીકુ ખર, પણ માહે કોઈ નહોતું તે ખુસ્તી પર બેઠા અને મેજ પર મુકેલા વર્તમાનપત્રો તથા પુસ્તકો જોવા લાગ્યો. તેમાંનું એક પુસ્તક “ઈસ્તી એર મહમદી દીનકા મુકાબલ” એ નામનું હતું. તે દી વાંચતા અમીરઅની તે વાંચનામાં વીન થઈ ગયો. એરડામાં જાનના આવવાનો અવાજ સાંભળીને તે ચોકી ઉઠ્યો, અને જો પુસ્તક તે વાંચતો હતો તેને એક ચિત્રવળા ચોપાનિયા નીચે મેરની દીકુ, ને જાણે એ ચોપાનિયામાં તેનું લલ્લ ચોટી ગયું હોય એવું ડોળ તેણે કયું માગ પોતાના વર્મ ઉપરાંત ખીજ કાઢી ધર્મ પ્રિયે જ્ઞાન મેળવવાનો મને શોખ છે એવો નક કાઢીને આવે એવું તે ચલાવે નહોતો. તે પોતે પણ મન વાળતો હતો કે ખીજ કાઢી ધર્મ પ્રિયે જાણનામાં મને કરી મજ પડતી નથી આ નવો આવનાર ખીજે કાઢી નહિ પણ આગવી સાજો ભાવણ કરનાર ઉપદેશકજી હતો. અમીરઅનીને ફરી આવેલો જોઈને તે રડ્યો થયો. તે સમ્મતાથી તેનો આવકાર કરીને બોલ્યો, “તમે આગ્યા ત્યારે હું હાજર નહોતો માટે મને માફ કરજો.”

પરંતુ અમીરઅની કંઈ વિરોધ ભાવથી બોલ્યો નહિ, કેમકે તેણે જો દર્શન દીકુ હતું તે તેના મનમાં રમ્યા કરતું હતું. તે કાઢીને કહી સભળાવું એમ તેના મનમાં થયા કરતું હતું, પણ ઉપદેશકથી તો તે છુપું રાખતા ચાલતો હતો. દીક થયું કે એટલામાં ખીજ ફટલાક જણ તે એરડામાં આવ્યા અને ઉપદેશક તેઓની સાથે વાતમાં પડ્યો.

એક જુવાન અમીરઅનીની પાસે આવીને બેઠો અને જાણે તેની સાથે તે કંઈ વાતચિત કરવા માગતો હોય તેમ દેખાડ્યું. અમીરઅનીએ તેને પૂછ્યું, “તમે રોજ અહીં આવો છો?”

તે જીવાને જરા એપરનાઇથી ઉત્તર આપ્યો, “બીજી કંઈ કામ ન હોય ત્યારે અહીં આવીને જરા વખત કાઢીએ છીએ.”

અમીરઅલીએ બીજી પ્રશ્ન પુછ્યો. “ગઇ કાલે સાંજે રસ્તાની કારે હિલા રહીને જે શખ્સ ભાષણ કરતો હતો તેનું નામ તમને માલમ છે?”

“કયો શખ્સ? જે અહીં ગહે છે, અને જેને હવાલે આ બોરડો છે તે શખ્સ વિષે તમે પૂછો છો?”

‘હા, મને લાગે છે કે, એજ માણસ એ ક્યાં રહે છે તે મેં તો એને પૂછ્યું નથી, ને, ખરૂં પૂછી તો, મેં તો ગઇ કાલેજ એને જોયો, પણ એનું નામ જાણવાનું જરા મને મન થયું તેથી હું તો તમને પુછું છું.”

પહેલો પ્રશ્ન ગળી જઇને તે બોલ્યો, “તેનું નામ શું છે તે હું તમને કહું એનું નામ સયદ અલીહુસેન છે.” અમીરઅલી એ નામ સાંભળીને ચમક્યો. તે બોલ્યો, “ત્યારે તો મેં સાંભળી હતી તે વાત ખરી હોતી જોઈએ કે એ ઇસલામી દીનનો માનનાર હતો. પણ હવે તે તજ દઇને ઇસાઈ થઇ ગયો છે. જો એમ હોય તો મધ્ય ધર્મચુસ્ત ઇસ્લામી મિગદગો તેનાથી અન્ય કેમ ગહેતા નથી?”

પેના શખ્સે ખભા ચટાનીને કહ્યું, “આપણે તો જરા વાચવા માટે અને જરા વાર્તાવિનોદ માટે અહીં આવીએ છીએ. એ શખ્સ શું માને છે ને શું નથી માનતો તેની આપણને શી ફિકર?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “આપણે શું માનીએ છીએ અને શું નથી માનતા તે વિષે એ ઘણી ફિકર રાખતો જણાય છે, અને હવે હું પણ એક કામ હાથમાં લેવા ચાહું છું, એટલે આપણા સાચા દીનમાં એને પાછો આણવો. જ્યારે ઇસાઈઓ પોતાના ધર્મ વિષે એટલા બધા ઉત્સાહી છે ત્યારે આપણે ઇસ્લામ વિષે ઉત્સાહી કેમ ન થઈએ?”

આ પ્રમાણે વાત ચાલતી હતી તેવામાં બીજા કેટલાક જણ મહિ અબ્બા તેથી સવાદ મધ્ય પડ્યો. પોતાની આગળ પડેલું પુસ્તક નાંચવામાં અમીરઅલી લીન થઇ ગયો હોય એવું દેખાતું હતું, પરંતુ ખરૂં જોતાં તેના વિચારો જીદાજ વિષય પર હતા. તેને વિચાર કરવાની તક

મળી કે તરત રાત્રે થએલુ દર્શન તેની આગળ પાછુ ખડુ થયુ અને તે તેને તદ્દન સત્ય લાગતુ હતુ

જેને મળવાનુ અને જેની સાથે વાત કરવાનુ અમીરઅલીનુ મન હતુ તે તો આ ઉપદેશકજ હોના, છતા તેને લાગ્યુ કે જો એ લાગ મળે તો જે વાત મારા મનમા ધર કરી રહી છે તે વિષે તેની આગળ મારાથી બોલાશે નહિ

એકાએક તેના વિચારો બધ થયા અને આસપાસ નજર નાખી તો જણાયુ કે, પોતે અને ઉપદેશક બેજ જણુ એરડામા હતા તે ઉપદેશકની સાથે વાત કરવા ચાહતો હતો, પણ જરા ખ ચાહને તે જવા માટે ભેગા થઇ ગયો. ઉપદેશક તેની ભણી ક્યો અને કહ્યુ, “ મારે પણ અત્યારે બહાર જવાનુ છે આપણુ બન્નેને જો એકજ રસ્તે જવાનુ હોય અને તમને ગમે તો આપણે સાથે જઇએ ”

અમીરઅલી જરા અચકાયો તેના મનમા વિચાર આવ્યો કે, જો મારા મિત્રો મને આ ઇસાઇની સાથે ચાલતો જોશે તો તેઓ મારા વિષે કેવા વિચાર કરશે ? અગત્ય થયા જેવુ તો એ હતુ કે, કોઇ દિવસ નહિ ને આજેજ એને ઇસાઇ સાથે ચાલવામા નરમ લાગતી હતી

પોતાની સાથે આવવાને તે નારાજ છે એવુ જાણીને ઉપદેશક તેને પુછ્યુ, “ તમે એકલા જવા ચાહો છો ? ” એટલામા આ ઇસાઇને સાચા દીનમા પાછો આણવાના કસમ તેણે ખાધા હતા તે અમીરઅલીને સાબરી આવ્યા તેણે મનમા વિચાર ક્યો કે, જો કોઇ મને કઇ પૂછશે તો તેને એવો જવાબ આપી દર્દશ કે તેથી દીને ઇસ્તિમા પ્રત્યેતા મારા પૂજ્ય-ભાવની ખાતરી તેને થઇ જશે ગભરવાનુ કઇ કારણુ નથી એવો વિચાર કરીને તે આવેશથી બોલ્યો, “ હા ચાલો, કહેવત છે કે, એક કરતા બે બહા ”

વાતચિત ઉપાડવી એ સહેલ નહોતુ, કારણુ કે બન્નેના મનમા જે વિષય રમી રહ્યો હતો તે એવો હતો કે એ વિષે બોલતુ જરા મુશ્કેલ હતુ થોડી વાર તો આમતેમની વાત કાઢી, પછી ચુપ થઇ ત્રણ બાદ ઉપદેશકે અમીરઅલી વાત ઉપાડી કે, “ મિરાદર, આપણે છેલ્લા મળ્યા

હતા ત્યારે આપણે આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભની વાત કરતા હતા એ વાત મને તો અતિ મૂલ્યવાન લાગે છે પણ તમે તે વિષે જરા હલકી રીતે બોલ્યા હતા તેથી માટે તમને ચૂપ રહેવા કહેવું પડ્યું હતું મેં એવી રીતે તમને ચૂપ રહેવાનું કહ્યું તેથી તમને ખોટું લાગ્યું હોય તો માફ કરજો, ને જો તમારે કંઈ કહેવું હોય તો કહો હું ખુશીથી સાંભળીશ ”

અમીરઅલી ગભરાયો તેના મનમાં આગ્યું કે મારી તો મારે માગી જોઈએ, કેમકે મેં એને ખોટું લગાડ્યું હતું તરતજ જે દર્શનથી તેના મન ઉપર ઉડી અસર થઈ હતી તેની સંજ્ઞા વિગત ઉપદેશકને કહી દેવાની તીવ્ર ઇચ્છા તેને થઈ આવી પણ વળી વિચાર આવ્યો કે જો હું એમ કરીશ તો તો હું એના હાથમાં જાણીજોઈને જઈ પડીશ, અને એને પાછો મુસલમાન બનાવવાની આશા રાખવી ફેાકટ થશે, માટે તે બેપગવાઈથી બોલ્યો, “માગ બોલવાથી તમને ખોટું લાગ્યું હોય તો તમે પણ મને માફ કરજો પણ હું તો સાચા દીનનો અનુયાયી હોવાથી મને એ વાત સાથે કંઈ નિસ્તત નથી, માટે મેં તો એ વિષે કંઈ વિચારજ કર્યા નહોતા ”

ઉપદેશક જરા વાર કંઈ બોલ્યા નહિ, પણ પછી ગભીર સાદે તે બોલ્યો, “મિરાદર, તમારા બોલવાથી મારા મનમાં બે સવાલ ઉભા થાય તે પહેલાં સવાલ એ છે કે, સાચો દીન કયો? અને બીજો એ કે, આજે આ દુનિયામાં એવું એક પણ માણસ હશે કે જેને ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભ જોડે કર્ન નિસ્તત ન હોય? દશ વર્ષ પર જો તમે મને પૂછત તો હું તમને મક્કમપણે કહેત કે, ઇસ્લામ એજ પાક દીન છે, પણ આજે બશમાત શક વગર હું તમને કહું છું કે જે દીનનો પાયો ખ્રીસ્તનો વધસ્ત ભ છે તેજ સાચો દીન છે ”

અમીરઅલીએ કહ્યું “તમારો મત એમ જરા જરા વારમાં બદલાય છે તે ઉપરથી એવું સાબીત થાય છે કે તમારા મન પર કંઈ નજન મેલી શકાય નહિ મને સલાહ પુછવાની જરૂર હોય તો હું તો તમાગ કરતાં કાંઈ વધારે દૃઢ મનવાળા માણસનેજ પુછું ”

ઉપદેશક બોલ્યો, “ગિરાદર, પૃથ્વી ચપટી છે એવું સૌ કોઇ માનતું આવ્યું હતું તે વેળા જેણે પૃથ્વી ગોળ છે એવું પ્રગટ કર્યું તેને કેદ કરવામાં આવ્યો હતો એ તમે કદી સાંભળ્યું નથી? આપણી જે પ્રથમ માન્યતા હોય તે બધીજ વખતે ખરી હોતી જોઈએ એવું કંઈજ નથી જો આપણે નવું નવું જ્ઞાન મેળવતા ન રહીએ તો આપણે શી રીતે પ્રગતિ કરી શકીએ? હાલ જેવી તમારી માન્યતા છે તેવી મારી પણ એકનાર હતી, કેમકે તમે હાલ જેટલું જાણો છો તેટલુંજ ૮ પશુ તે વેળા જાણતો હતો. પશુ હવે મને વસ્તુ જ્ઞાન મળ્યું છે તેથી મને મારી માન્યતા ફેરવવાની જરૂર પડી છે. ગિરાદર, મારી સલાહ એવી નથી કે, તમ તમારા દીનને તજ દો, પણ હું એમ કહું છું કે જાન શોધો, જેને ૮ પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત કહું છું તેને ઓળખવાની કોશિષ કરો. તે કોણ હશે, કેવો હશે, તેણે શું શું કર્યું, અને હાલ તે કેવો છે એ સમજી જાણવાની કોશિષ કરો. તમે કોઈ બીજા દીન વિષે તનાસ કરી નથી, ને તે વિષે કંઈ જાણતા નથી, તો તમે શી રીતે કહી શકો ને શી રીતે સામીન કરી શકો કે ઝમ્લામ એજ સાચો દીન છે?”

અમીરઅલીએ મૂગા મૂગા સાંભળ્યા કર્યું, કેમકે ઉપદેશક જાણ પર પાતે વિશ્વાસ કરતો હતો તેના વિષે તેને યોગ્યતા સાંભળતો હતો ત્યારે એકાએક સ્વપ્નમાં દીઠેવી ગૌરવી વ્યક્તિ તેને યાદ આવી, અને તના મનમાં વિચાર થયો કે, જેમ મેં ઇસુને દીઠો તેમ એણે તેને કદાચ દીન હશે?

તે બોલ્યો નહિ તેથી ઉપદેશક તેને પૂછ્યું, “ગિરાદર, જે મુસાતાં ઓમાં આપણા પ્રભુ ઇસુનું જીવનચરિત્ર લખેલું છે તે તમે કદી રાખી છે? મારી ખાતરી છે કે તે તમે વાંચી હશે.”

“તમે કેમ એવો સવાલ કર્યો?” અમીરઅલીએ પૂછ્યું.

ઉપદેશકે ઉત્તર દીધો, “કારણ કે મુસાતાં શરીરમાં એવું કુમાન છે, ને તમે એવા ધર્મચુસ્ત ઇસ્લામી છો તેથી તમારી પાક કિતાબમાં જે લખેલું છે તે પ્રમાણે તમારે કરવું જોઈએ. વળી જ્ઞાનપ્રકાશ અને ફળવણીના આ જમાનામાં દુનિયામાંની એ સૌથી પ્રખ્યાત કિતાબ

વાચી ન હોય એવા તો થોડાજ હશે એ તો ખીજી કાંઈ ક્રિતામ કરતા સૌથી વધારે લાખામા અને આખી દુનિયામા તે વચાય છે ”

અમીરઅલીએ મનમાં વિચાર કર્યો કે, હા, ખરેખર, સુવાતાની એક નકલ હું ખરીદ કરીશ અને પોતે વાચીશ, પણ એમ ન કહેતા તે એવું બોલ્યો કે, “જે સુવાતાં વાચી એ મુસલમાનોને માટે જરૂરનું હોય તો અમારી પાક ક્રિતામ વાચી એ ઇસાઇઓને માટે તો વધારે જરૂરનું હોય જોઈએ કેમકે આપણે સા જાણીએ છીએ કે ઇશ્વરપ્રેરિત જ છે ના તથા અધિકારી ભેખ પ્રગટ થયો તે અમારૂં દુરાને શરીર છે, અને તેથી સુવાતાં વેદ થાય છે ”

ઉદ્દેશક બોલ્યો, “મિરાદર, તમે કાળજીપૂર્વક સુવાતાં વાચી છે એમ જ્યારે તમે કહી રાકશો ત્યારે એ ક્રિતાઓનો મુકામનો કરવાનું બની રાકશે પણ જ્યાં સુધી તમે એકજ ક્રિતામ વાચી છે ત્યાં સુધી એ મનનું અશક્ય છે ”

આટલી વાતચિત થઈ રહી એટલામા મન્નેના રસ્તા જુદા પડ્યા તેથી તેઓ છુટા પડ્યા, એક જણ પ્રાર્થના કરતો હતો કે, “હે દેવ આ લાઇને પ્રોત્તના વધતલ પામે હું આણી શકું માટે મને સહાય કર ” ખીજે જણ વિચાર કરતો હતો કે ઉપદેશક અથવા તેના કાંઈ મિત્ર કે સગાના જાણના વિના સુવાતાંની એક નકલ મેળવી શકું તો મને સાર

અધ્યાય ૫.

નાઝીરહુસૈન

અમીરઅલીને નાઝીર હુસૈન નામનો એક બડો લાઇ હતો. તે તેનાથી ધણી વાતે જુદો હતો, કેમકે તેમના એક પૈસાદાર કાકાને કાલ સત્તાન ન હોવાથી તેણે તેને દત્તક કરી લીધા હતા.

તે પોતાના આ લત્રીજને બધી જાતની સગવડ કરી આપવા માગતો હતો, અને તેને સારી કૃત્રવણી અપાવ્યા પછી વિલાપત માક યો હતો. હવે તે બ્રીસ્ટરની ડિગ્રી મેળવીને પાછો આવેલો હતો, અને તેના કબીલાની નજરમાં તે મોટો માણસ ગણાતો હતો. તેના કાકાની પસંદગી મુજબ ફેલમીદા બેગમ નામની એક બાઈ જોડે તેના લગ્ન થયા હતા. તે પછી આવા ખાનિદને માટે કોઈ પ્રકારે અપાત્ર નહોતી, કેમકે તેણીએ શાળામાં કૃત્રવણી લીધી હતી, અને અંગ્રેજીનું એ થોડુંક જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. વળી અંગ્રેજોના અભ્યાસ તેણીએ ત્યારથી ચાલુ રાખ્યો હતો.

ફેલમીદા બેગમ પોતાના વરને માટે મગફર હતી. તે પોતાનું વગ સાફસુક રાખતી. હિંદુસ્તાનના વજાખરા વરોમાં જેમ ખાટતા ગિલાય કંઈ બીજા સરસામાન જેવામાં આવતો નથી તેમ આ વર નિષ નહોતું, કેમકે તેણે સારી જાતના સરસામાનથી પોતાનું વગ શણગારેલું હતું.

અમીરઅલી પોતાના આ વિરોધ કૃત્રવાએના સગાઓ સાથે નહીં પરિચય રાખતો નહોતો. પણ જ્યારે તેણે જોયું કે મલિકાને નિશાળે જવાની રજા ન મળવાને લીધે હજી પણ તે હઠ કરતી હતી, ત્યારે એકાએક તેના મનમાં આવ્યું કે જઈને ફેલમીદા બેગમ જોડે એ વિષે વાત કરી જોઈ તે બાબત સંબધી એ મારી બેટીની લાગણી સમજી રાકે છે, અને માગ પિતાજીના કરતા એ સારી સલાહ આપી શકશે, કારણ કે પિતાજી તો જાજર વગસ થયાં જો ચાલતું આવ્યું છે તેનાજ ખ્યાલ કર્યા કરે છે, અને પ્રગતિ કે નુષારાની કંઈજ દરકાર કરતા નથી.

એક દિવસ તેને પોતાના ભાઈને વેર જવાનો પ્રસંગ પડ્યો. તે ગયો તો માલુમ પડ્યું કે, દુગ્ધા શહેરમાં કોઈ કેસમાં હાજર રહેવાનું હોવાથી નાઝીર હુસેન તો થોડા દિવસ થયા બહારગામ ગયો હતો, પરંતુ જહમીદા મેગમ પેર હોવાથી તેની બહેન મુલાકાત થઈ વરના સો માથુસોની ખમરખતર પુછા પછી અને ઘોરડામાં રમતા પોતાના બે નાના ભત્રીજાને માલાબા પછી જે વાતને સારૂ તે આવ્યો હતો તે વાત તેણે જહમીદા મેગમ આગળ કાઢી

તે ધારતો હતો તેમજ થયું તેની બાબી મલિકાના ત્રિચારને મળતી થઈ અને બોલી, “બે એ મિચારી છોડી ઠોકરો જનમવાને બાગશાળી થઈ હોત તો નેરી મરજી માફક તેને શીખના દેવામાં આવત, અને વળી બે તે શીખવાની ઇચ્છા દેખાડત તો તેને માટે ઠપકાને મદ્યે તેના નખાણુ પણ થાત પરંતુ હવે તે છોકરો નથી પણ છોડી છે તેથી તેણીને ગંધી આપનાર પોતાના ધરની દાસીના જેવી અલણુ ને અજાન રહેવું બેઠાએ મારી તો ખાતરી છે કે, મારા બેને બેટાના જેવીજ ચાલાકીથી તે ત્રી મી શકે એવી છે, તો શા માટે તેણીને શીખવા દેવી ન બેઠાએ? કુરાને શરીફમાંથી મને એવું કાઠ કરમાન મતાવો કે જેમાં એમ જણાવ્યું હોય કે, છોડીઓએ વાચતાલખના શીખવું એ ગુન્હો છે મેં તો કદિ એવું વાચ્યું નથી ”

અમીરઅલી વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો, “વર આગળ તેને શિખવવાનો બહોમત તો થઈ શકે એમ છે, પણ તેને એ વાત પસંદ નથી તેને તો નિશાળેજ જાહેને શીખવું છે ”

જહમીદાએ પૂછ્યું “વાર, તો તેને નિશાળે શું કરવા નહિ જવા દેઘ્યે? હું પણ નિશાળે જતી હતી, અને તમે જાણો છો કે, મારૂં કુળ કદા તમારાથી હલકું નથી હું તો એવી સલાહ આપું છું કે, એ બિચારી છોડીને ધરમાં ગોંધી ના રાખો તો ડીક આવે દહાડો મોટા બેર સાથે વરમાં ને વરમાં શા માટે પુરી રાખવી બેઠાએ?”

અમીરઅલી જરા વાર રહીને બોલ્યો, “પણ છોડીઓને નિશાળે મોકલવાની રીત અત્યાર સુધી મારા કુટુંબમાં તો નથી ”

કેહમીદાએ કહ્યું, “અગાઉ તો એ રીત કાઢીએ ધરલાખી કુટુંબમાં નહોતી, પણ મારા પિતાજીએ અમારા કુટુંબમાં એ રીત શરૂ કરવાની પહેલ કરી, અને હું આશા રાખું છું કે તમે પણ તમારા કુટુંબમાં એમ કરવાની હિમ્મત કરશો. તો હું કહું છું કે, મનિકાને મારે ત્યાં રહેવા દો. તેની માએ નથી અને વળી મને એ ધણી વહાલી છે. જો એમ કરો તો એની મરજી બી એ ચુકી અભ્યાસ કરવાની હશે તો તેને એમ કરવા દઇશ, કેમ, તમારો જો નિયાર છે?”

અમીરઅલી બોલી ઉઠ્યો. “ના, ના એમ તો કદી અને નહિ. મનિકા તો મારી આપની કીકી છે. તમે માઝ સર્જન લઇ લો, પણ મારી બેટી તો મારી પામે રહેવા દો.”

કેહમીદા બેગમ મોલી. “મને માફ કરો, હું ને સમજતી નહોતી અત્યાર સુધી આપણા પૂર્વજો છોડીએને દરકાર કરતા નહોતા, અને તમારા પૌતાના બોનવા પ્રમાણે તો વશપર પરાની રીતમાં -રકાર થયો નહિ. જોઈએ ત્યારે જ છોડીની પડીઆઇમાંની કાઢ નિશાળે ગઇ નથી તેથી તેણે પણ નિશાળે જવું ન જોઇએ એવી એક ચિચારી નાની છોડી તમારી આપની કીકી હોય એવો ખ્યાલ હું કેમ કરી શકું? જો તે તમારી આપની કીકી હોય તો તમે તેને રાજી રાખવા કેમ કાશિશ કરતા નથી? મને લાગે છે કે તમે તેના પ્રત્યે આની નિર્દયતાથી વતો છો તેથી હમણા પણ તે રડતી હશે.”

અમીરઅલી ખીજવાઈને બોલ્યો, “હું તો તેના પર ધણોજ પ્રેમ રાખું છું. મનિકાને મનમાં આવે તેમ વર્તવા દઉં, અને જે કંઈ માગે તે તેને ખુશીથી આપું છું.”

કેહમીદા બોલી. “હું પણ એમ માનું છું કે મનિકા ધણી સુખી હોવી જોઈએ. ચિચારી છોડી નિશાળે જવા ચાહ છે પણ તમે તેને જવા દેતા નથી, વળી તમે તેને ચોરડામાં આપો દહાડો પુરી રાખો છો તેથી તેને બહુ સુખ મળતું હશે.”

આ સાંભળીને અમીરઅલી સહેજ નારાજ થઇને બેઠ જવાને તયાર થયો. તેનો મિત્રજ હાથમાં રહેતો નહોતો તેથી તરુ વાતચીત કરવાની

તેની મરજી નહોતી તે વિષય ફેરવવા માટે તેણે પૂછ્યું કે, “ભાઈ”
 “માટે પાછા વળશે ?”

તેણીએ જવાબ દીધો કે, “તે મને ખમર નથી, પણ એટલું તો હું
 તમને ખાતરીથી કહી શકું છું કે, મલિકાને નિશાળે મોકલવા વિષે જો
 તમે તેમની સલાહ પુછશો તો તેઓ પણ મારા મતના થશે, કારણ કે
 માપણા આપદાનાઓના રિવાજોમાં કાંઈ પણ નેગર કદી ન કરવાની રૂઠીને
 નેઓ. મી નદે છે, તેઓ તો પ્રગતિ અને સુધારાના જ હિમાયતી છે.”

અમીરઅલી વધારે રાત ધરવા ચલાવે નહોતો. પોતે જેટલું જાણવા
 માગતો હતો તેટલું તેણે જાણી લીધું હતું. “અ કહીએ તો તે પોતાની
 બાની મી જગાળીને હતો અને ત્યાંથી છટકી જવા માગતો હતો.

વેર જતા જતા આ રાતનો નિકાલ કેમ કરવો તેનો વિચાર તે
 કરતા હતો. મલિકા, કહમી, તેનો ભાઈ અને પોતે એક તરફ હતા
 અને બીજી તરફ તેનો સસરા, તેની મા અને તેના બીજા સગાવહાલા
 પણ હશે. તેના ભાઈ, ભાભી જેવા વજનદાર માણસો તેની પડખે
 હતા તેથી તેને હિંમત આવી, અને જો કે મલિકા હમ્મુ રીસમા હતી
 તોપણ તેની સાથે રાત કરવાનો તેણે કરાવ કર્યો.

પોતાની નાની બેટીને પામે બેસાડીને તેણે પૂછ્યું “નિશાળે
 જવાનું તાર કેમ એટલું મન મન છે તે મને કહે.”

મલિકા ખીજવાઈને બોલી “તમે મને જવા દેતા નથી, તો પછી
 માટે તમને કહેવાની રી જરૂર.”

અમીરઅલી બોલ્યો “મે તારી કાકા સાથે એ વિષે વાત કરી
 છે, ને તે કહે છે કે એને નિશાળે જવા દો.”

મલિકા ખુશ થઈ આનંદથી બાની ઉરી “ઓહો! પિતાજી,
 તમે તો તમે મને જવા દેશોને ?”

આપે પૂછ્યું, “પણ તે મારા સવાલનો જવાબ હજી આપ્યો નથી
 નિશાળે જવાનું તાર એટલું બહુ કેમ મન છે ?”

મલિકા બોલી “કારણ કે કાકાનો અલીહુસેન મારા કરતાં
 હાશિયાર થાય એ મને ગમતું નથી તે હમેશ મને ખીજવે છે કે હું તો

છોકરો છુ ને તુ તો છોડી છે, માટે મારા જેની છોડી કેટલું કરી શકે તે હું તેને બતાવવા માગુ છુ ”

અનીરઅલીએ કહ્યું કે, “પણ તુ કોશિશ કરે નહિ ત્યાં વળી તુ કેટલું કરી શકે તે તને કેમ માલમ પડે ? કદાચ તુ નિશાળે જશે ત્યાં તને પાઠ એવા મુશ્કેલ લાગશે કે નિશાળે નહિ આવી હોત તો સાઝ થાત એવું તારા મનમાં આવશે ’

“ના પિતાજી, એવું થશેજ નહિ મને પુરી ખાતરી છે કે જો કોઈ મને શિખવે તો ગમે તેવું મુશ્કેલ પણ હું સીખી શકીશ ’

એ સાબળીને નિશાળે જવાનો પ્રસ્તાવ કે જે મેનાય એવા હેતુથી અમીરઅલીએ કહ્યું ‘ ચાલ ત્યાં હું પોતે તને શિખવું તો તારે નિરાળે નહિ જવું પડે ”

મનિકા ફિલગીર થઈને બોલી, “ના, પિતાજી, એમ તો મનેજ નહિ એક દહાડો તમે મને શિખવડો અને બીજે દહાડે તમારે મદાર જવાનું થાય ને વળી ત્રીજે દહાડે કોઈ તમને મળવા આવે તો પછી એમ હું કયે દહાડે ગીખીશ ? ના, પિતાજી, જો નિશાળે ન જાઉં તો મરામત ગીખી શકીશ નહિ, માટે તમે મને જવાની રજા આપો ”

માપે ઉત્તર દીધો, “ સીક ત્યારે, તારો દડ નિશ્ચય છે તો હું તને જવા દેશ, પણ જો તારા દાદા મુસ્સે થશે તો તારે નિશાળ છોડી પડશે ”

એટલે બધે દૂર નજર નાખવાની જરૂર મલિકાને જણાઈ નહિ. પણ, તેને રજા મળી હતી અને હાલ તરત તો તેને એટલુંજ જોઈતું હતું.

બીજે દહાડે તેને નિશાળે મોકલવાનો બદલાવ કરવાનું નયન પિતાજી પાસેથી વીધા પછી મલિકાને એટલો બધો આનંદ થયો કે રાત્ર તેને બરાબર ઉંઢ પણ આવી નહિ, અને “ હું છોડી છુ તો પણ, જો, હું નિશાળે જાઉં છું, અને થોડા દિવસમાં તારા જેટલીજ હોશિયાર થઈ જશ ” એવું અલીબેનને કહીને ખુશ થવાના વિચારમાં ને વિચારમાં રાતનો કેટલોક વખત જાગતી રહી.

અધ્યાય ૬.

ફેહમીદા બેગમ

ખીજે દહાડે ફેહમીદા બેગમે અમીરઅલીને કહેવડાવી મોકલ્યું કે મારે તમને ખાસ વાત કહેવાની છે, માટે વહેના આનીને મને મળી જાઓ.

તે આંખો ત્યારે તેની ભાભીએ તેને કહ્યું કે, “મલિકાને લાયક એક નિશાળની ભાળ મને મળી છે, તેમા કેવળ ઉંચ વર્ગના છોકરાને દાખલ છે, અને તેના ઉપર એક મિસી સાહેબ દેખરેખ નાખે છે. તમારી મરજી હોય તો હું જાને જામને નિશાળ તથા ત્યાનો અધી અદોમસ્ત કેવો છે તે જોઇને તમને સઘળી હકીકત જણાવીશ.”

અમીરઅલીએ ખુશીથી કબુલ કર્યું, કારણ કે તેણે એવો વિચાર કર્યો કે ફેહમીદા બેગમ જેવી બાઇને હાથે મારી દીકરી નિશાળમાં દાખલ થાય તો તે તેના હકમા ધણું સારું થાય.

ગાડી તૈયાર કરાવીને ફેહમીદા બેગમ મધ્ય ગાડીએ નિશાળે ગઇ જે કંઇ તેણીએ ત્યાં જોયું ને સાંભળ્યું તેથી તે ધણી ખુશ થઇ. ગાડીમાંથી ઉતરતાં મરફતી નજર ન પડે એવો અદોમસ્ત મિમી સાહેબ પોતે આનીને કરાવ્યો. સૌથી સાડ તો એ થયું કે, ફેહમીદા બેગમ થોડું અગ્રેજી જાણતા હોવાથી તે અગ્રેજીમાં જ તેની જોડે વાત કરવા લાગ્યાં એથી બધાની નજરમાં ફેહમીદા બેગમને ધણું માન મળ્યું.

છાડીએ તો થોડીજ હાજર હતી, પણ તેઓનાં મ્હો તથા કપડા પરથી અષ્ટ જણાનું હાથું કે તેઓ ખાનદાન કુટુંબની હતી જમીન પર ગાલીચો ખીંચાવેલો હતો, અને દરેક છાડીને લખના માટે એક એક મેજ મુકવી હતી. દિવાલો પર મુદર ચિત્રો અને ગીત અક્ષરમાળાઓ ટાંગેલા હતાં. ફેહમીદા બેગમ એ મનું જોઇને વિચાર કરવા લાગી કે ખરેખર મલિકાએ અહીંજ આપનું જોઇએ, અને હું પોતે એને જરૂર આણીશ. વળી આ સત્તી જોઇને તે એની છક થઇ ગઇ કે તે અગ્રેજી બોલવાનું જૂની જામને પોતાનીજ ભાષામાં વાત કરવા લાગી. પછી તેને જણાયું કે મને અગ્રેજી આવડે છે ખરું પણ તેના કરતાં મિસી સાહેબ વધારે સારી રીતે ઉર્દૂ જાણે છે.

તેણીને મિસી સાહેબે કહ્યું “બેસો, અને અમે કેરી રીને વર્ગ ચલાવીએ છીએ તે જુઓ.” પોતે રીખતી હતી તે વખતના કરતાં કેરી જુદીજ પદ્ધતિ હવે ચાલે છે એ જોઈને અને પોતાની ભત્રીજાને આવી સારી તક મળેલી છે તે જાણીને તે તેની અદેખ ધ કવવા લાગી. ખુબ જોઈ રહ્યા પછી કેહમીના બેગમ જવાની તેયારીમાં હતી ત્યારે મિસી સાહેબે કહ્યું કે, “માટે તમને જણાવવું જાઈએ કે આ નિશાળમાં અમે ફક્ત સાંસારિક જ્ઞાન આપીએ છીએ એટલુંજ નહિ પણ અમે છોડીએને ધર્મશાસ્ત્ર વિષે અને સ્વર્ગ વિષે પણ શિખતીએ છીએ કેમકે અમે એમ સમજીએ છીએ કે એ સૌથી અગત્યના વિષયો છે.”

કેહમી । બેગમ બોલી ઉઠી, “હા, ખરેખર આપણા ખાલેક ખુદા વિષે જાણવાની આપણને ત્રણી જરૂર છે, એ વિષય જાણ કરીને નિશાળોમાં ચાલતો નથી, પણ એ તો સાથી મોટો ઇસ્મ છે જે એ અર્થ શિખવવામાં આવે તો ત્રાણુ સા.” મિસી સાહેબ બોલ્યા, “વળી અમે જગત્રાત્ પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત વિષે પણ શિક્ષણ આપીએ છીએ, કેમકે કહ્યું તેનીજ મારફતે આપણને ખુદાની પિ ગત થાય છે, એમ અમે માનીએ છીએ.”

બેગમ જરા બેપરવાઈથી બોલી, “હા, તમે જેને ઇસુ ખ્રીસ્ત કહો છો તેને અમે હજરત ઇસા કહીએ છીએ પણ એ સા સરખું જ છે તેના વિષે રીખનાથી કંઈ ગેન્કાયદો નથી, કેમકે એ પણ અમારો એક પગખર છે.”

વધુ ચાતચિત થઈ નહિ કેહમી । બેગમ અને બાગુથી ધરેલી ચાહર વડે ટકાઈને ગાડીમાં બેસી એક મારી ઉતરી હતી, તે પણ તેણે મધ કરાવી દીધી અને ગાડી ઉપડી જતા જતા તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગી કે, “હજરત ઇસા વિષેના શિક્ષણની વાત આ બાઈએ કરી, તે અમીરઅલીને કહેવાની કરી જરૂર નથી અમે ભણેના છીએ એટલે એ ભણેલા નથી, તેથી કદાચ એ મનિકાને મોકલવાનું માડી વાળશે, પણ આપણા પોતાનાજ એક નમી વિષે રીખનાથી કંઈ ગેરફાયદો થવાનો નથી જ્યાં લગી આપણને પૂરી ખાતરી હોય કે આપણો પોતાનો દીન ખરો છે ત્યાં લગી ખીજ દીન વિષે રીખનામાં મને તો કંઈ માધ જણાતો નથી, અને હરેક મુસલમાન એટલું તો સમજે છેજ કે પોતાનો દીન ખરો છે.”

આ પ્રમાણે રૂઢીઠાએ મન વાળ્યું અને અમીરઅલીને મળી ત્યાં નિરાળ વિષે તેણે એવું નુર પર્શન તેની આગમ કર્યું કે હવે તો મનિકાને મોકલવાની ના પાડી એ અમીરઅલીને વાળમી લાગ્યું નહિ સંજો તેણે મલિકાને કહ્યું કે “ત્રણ દિવસથી તું નિશાળે જવા માગે છે—એમ છે કે? હવે આજે હું તારે સાડ મદદમત્ત કરી આવ્યો છું” આ સાંભળીને મલિકા તો બહુ ખુશ થઈ

પરંતુ હવે અમીરઅલીને જવાના બોલ સાંભળવાના બાકી હતા તની મા કહેવા લાગી, “આવું તે આપણા ખાનદાનમાં થાય? આ તને શું સૂઝયું?” અને મલિકાના દાદાએ તે સાંભળ્યું તારે ને પણ વહેવો વહેવો આવ્યો અને અમીરઅલીને સમજાવવા લાગ્યો, પણ બહુ કાકટ અમીરઅલી એક ના દહ નિશ્ચય કરે તો કાઠ તેનું મન ફેરવી શકે નહિ અને તમી નાઝીર હુસેન તથા કેદમી જેવા હિમાયતીનો ટેકા તેને મળ્યો હતો તેથી ચોતાનો વિચાર તેણે કર્યો નહિ

અલીહુસેન કંઈ સદેશો જઈને વર આવ્યો, તારે તેને આ ખુશ ખબર કહેતા મનિકાનો હરખ તો માયજ નહિ તે બોલી, “કેમ, જો હવે, હું છોડી દુ તો પણ નિશાળે જઈ દુને વળી તારા જેટલું ના હું થોડાજ દિવસમાં શીખી જઈશ ને કદાચ તારે પણ”

તે છોડના તેને ખીજવાને બોલ્યા, “ના ના, શું તું એમ ધારે છે કે, છોડીએતું મગજ છોકરાના જેવું હોય છે? એવું તો કોઈ દહાડો હોયજ નહિ, અને જો તું સૌ વરસ નિતાળે જાય તો પણ મને જેટલું આવડે તેટલું તો તને કદી આવડશે નહિ”

મનિકા થોડી વાર વિચાર કરીને બોલી, “હું જાણુ છું કે તારું કહેવું ખરું નથી, કારણ કે કાકા પણ એક વાર નાની છોડી હતા, અને હમણાં તે સૌ વરસના નથી, તો પણ તેમને તાગ કરતાં બધું આવડે છે”

“હવે, ગમે એમ હોય, પણ તને તો આવડશેજ નહિ, માટે તું તો એવી કાશિશ કરતીજ ના,” એટલું બોલીને મનિકાનો જવામ સાંભળ્યા વિના અલીહુસેન ચાલ્યો ગયો

અધ્યાય ૭.

વધસ્ત ભાની કથા

જે ઓરડાનો દરવાજો રસ્તા પર પડતો હતો તેમા અમીરઅલી બેઠો હતો, તેવામા એક માણસ માથે પેટી ઉપાડીને જતો હતો, તે ત્યાં આવીને ઉભો અને તેને પૂછ્યું, “તમે કોઈ કિતાબ ખરીદશો?”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “તમે કંઈ કિતાબો વેચો છો?” પેલા શખ્સે પેટી ઉપાડી અને પુસ્તકો બતાવવા લાગ્યો

તેણે એક નવો કરાર હાથમા લઈને ઉઠાડ્યો તે બેઠને અમીરઅલીને સાન દાશ્ય થયું જે પુસ્તક તે મેળવવા ઇચ્છતો હતો અને તે ફરી રીતે મળે તેના નિચાગ કરતો હતો તેજ પુસ્તક અનાયામે તેના હાથમા મૂકવામા આવ્યું ખચિત આ પુસ્તક મારે વાંચવું નિર્માણ થયું હશે એવું તેને લાગ્યું તેણે તે પુસ્તક ખરીદ્યું અને પેગીમાના ખીન્ન પુસ્તકો તપાસના લાગ્યો મધ્ય પુસ્તકો ખીન્ની ધર્મના હતા તેથી તેણે વેચનારને પૂછ્યું, “તમે ઇસાઈ છો?”

તે બેલ્યો, “હા, હું ઇસાઈ છું, ને આ કિતાબો હું એની ઉમેદથી વેચુ છું કે જેઓ તે ખરીદે તેઓ આપણા પ્રભુ વિષે જાણે અને ઇસાઈ થાય.”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું “તમારી કિતાબ ખરીદી હોય અને તે વાચનાથી ઇસાઈ થયો હોય એવો કોઈ મુસલમાન તમે મને બતાવશો?”

ચોપડી વચનારનું મ્હોં ઉતરી ગયું, પણ તે ફરી દિમ્મતથી બોલ્યો, “હું તો એના કોઈને ઓળખતો નથી, પણ ખુદા જાણે છે, અને હું પણ કોઈ દિનસ જાણીશ મારા યત્નો કદાપિ નિષ્ફળ થાય પણ ખુદાનો કલામ કદિ નિષ્ફળ નહિ થશે લાવો, તમે જે કિતાબ લીધી તેમાથી હું તમને એક વચન બતાવું એ ઉપરથી મને ખાતરી થાય છે કે મારે કામ નિષ્ફળ નહિ થશે.”

અમીરઅલીએ નવો કરાર તેના હાથમા મુક્યો, તેણે તેમાંથી એક ફકરા કાઢીને ફરી તે પુસ્તક અમીરઅલીના હાથમા મુકીને કહ્યું, “બિગદર, આ વાંચો”

અમીરઅલી લખને મેટથી વાંચવા લાગ્યો, “એ પછી મેં જોયું, ને જુઓ, સર્વ દેશમાંથી આવેલાની, સર્વ ડુંગ તથા લોક તથા બેલીના માણસોની એક મોટી સભા જે કાંઈથી ગણાય નહિ, તેઓ રાજ્યાસનની આગળ તથા હવવાનની આગળ ઉભા રહ્યા, તેઓએ શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલા હતા ને તેઓના હાથમા ખજુરીની ડાળીઓ હતી, ને તેઓ મોટી વાણીએ પોકારીને કહે છે કે, અમારો દેવ, રાજ્યાસન પર જે બેઠેલો છે, તેને તથા હવવાનને તારણુમુતિ હોવો” પછી તે કંઈક સમજી શક્યો નહિ તેથી પુછ્યું, “મોટા સમુદાય વિષે તો હું સમજ્યો, પણ હવવાન એટલે શું?”

વેચનાર બેળ્યો, “એનો અર્થ એ છે કે આગલા જમાનામા જન્મ હવવાન કુરવાનીમા કરાતુ હતુ તેમ આપણુ પાપીઓને માટે પ્રાય ચિત્તરૂપી મોત સહીને વધસ્ત ભ પર આપણો પ્રભુ ઇસુ ક્રીસ્ત મુઓ હતો, માટે ને દેવનુ હવવાન કહેવાય છે”

અમીરઅલી વિચારવા લાગ્યો કે, “વળી પાછો વધસ્ત ભ આવ્યો જ્યાં હોય ત્યાં રાતદહાડો નવમ્ન ભજ મારી નજર આગળ આવ્યા કરે છે તેણે વધુ રાત કરવાનુ મન દેખાડ્યુ નહિ, તેથી વેચનર પોતાના પુસ્તકા જે ઠંડા માડ્યા

અમીરઅલી એકલો પડ્યો કે ખરીદેલુ પુસ્તક તરત વાંચવાનુ શરૂ કરીશું તે મનમા કહેવા લાગ્યો કે, પહેલુ શું વાંચું? પ્રાન્થનીજ વાંચું કે નવમ્ન ભ રી વાન કાઢીને તે પ્રથમ વાંચું? પછી તેણે ઉઘાડીને વાંચવા માડ્યું થોડી થોડી વાંચે પાનુ ફેરવાતુ તોના અવાજ ઓરડામા થતો તે ગિરાન બીજે કશો અવાજ ઓરડામા થતો નહોતો. પરંતુ તે વાંચતો હતો ત્યારે સ્વપ્નમા દીઠેનો પેલો તેજસ્વી પુરૂષ જાણે કે તેની પાંચેજ ઉમેલો છે, એવુ તેને લાગ્યું.

એ મહિમાવાન પુરૂષના જન્મની ખબર આપવાને આકાશમાંથી દૂત આવ્યો તેમા નવાઈ શી? તેનો જન્મ દર્શાવનાર પ્રકાશિત તારે

જોઈને પૂર્વના માગીએ આ યા તેમા પશુ અભયમ પામવા જોડુ કરી નથી રાનમા પગીલજી કરનાર શેતાન નથા ત્રાતા ઇમુનેા ભેટો થયો ને દ્વયુદ્ધ મચ્ચુ એરી રાત જ્વારે નેજો રાંચી ત્યારે તેના મનમા વિચાર આ યો કે, “રે શેતાન, આયો જા” એ શબ્દો બોલવાની જરૂર કેમ પડી હતો કારણ કે એ ગૌરની પુરૂષતી દૃષ્ટિજ શેતાનને નસાડવા બસ હતી આધળા આન્યા તે દેખતા થઈને ચારવા ગયા કોઢિના શુદ્ધ થમને ગયા બૂન વગગેલા આન્યા ને શુદ્ધિમા આવી ગયા અને કપડા પહેરતા થયા આ બંધુ રાચીને તે તો દગ થઈ ગયો પૃથ્વી પર સુચારના દીકરા તરીકે એળખાતો હતો તે પોતાના સિંચેાની આગળ સૂઈ કરતા રવારે તેજથી પ્રકાશના મુખ સહિત તથા ઝખરી નાખે એવા ઉજળા લુગડા મહિત દેખાયો એ પહાડ પરના અદ્ભુત દેખાવની વાત વાચીને નને વળીજ અસર થઈ

આ દેખાવ અમીરઅલીની આગળ ચીતરવાની રીી જરૂર, ‘મકે નેજો પોને ઝખરી નાખે એવો પ્રકારા દર્શનમા દીઠો હતો

વાચવામા તરલીન થઈ ગયો હતો એવામા તેજ કોઈના પગલા સાંભળ્યા એ માન્યસો મલિકાને પાલખીમા બેસાડીને નિશાળેથી વગ લાવ્યા, અને પાલખી અમીરઅલીની નજીક મૂકી હવે આગળ નચાળે નહિ માટે અમીરઅલીએ તે પુસ્તક મુકી દીધુ અને મલિકાની વાત સાંભળવા લાગ્યો

મલિકાની બધી ધારણા પૂરી પડી હતી ફરંગેજ સવારે તે પાન ખીની તાહ જોતી અને કોઈક વાર જારે પાલખી નહિ આવતી ત્યારે તે મહુ રડતી મિત્રી સાહેબના સારા સલાવ વિષે, અભ્યાસમા પડતી મઝા વિષે, અને બીજી છોડીએ સાથે મળવાથી થતા આનંદ વિષે મલિકા વાત કરતી તે અમીરઅલી સાંભળતો

અજે પશુ એરી એરી વાતો કરવાની હતી પોને જે શીખી હાથ ને પોતાના આત્મી આગળ મંડુ બોની જ્વય અને અભ્યાસમા જે પ્રગતિ થઈ હતી તે વિષે અમીરઅલી વખાણુ કંઈ ત્યા મુધી મલિકાને ચેન પડતુ નહિ

અમીરઅલી પોતાની બેટીના પ્રકુલિત મુખ સામે જોઈને જે વાત ને હોસબરી કરતી હતી તે સાંભળતો હતો ત્યારે તેને નીચે પ્રમાણે વિચારો આવવા લાગ્યા —કદાચ એના દાદાનું કહ્યું ખરૂં પણ પડે આનું પરિણામ કેવું આવશે ? કાંઈક નજીકના સગાને ત્યાં પ્રસંગોપાત મળવા જાય એટલુંજ મલિકાને માટે થવાનું, બાકી તો ઝત્તાનખાનામાજ એનું જીવન પુરૂં થવાનું ગાડીમા બેસીને ફરવા જવાનું અને અગ્રેજી રીત પ્રમાણે સરસામાનવાળા બગલામા રહેવાનું એ ફેહમીદા બેગમને માટે તો સારું છે, પણ મારી મલિકાના નસીમમા તો એવું કયાથી હોય ! અને કાને ખબર કે પાઝગથી કદાચ એવો પણ સમય આવે કે એમ કહેવું પડે કે એ ભણીગણી ના હોત તો કીક થાત ! મેં તો એનું સુખ વધે એવું ધારીને એનું કહ્યું કબૂલ રાખ્યું છે પણ પરિણામે જે એથી એના દુ ખનો વધારો થાય તો પછી કેમ થશે ?

મલિકા પોતાના બાપનું મુખ ગભીર જોઈને વાત કરતી કરતી અટકી ગઈ અને બોલી ઉઠી કે, “પિતાજી, તમે કેમ પ્રિયારમા પડ્યા છો ?

તે બોલ્યો, “બેટા, હું એ પ્રિયાર કરતો હતો કે તું મોટી થશે ન નિશાળેથી ઉઠી જશે ત્યાંજે તું શું કરશે ?”

બાળા બોલી “કેમ બાપા, એમા વળી વિચાર શેનો કરવાનો ? બીજી છોડીઓની શાદી થાય છે તેમ મારી પણ શાદી થશે, પણ પિતાજી, તમારે તો મારી સાથેજ આવીને રહેવું પડશે, કારણ કે તમને મુકીને જવાનું તો મને જરા પણ નહિ ગમે પિતાજી, તમે વચન આપ્યો કે, આપણે સાથેજ રહીશું ”

બાપે કહ્યું, “હા, બેટા, હું તને વચન આપ્યું છું આપણે સાથે રહીશું ” મલિકાને ટાઢી પાડવાના વિચારથી તેણે એમ કહ્યું પરંતુ પોતાનું વચન પુરૂં કરવામા કદાચ કેવી મુશ્કેલીઓ નડશે તેનો વિચાર તે કરવા ચહાતો નહોતો

અધ્યાય ૮.

તેણે વધસ્તભનુ દુ ખ વેઠ્યુ

સુવાતાં વાયતો હતો તેટલા દિવસ અમીરઅલી વાયનગૃહમાં ગયોજ નહિ, ઉપદેશક તેને કંઈ પૂછે અથવા પોતે શું કરતો હતો તે કહી દેવાની જરૂર પડે એવું તે ચહાતો નહોતો.

તેના વણા ઇસ્ત્રામી મિરાદરો પણ એવીજ રીતે વાયતા હતા એ તે જાણતો હોત તો એ છુપાવવાની ઇચ્છા કરત નહિ પણ તે એમ સમજતો હતો કે હું કુરાને શરીફના ફરમાનથી મુખાલિફ વર્તું છું.

વધસ્તભ સ મ ધીની વાત તે વાચના લાગ્યો ત્યાંજ તેને વણીજ શાંતિ થઈ, તથાપિ જેમ જેમ તે આગળ વાયતો ગયો તેમ તેમ તેના મનમાં નિરાશાની લાગણી થઈ આવી, જાણે દર્શનનો પ્રકાશ ઝાંખો થઈ ગયો હોય, અને વધસ્તભમાં પણ કંઈ જોવા જેવું ન હોય એવું તેને લાગ્યું.

સુવાતાંઓમાં જેમ જેમ અમીરઅલી આગળ વાયતો ગયો તેમ તેમ પ્રભુ પોતાના થનાર મોત વિષે જાણતો હતો અને તે વિષે વાત કરતો હતો એ જાણીને તેને ઘણી અસર થઈ પોતે પોતાને બચાવી શકે એવું પ્રભુ જાણતો હતો, છતાં જાણીજેઠને જોખમની જગ્યાએ તે ગયો. તેણે શા માટે એમ કયું હશે ?

ગથમેમાને બાગમાંના દેખાવની વાત વાચીને તેને ઘણી નવાઇ લાગી આવા અસહ્ય દુ ખ વિષે મેં કદિ વાંચ્યું નથી, તો એવું દુ ખ વેઠવાનું તેને શું પ્રયોજન હતું, “મારો જીવ મરવા જેવો અતિ શોકાતુ છે એ મારા બાપ, જે બની શકે તો, આ વાટકે મારાથી દૂર કર, તો પણ મારી ઇચ્છા પ્રમાણે નહિ, પણ તારી ઇચ્છા પ્રમાણે થાઓ.” એવું પ્રભુ બોલ્યો જે પુરૂષને તેણે સ્વપ્નમાં જોયો હતો તે તેજ હતો એવું તે નક્કો માનતો હતો, તો પછી તેને આવું દુ ખ સહન કરવાની તી જરૂર હતી ? એવા એવા વિચારો તેના મનમાં આવવા લાગ્યા.

પ્રભુ પોતાના વરીઓની વચમાં એકલો ઉભા હોય, અને અમે તારા પર ઘણો પ્રેમ અને ભાવ રાખીએ છીએ એવી એવી વાતો જે શિયોએ કરી હતી તેઓ પોતાનીજ સલામતીનો વિચાર રાખીને નાસતા.

હોય એવો દેખાવ તેની નજર આગળ આવ્યો, પછી એ તળએલા પ્રભુએ પોતે, શિષ્યો તેને મુકીને જતા રહેશે એ વિષે, કેવું ભવિષ્ય કહ્યું હતું તે તેને યાદ આવ્યું, એ કેવું અજબ હતું !

“દેવનો દીકરો જે ખ્રીસ્ત તેજ તું છે કે નહિ, એ અમને કહે,” એ નાત જ્યારે તેણે વાચી ત્યારે તો તે થથરી ગયો. પરંતુ, “હવે પછી માણસના દીકરાને પગક્રમના જમણા હાથ પર બેઠેલો તથા આકાશના મેના પર આવતો નમે દખ્ખો,” એ તેના ઉત્તર વાચીને તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું. મુખ્ય યાજ્ઞક ભવે પોતાના વસ્ત્ર ફાડીને એમ કહ્યું હોય કે, “તેણે દુર્ભાષણ કર્યું,” પરંતુ અમીરઅલી તો અનુભવથી જાણતો હતો કે, જે તેને સ્વપ્નમાં દેખાયો હતો તે ખીજાઓની આગળ પણ પોતાને સહેલથી પ્રગટ કરી શકે, તેમજ તેના ઉપલા ઉત્તરમાં વર્ણવ્યા મુજબ તેનું ફરીથી આવવું પણ એજ પ્રમાણે થાય એ વાત પણ બનવા બેગ છે.

જ્યારે દટ્ટા વિષે, યુકના વિષે, નિંદા વિષે, નકાર વિષે તથા તમાચો મરના વિષે તેણે વાચ્યું ત્યારે તો તે વણો ઉશ્કેરાઈ ગયો, તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે તેણે એવું શું કર્યું હતું કે જેથી તેની સાથે તેઓ આની રીતે વર્ત્યા? પ્રેમ કર્યાના બદલામાં દુશ્મનાઈ, સાજા કર્યાના બદલામાં માર, અને જીવતા કરવાના બદલામાં મોત એવું કેઈ વાર બન્યું હશે?

પ્રભુઓ ઝબ્બો તથા કાટાનો મુગટ પહેરીને ઉભેલો પુરૂષ તે પેલી રાત્ર દર્શનમાં દીઠેલો તેજસ્વી પુરૂષ કે બીજો? ઝબ્બો તથા મુગટ પહેરેલાની સામે એક જણ મસ્કરીમાં નચ્યો હતો, પરંતુ હું તો મેં દીઠેલા પુરૂષની આગળ પુરા ભાવથી નમન કરવા ચલાતો હતો.

પછી વધસ્તબ ઉભો કરવામાં આવ્યો. પેલા લોકોને તથા મોટા ખીજાને તે સારી પેઠે સમજતો હતો. એ વધસ્તબ ઉપર એવા કર મોતને લાયક જે ખુની તથા અપરાધી હતો તે નહિ પણ રાગ સાજા કરનાર, તારનાર તથા જીવનદાતા હતો તે જડાયો. તેની આસપાસ ઉભેલા લોકો તેનો નકાર કરે, તેને દુખ દે અને તેને મારી નાખે એવા તેને તે યોગ્ય નહોતો, પરંતુ તેઓ તેના પર પ્રેમ રાખે ને તેના આભારી થઈ રહે તેને તે યોગ્ય હતો. એ કાણ હતો તે અમીરઅલી તો ખાતરીથી

જાણતો હતો. કેમકે વધસ્તબની પાસે ઉભેલા પુરૂષના હાથમા તેણે જખમ ભેયો હતો. જેના વિષે તેણે વાન્યુ હતુ તે અને જે તેને મનમા દેખાયો હતો તે એકજ હતો.

“તેણે ખીજાએને અચાગ્યા, પણ પોતાને તે અચારી શકતો નથી.” એ શબ્દો તેણે વાંચ્યા, પણ પાતે સમજતો હતો કે એ બોલતુ વાજખી નહોતુ. તે પોતાને અચાનચને શક્તિવાન હોવા ભ્રમએ, કેમકે તેણે આવા મહાન તથા પરાક્રમી કામો કર્યા હતા, તો શા માટે તેણે એમ ન કયું? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવાને ત્યા કાંઈ હાજર નહોતુ, પરંતુ પાંચ બીજી તેનો ઉત્તર મળ્યો, અને ત્યારે, મહિમાનો પ્રભુ મરણ, પા, વધસ્તબના મરણ સુધી કેમ આધીન થયો તે અમીરઅલી સમજ્યો, અધકાર થઈ ગયો, ખડકો ફાટી ગયા ધરતીકપ થયો, કપડો ઉતરી ગઈ, સુએના કિકડાયા, એ બધું તેણે વાન્યુ ત્યારે તે જણો દુઃખ આ લાગ્યો, કેમકે તે એમ સમજ્યો કે, જો કે માણસ તો આના પવિત્ર પુરૂષને મારી નાખના જેવા આધળા અને નજ દેખાતા થયા પણ પત્ની પોતે નેએની નિરૂદ્ધ સાક્ષી પૂરે એ વાજખી છે.

અમીરઅલીથી આગળ વચાધુ નહિ તેણે પુસ્તક મધ કયું, અને માધુ નમારીને વિચારમા પડ્યો. આરડામા તો પોતે એકલોજ હતો, અને પુરી ચુપકી કેનાએવી હતી, પણ તેને એવું લાગ્યું કે નજે કોઈ મારી નજીક ઉભેલું છે. નજે કે નવસ્ત મે જડાએયો પુરૂષ મારી નજીક ઉભો છે. તેને એવું લાગ્યું કે, જો આખ ઉવાડીને ભેઘરા તો તેના હાથમા થએલા ખીજાના જખમો મારી નજરે પડશે.

તેની નજીક ઉભેલો પુરૂષ નજે કશાની રાહ ભેતો ઉભો રહ્યો ન હોય એવું તેને લાગ્યું.

અમીરઅલી મનમા વિચારના લાગ્યો કે, હું એક ઇસ્ત્રામી, માગ જેવા પામેથી એ શું માગતો હરો? વળી, દર્શનની રાત્રે જેમ તેને લાગ્યું હતુ તેમ હમણા તેને લાગ્યું કે જાણે એ અદૃશ્ય વ્યક્તિની આગળ શરણ થઈ જઈને નમી પડુ, પણ ફરીવાર તેણે એ લાગણીને ખાળી ને પછી તેને એવું લાગ્યું કે આરડામા હું એકલોજ છું.

અધ્યાય ૯.

આમનણ

થોડા દિવસ બાદ અમીરઅલી ફરી નાઝીરહુસેનને ત્યાં ગયો તે મહારાગામથી આવેલો હતો. વળી તે તેના અભ્યાસ કરવાના ઓરડામાં હતો તેથી અમીરઅલી ત્યાં ગયા. જોકે ઍરીન્ટર સાહુકાર લખવાના વણા કામમાં હતો, તો પણ કામ મૂકી દબને ખુશીથી પોતાના ભાઈ જોડે વાત કરવા લાગ્યો.

અમીરઅલીએ ઓરડામાં ચોતરફ નજર નાખી તો પોતાની નિશ્ચિત અને પોતાના ભાઈની નિશ્ચિતિમાં કેવો મોટો ફરક છે એ વિચાર તેને આત્મા વિના રહ્યો નહિ. પોતાનું ૨૨ જોડે ખીજા કેટલાક ધણે કરતાં ચટિઆતુ હતું ખરું, પણ તેમાં સુખસાધન કે શોભા જેવું કંઈ નહોતું. તેના ઘરમાં જે સરસામાન હતો તે માત્ર કાથોમરેડા ખાટલા અને થોડી ભાગીતરી ખુરશી સિવાય બીજું કંઈ નહોતું. પરંતુ આ ઓરડામાં તો ગાલીચો પાથરેલો હતો. પુસ્તકોનું એક કચાટ હતું, તેના ખાના સુદર આધણીવાળા પુસ્તકોથી ભરેલા હતા. વળી વચ્ચોવચ્ચ એક લખવાનું મેજ હતું, અને એક ગૃહસ્થના અભ્યાસના ઓરડામાં જેવો સગસામાન જોઈએ તેવો બધો ગોઠવેલો હતો. બહારથી પગલો ખેંચાતો હતો, જેથી બહાર વણી ગરમી હોવા છતાં ઓરડામાં ઠંડક લાગતી હતી. નાઝીરહુસેનના દેખાન પણ એક ફળવાયના અને સુખડ ગૃહસ્થના જેવાજ લાગતો હતો.

અમીરઅલી એના ભાઈની રૂમરૂમ હમિશ શરમાતો, તેથી તેણે મન ખોલીને વાત કરી નહિ અને અહીતહાની વાતો કરી નહિ, પણ નાઝીરહુસેનની સુસાફરી વિષે વાત કાઢી અને પૂછ્યું કે, “મુકરદમામાં તમે જીત્યા કે ?”

નાઝીરહુસેન એ બધા હેરાલ આપ્યા પછી મલિકાની ખચર પૂછી અને કહ્યું કે, “એ નિશાળો જાન છે એ જાણીને હું ધણો ખુશી છું.” વળી તેણે ઉમેર્યું કે, “બરડા મૈરાના બધનમાં ન રહેવા જેટલું ડહાપણ તમારામાં છે એ જોઈને હું વણો ખુશી છું.”

અમીરઅલી બોલ્યો, “તમે એમ બોલી શકો, કારણ કે તમે એવા બેરંધી છુટા છો. પણ મારી સ્થિતિ તો બુજા જાણુ છું, કારણ કે મારે તો તેમના બોલ રોજ સાંભળવા પડે છે. તેઓ એમ સમજે છે કે મલિકા નાશને માર્ગે જાય છે અને મને ઘડી ઘડી એ વાત વિષે કનડયા કરે છે.”

નાઝીરહુસેન બોલ્યો, “તેઓ છો એમ કહેતા તમે તો સમજી શકો છો, અને વળી તમે એના આપ થાઓ. ડો મારે તમે જે કરો તે ખરૂં આપણે જીવનિયાઓએ એક મુશ્કેલ કામ કરવાનું છે. એટલે, આપણા લોકો આટલા વખત સુધી જે વહેમરૂપી રીતરિવાજો ધરાવતા આવ્યા છે તે તોડી નાખવાના છે, અને જે રિવાજોની સાકળોમા જકડાઈ રહેવા છે તે ભાગી નાખવાની છે. એમ કરવામા તમે આપણને વેઠવું પડે તો ડિકર નહિ. આવતી પેઢીના લોક પર આપણે મોટો ઉપકાર કર્યો કહેવાશે.”

અમીરઅલીએ ઉઠેા નિશ્વાસ નાખ્યો. તેને તો બીજી પેઢી પર ઉપકાર કરવા કરતાં પોતાના મુખની વવારે ફિકર હતી. એના ભાઈની સ્થિતિ તો ઘણી સારી હતી અને તે તો મનમાનતી મોજ મળી શકે એમ હતું.

નાઝીરહુસેન બીજી રાત ઉપાડીને બોલ્યો, “અરે, હા, રાત પરથી વાત મને યાદ આવી કે એક ભાપણ થવાનું છે તેમા મને આમ નહીં કરેલું છે, અને એક મિત્રને પણ લઈ જવાની મને લવામણ કરી છે. તમારી આવવાની મરજી હોય તો ચાલો.”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “ભાપણ શા વિષે છે?”

નાઝીરહુસેન પોતાની મેજ પરના કાગળિયામાથી એક કાડ શોધી કાઢ્યો, તેમા લખેલું હતું કે, “શુડ ક્રાઉડે અને ઇન્ટર સન્ડે II નિયમ પર મેન્ડક લેન્ટન” વડે ચિત્રો બતાવવામા આવશે.”

અમીરઅલી પોતાના ભાઈની પેઠં અગ્રેજી જાણુનો નહાનો તેથી તેને વાચીને સમજતા વાર લાગી. વાચી રહ્યા પછી કાર્ડ મેજ પર મૂકીને બોલ્યો, “આપણને તો અમા કંઈ બહુ મજા પડશે નહિ.”

એન્ટ્રેટર બોલ્યો, “મને લાગે છે કે, આ દિવસોના નામ એવાં કેમ અને કેવી રીતે પડ્યાં તે સમજાવવામા આવશે, પરંતુ હમણાં

આપણે સમજીએ છીએ તે કરતા એમાં કંઈ વધારે અર્થ હશે તમે જુઓની, ગુડ ક્રાઇડેને દિવસેજ એ ભાષણ થવાનું છે, અને એ પછીનો વિવાદ તે ધરતર સન્ડે છે ”

અમીરઅલી જાણે નિચારમાં પડ્યા હોય તેની રીને જોઈયો, “ ગુડ ક્રાઇડે એ તો નવાઇ જેવું નામ છે ”

નાઝીગલ્સેન જોઈયો, “ તમે નથી જાણતા ? ઇસાઇઓ કહે છે કે, હઝરત ઇસા એ દલાઈ મગલુ પામ્યો, તેથી એ નામ પાડેલું છે ”

અમીરઅલી ચમકી ઉઠ્યો વળી પાડે અણુધારી રીતે અને અણુધારી જગોએ વધસ્તભનો વિષય તેની આગળ ધરવામાં આવ્યો, તેથી તેણે જરા અભય થઈને કહ્યું કે, “ તારે તમારો જવાનો વિચાર છે ? ”

નાઝીગલ્સેન જોઈયો, “ હા, હું કદાચ જમ્મશ આવો વિષય છે તેથી એમ તો નહિ અથવા એ વિષય વિષે મને જાણવાનું મન છે તેથી એમ પણ નહિ, પરંતુ જે ગહસ્થ ભાષણ કરવાનો છે તે મારો મિત્ર છે, ને તેને માટે મને ધ્યાન માન છે તેજ તેણે પોને આવીને આ આમત્રણનો કાર્ડ મને આપ્યો માટે હું તેને ના કહી શક્યો નહિ ”

એ કદાચ ઉપદેશક હશે એવું ધારીને અમીરઅલીએ પુછ્યું, “ એ ગહસ્થ અગ્રેજ છે કે હિંદી ? ”

બ્રિટિશ જવાબ દીધો કે, “ હા, તે અગ્રેજ છે એ એક પાદરી સાહેબ છે, અને એવા વિષયો પર વાત કરવાનું અને ઉપદેશ કરવાનું તેનું કામ છે ”

જાઉં ન જાઉં એ સરખા છે એમ ધારીને અમીરઅલી એપરવા ધથી જોઈયો, “ જો તમે જવાના હો તો હું પણ સાથે આવીશ ” પણ મનમાં તો તે જવા વળું ચલાવે હતો, કારણ કે હઝરત ઇસા જે દિવસે મુઓ તે ગુડ ક્રાઇડે કહેવાતો હોય તો ભાષણનો વિષય ખ્રીસ્તનો વધસ્તભ હોવો જોઈએ, એમ તે સમજતો હતો વળી તે માનતો હતો કે સુવાર્તા વાચતી વેળા મારા મનમાં જે વણી શકાઓ ઉભી થઈ તેમાંની કેટલીકનો ખુલાસો કદાચ મને મળી શકશે એક વાત વિષે તેની ખાતરી થઈ

મઠ હતી કે ખ્રીસ્તનું મોત બીજા કાઈ માણસના મોત કરતા બુદ્ધ પ્રકારનું હોવું જોઈએ, અને તેનું મોત શા કારણથી એવું બુદ્ધ પ્રકારનું હતું અને મારા જેવા મુસલમાનને માટે એનો શો ખાસ અર્થ છે તે તે સમજવા ચલાતો હતો.

શુક્રવારે કયા મળવું તેની ગોઠવણ કરીને અમીરઅલી જવા નીકળ્યો. પણ જે ખાસ કામને માટે તે આવ્યા હતા તે વિષે તો વાત કરવાની તદ્દન ભુલી જ ગયો.

આવી ગોઠવણથી અમીરઅલી ખુશ થયો, કારણ કે ઍરિસ્ટન નાઝીરહુસેનની સાથે જાહેર જગાએ જવામાં તે માન ગણતો હતો. વળી તે એવું ધારતો હતો કે, એની સાથે હોર્ડી તો લાપણુ સાબળવા જવામાં મને કંઈ ભય નથી, કારણ કે એથી ખ્રીસ્તી ધર્મ પ્રત્યે મારું વતન છે એવો શક કોઇના મનમાં આવશે નહિ.

વળી જે વિષય થોડા વખતથી તેના મનમાં રમી રહ્યો હતો તેના વિષે વધારે જાણવાની આ સારી તક મળી એ જાણીને તેને સંતોષ થયો હતો, જો કે ઉપરઉપરથી તો તે એવું બતાવતો નહોતો.

તે એવું ચલાતો હતો કે લાપણુ હિન્દુસ્તાનીમાં અપાય તો સાડ નાઝીરહુસેનને તો તે વિષે તેણે કંઈ કંઈ નહિ, પણ પોતે સમજતો હતો કે અગ્રેજીમાં લાપણુ થશે તો તે બરાબર સમજી શકીરા નહિ, એના વિષયનો ખુલાસો થાય અને તેનાથી ન સમજાય એ તો મૃગજળ જોઈને ટટળાવા જેવું થાય, તો પણ તેણે આશા રાખી કે જે કંઈ થશે તે સારું જ થશે.

અન્યાય ૧૦.

ભાષણ

નાઝીરહુમેનની ગાડી આની પહોંચી ત્યારે વાચનગ્રહમા લોકોનો
ડીક જમાવ થયા હતા. ભાષણકર્તાએ બંને ભાષ્યોને સામે આવકાર
દીધા, અને સારી જગા શોધી કાઢીને તેમને બેસાડયા.

હંગવેને વખતે બત્તીઓ હોતની નાખરામા આની, કારણ કે
મૅશક વૅન્ટન નડે ચિત્રા બતાવવાના હતા, અને ભાષણ પણ શરૂ થઈ ગયું.

ભાષણકર્તાએ પોતાના ભાષણની શરૂઆતમા કહ્યું કે, “આપ સૌ
મજા ડો કે આજનો દિવસ ગુડ ફ્રાઇડ કહેવાય છે, અને એ દિવસ તો
જગતમા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના મોતનો વાર્ષિક ઉત્સવ છે. માટે ઇસુ
ખ્રીસ્તનું મોતખ્રીમ કોઇના મોત કરતા ખુદાજ પ્રકારનું થયું તેનું શુ કારણ,
અને તે કે પ્રભુ ઇસુએ આસરે ઓગણીસમો વરસ અગાઉ જીવ આપ્યો
હતો. તો પણ આજે જગતમા એજ સૌથી મહાન અવિકારી છે એ કેમ
બન્યું, એ બ વાત વિષે આજ સાંજે આપણે વિચાર કરીશું.”

પહેલું જે ચિત્ર પડદા પર પડ્યું તેમા આ પ્રમાણેનો દેખાવ હતો.
ગુફ નથા ઉજગા નજ પહેરેલો એક પુરૂષ હતો. તેનું મુખ તથા વસ્ત્રા
કોઈ નિર્ન પ્રકાશથી પ્રકાશતા હતા, બીજા બે જણ તેની પાસે ઉભા
રહીને તેની સાથે વાત કરતા હતા, અને બીજાઓ ગમરાટ તથા
અન્યબીથી તેઓ તરફ ટગર ટગર ભેતા હતા.

ઉજળા વસ્ત્ર પહેરેલો પુરૂષ કાણ હતો તે કહેવાની જરૂર નહોતી,
પોતાની સંપૂર્ણ પવિત્રતાને લીધે જે સર્વથી નિરાળો તેજ એટલે ઇસુ
હતો, એવું આભાવિક છુદ્ધિથી સૌ કોઈ સમજી ગયા. ભાષણકર્તાએ
કહ્યું કે, બીજા બે જણમાનો એક તો યહુદીઓના નિયમ આપનાર મુસા
છે, અને બીજે પેગમરોમા સૌથી મોટો એટલે એલીયાહ છે. તેઓ
મને પૃથ્વી પર આવીને પહાડ પર ઉભા રહ્યા છે, અને જગતના

ત્રાતાની સાથે વાત કરે છે તેઓ શા વિષે વાત કરે છે? જ્યાંથી તેઓ આવ્યા હતા ત્યાંના, એટલે સ્વર્ગમાંના, વાતા વિષે તેઓ વાત કરતા નહોતા. તેમજ પ્રીતિના તથા દયાના જે મહાન કામો થયા હતા તે વિષે તેઓ વાત કરતા નહોતા, પણ તેઓમાંના એક જણના થનાગ મોત વિષે તેઓ વાત કરતા હતા. આખી પૃથ્વી પર જેને એકનાનેજ જીવન આપવાનો અધિકાર હતો તે પોતે પોતાના જીવનું અર્પણ કેવી રીતે ને શા કારણથી કરવાનો હતો તેના વિષે તેઓ વાત કરતા હતા.

એ અદ્ભુત સારામા ગી ગી વાતચિત થઈ તે તો આપણે જાણી જાણી નથી, પણ ક્યા વિષય પર તેઓએ વાત કરી તે આપણે જાણીએ ત્રીએ અને એ ઉપરથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે જગતના ઇતિહાસમાં સૌથી અગત્યનો મનાવ મનવાનો સમય આવી પહોંચ્યો હતો. તે બતાવ વિષે પૃથ્વી પરના લોકના મનમાં તો ખ્યાલ પણ નહિ હોય તે અગાઉ નાંચા વખતથી સ્વર્ગમાં તો એ વાત જાણીતી હતી.

વળી જે વાત બીજા કોઈના મોતના સમયમાં આપણને ન મળે તે ખ્યાનના મોતના સમયમાં આપણને માનુષ પડે છે, એટલે કે ઇસુ જ્યાં ને ત્યાં જીવત તથા આગેજ્યતા સર્જતે મલતો હતો એમ જના તે અસનથી જાણતો હતો કે વધસ્તભ હું મરવાનો છું, પણ વધસ્તભ તો તેની દાર્ટ આગળ ને આગળજ ખડા રહેતો. તે પોતાના શિષ્યોને વણીવાર કહેતો કે “માણસના ઠીકરાએ વાણુ સહેલું, ને વડીલોથી તથા મુખ્ય યાજકોથી તથા શાસ્ત્રીઓથી નાપસ મરવું તથા માર્યા જવું, ને ત્રાજે દહાડે પાગા ઉઠવું જરૂરનું છે.” એ વાતનો ગો અર્થ હશે તે તેના શિષ્યો સમજતા નહોતા.

ત્યાર પછી ઇસુએ કહેલા સૌથી મોટા ચમત્કારનું ચિત્ર આપ્યું, એટલે ત્યાર દહાડાના મુએના લાજરસને સજીવન કર્યો તે એ ચમત્કારને વીધે તેના શત્રુઓનો પ્રભાવ વણોજ વધી ગયો, અને અગાડિના કરતા એ જીવનદાતાને મારી નાખવાનો તેઓનો દરાવ વિશેષ દઢ થતો ગયો. પછી આવ્યું ગજનગર યજ્ઞાલેખમાં રાજના પ્રવેશનું ચિત્ર, જેને તેઓ અપગાંવી ગણવાના હતા, જેને તેઓ નાપસ કરવાના હતા, તેણે જયવાનની પેઠા નીકળવું તેનું અને થયું પણ એમજ, “વધસ્તભે જડાવ, વધસ્તભ

જડાવ,” એવી ખૂમ જેઓ પાડવાના હતા તેઓએ “પ્રભુને નામે જે આવે છે તે આશીર્વાદિત છે” એવા હોકારા કરીને નગરને ગળતી મૂક્યું.

ત્યાર પછી ગુરૂને પરસ્પરીન કરવાના બદલામાં લેવાનું મૂંઝ કરાવતા શિષ્યનું, પાઞ્ચાની તથારીનું વાળું કરતી વેળાનું, એ ચિત્રો આવ્યા પછી સ્વર્ગના સ્નામીએ પોતાના નમળા તથા ભુવનનાર શિષ્યોના પગ નીચા નમીને ઘાયા તેના દેખાવ, અને પરસ્પરીન કરનાર જે સ્થળે તેની શોધ કરે એવું પોતે જાણતો હતો ત્યાં ઇન્દુ તેઓને લઈ ગયો તે દેખાવ સજ્જાની આગળ મૂકવામાં આવ્યા નિર્જન આગમાં દુષ્પત્તિ સત્તાપના એજ નીચે દમાએલા, ઘુટળે પડેલી એકલીએકજ વ્યક્તિનું ચિત્ર દેખીને પ્રેક્ષકોમાં પૂરી ચૂપકી પ્રસરી ગઈ. ભાવજ્યુક્તાએ કહ્યું કે, ઇસુને થયેલા દુષ્પત્તિ સત્તાપ તે પાપને કારણે હતા. પણ તે કયા પાપ ? તેના પોતાના નહિ, પણ આપણાં તથા ખીજાઓના અમીરઅવી લક્ષ દહને જોતો હતો તથા માલમતો હતો, કેમકે તે જાણનાર ચાહતો હતો તેજ વાત ભાવજ્યુક્તા કહેતો હતો. પતિત તથા નિકટ કત્રાતા પાપની સધળી બુઝાઈના તથા તેની શિક્ષા એટલે મોનના નિકટના મનધર્મમાં આવ્યા ત્યારે તેને દુષ્પત્તિ સત્તાપ થયા વિના કેમ રહે !

એ દેખાવ ત્રણે શોકજનક હતો, પણ પછી તરત ખીજું ચિત્ર આવ્યું, વિજ્ઞાસત્રાતી શિષ્ય સિપાઈઓની મોખરે ચાલતો આવે છે મીઠાશી શિષ્યો કેવળ પોતાના જ્ઞાનની સલામતીનો વિચાર રાખીને નાસ-ભાગ કરે છે. ગુરૂ તો પોતા વિષે કંઈ કાળજી ન રાખતા શિષ્યોના જ્ઞાન અચાનકનો વિચાર રાખતો હતો.

તહોમત મૂકનારાઓ ઇસુ ઉપર કોઈ આગેાપ મેલી શક્યા નહિ, અને ન્યાનાધીશે પણ કહ્યું કે, “આ માણસમાં મને કંઈ અપરાધ જણાતો નથી” તેમ છતાં તે તેને છોડી દઈ શક્યો નહિ. આવી અસાધારણ તપાસનો અર્થ શો તે પ્રેક્ષકો બરાબર સમજ્યા નિર્દોષ કરાવેલા કેદીને અપરાધીની પેઠે વધસ્તંભે જડાતો તેઓએ દીઠો. અને તેના પર કંઈ તહોમત સામિત થયું નહોતું માટે તહોમનનામાને બદલે આ શબ્દો નખ્યા કે,

“આ ચહુદીઓનો રાજ છે.”

ત્યાર પછી એક બીજું ચિત્ર આવ્યું, તેમાં મધ્યાનહ છતાં સૂર્ય અધકારરૂપ થઇ ગયો હતો, જાણે કે આ થએલો કુર અન્યાય તે સાબી શક્યો નહિ.

“બીજાએને તેણે બચાવ્યા, તે પોતાને બચાવી નથી શકતો,” એવું વેશુ તેના દુશ્મનો બોલ્યા તે એમની મનલબ્ધ પ્રમાણે સત્ય નહોતું, જતાં એ સત્ય હતું અમીરઅલી વ્યાન દઇને એ વાત સાબળવા લાગ્યો તે પોતાને બચાવવા શક્તિરાન હતો જતાં તેણે એમ શા માટે ન કયું તે સમજવા તે ઘણાજ આતુર હતો. ભાણુકર્તાએ કહ્યું, “આપણે એ રાખ્દોનો વિચાર કરવો જોઇએ એ સત્ય હતા કે નહિ તે આપણે તપાસીએ. ગુ પ્રભુ ઇસુ પોતાને બચાવી શક્યા હોત? પોતાના દુશ્મનોના હાથમાં તે લાચાર થઇ ગયો હતો તેથી તે મુએ થુ.”

“જરા ખાતર કરો, કે તેણે જાજરસને સજીવન કર્યો પણ તે પોતાને બચાવી શક્યો નહિ તે દ્રવિયા પગ્નુ તોફાન શાત કરી શક્યો ખરો, તો સિપાઇએને ખીલા ગડતા અડકાની ન શકે એવું તે હોય? તે બ્રેનોની સેનાને કાઢી શક્યો તો પોતાના દુશ્મનોને તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે કરતા અડકાની ન શકે? તેણે આધમાને દેખતા કીધા, અને લગડાને ચાલતા કર્યાં, તો વધસ્તબ પરથી ગુ તે નીચે ઉતરી ન શકત? ભાઇઓ, આપણે જાણીએ છીએ કે એમ હોવાજ નહિ દુશ્મનો ભલે તેનો જુદો અર્થ કરતા હતા, પણ આપણે સારી પેઠ સમજીએ છીએ આપણે જાણીએ છીએ કે પ્રભુ ઇસુ પોતાને બચાવી શક્યો નહિ એ વાત સત્ય છે, પણ તે અરાક્ત અને લાચાર હતો તેથી એમ તો નહિ, પણ માણુએ ઉપર તેની અપાર પ્રાપ્તિને થીત તેણે પોતાનો બચાવ કર્યો નહિ.

“બીજાએને બચાવવા તે અર્ગથી આવ્યો હતો, અને જે કામ કરવા સારું તે આવ્યો હતો તે કામ કયા વગર ને જાય નહિ, માટે તે પોતાને બચાવી શક્યો નહિ. ભાઇઓ, મારું કહ્યું ખરું માનજે કે એ તો સૌથી શ્રેષ્ઠ ચમત્કાર છે અને અદ્ભુત બનાવ છે, કે જીવનનો અધિકારી મહિમાનો પ્રભુ પોતાને મચાવી શક્યા નહિ, કેમકે તે બીજાએને બચાવવા ચાહતો હતો.”

વધસ્થભનુ ત્રાસદાયક અને અધકારમય ચિત્ર લઈ લેવાયુ અને એક બીજુ ચિત્ર આપ્યુ તે તે ચળકતા અને ઉજળા વસ્ત્ર પહેરેના દૂનો એ ખાલી કબરની ચોકી કરતા હતા તેનો દેખાવ હતો જે પ્રભુ મગ્નુ નુરી આધીન થયો તે મોતના યતનમાં રહી શકે નહિ, મોતને રદ કરવાનુ તેને પર કમ હતુ તે રી તે મદાર નીકળી જાય માટે કમરે ઉતરી જવુ જોઈએ

“ભાઈઓ, ગુડ ફાઈડે પછી ડન્ટર સન્ટે આવે છે તેનુ કારણ એજ છે, વધસ્થ ભે જડાયયો જે ત્રાતા આપણને બચાવવા મુઓ તેની યાદ આજ આપણે પ્રીતિ તથા આભારસંતિ કરીએ છીએ, અને ઇન્ટર સન્ટેને દિવસે સજીવન થએનો જે પ્રભુ આપણને બચાવવા સાડ શુવે છે તેનામાં હરખ કરીએ છીએ”

પછી પડદા પર એક ગીત પડયુ ભાપણકર્તાએ પ્રેક્ષકોને તે મનમાં વાચવા કહ્યુ ગીત નીચે પ્રમાણે હતુ —

સલીબ (વધસ્થભ) પર જબ મ કરુ ધ્યાન,
શાહ જિસ પર મુબા ફૂલ જલાલ (મહિમાવાન),
તો નફા ગિનતા હુ નુકસાન,
ઓર ફખર (ગર્વ) કી ન હય મજાલ (પ્રયોજન)
ન કહીં મેરા ફખર હો,
મગર સલીબ કા યેસુ કે
મૈ હોડતા હર ઈક ચૂબી (સોખ્ય) કો
ઉસ હી કી ક્ષાતર ચૂશી સે

થે રી વાર ફરી ચૂપકી નિધ રહી, બત્તીઓ સળગાવવામાં આવી અને પ્રેક્ષકો વેરાઈ ગયા

અમીરઅલી ચિત્રો જોવામાં અને ભાપણ સાંભળવામાં લીન થઈ ગયો હતો તે જોઈને નાઝીરહુસેન પર ધડી અસર થઈ તેણે પોતાના મનમાં ધાર્યું કે, કદાચ તેણે અગાઉ આની રીતે ચિત્રો જોયાં નહિ હોય અને વળી અગ્રેજ સમજવાને બહુ ધ્યાન આપવાની તેને જરૂર હતી તેથી

તે અતિશય લીન થઇ ગયા હશે એ વિચારને લીધે તેનું મન કંઈ વિશેષ બેચેન થયું નહિ, તો પણ તેણે મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે, એના મન પર જે કંઈ છાપ પડી હશે તે પેર જતી વેળા એને વાતચિતમાં નાખીને હું ભુસી નાખીશ

તેઓ ગાડીમાં બેસા કે તરત તેણે વાત ઉપાડી, “જે બનાવ કદી બન્યો નહોતો તે વિષે ચતુરાલયી વર્ણન કરતા સાપણકનાંએ પોતાની લાગણીઓને જાગૃત કરી અને આપણી લાગણીઓને ઉશ્કેરી તેથી આપણને કેવી રમુજ પડી !”

અમીરઅલી ચોડ્યો અને બોલ્યો, “તમારા કહેવાની જી મતનજ છે ?”

નાઝીરહુમેન બોલ્યો, “કમ, આપણે ઇસ્નામીઓ જાણીએ છીએ કે હઝરત ઇસા નો કદી મુઓજ નથી, એ તો ઇસામીઓએ કપ્પા કાઢેલી વાર્તા છે”

અમીરઅલીને યાદ આવ્યું કે, મેં અગાઉ એ વાત સાંભળી છે, પણ ઉપદેશકના ભાષણમાં અને સુનાતાંઓમાં લખેલી વિગતમાં સત્યતાનો એવો અર્થ ભામે છે કે મેં તો શક વિના તે મીકારી લીધી હતી પણ નાઝીરહુમેનને એ જણાવવાની જરૂર નથી, તેથી તે બેપરવાઇનો હોળ કરીને બોલ્યો, “હા, બેશક, એ તો હું પણ જાણુ છું, તો પણ અજબમ જેવું મને એ લાગે છે કે, સહેલથી જુરી ડગલી શકાય એવી રાત પર કેળવા-એલા અને ડહાપણવાળા માણસો પણ વિશ્વાસ કરે છે એ વાત જુરી ડરાવવાની શી સાબિતીઓ છે? આપણા દીનની સત્યતા દર્શાવવાનો પ્રસંગ આવે તો કાંઇ ઇસામી સાથે વાત કરતાં મને કામ લાગે”

પૅરીસ્ટર ઝટ બોલી ઉઠ્યો કે, “એ બધું મને મ્હોડ તો યાદ નથી, પણ જો કાંઇ દિવસ તમે સાજની વખતે આનીને મને મળો તો હું એ વાતનો ખુલાસો કરીશ”

અમીરઅલીના વર તરફ જતા રસ્તા પર ગાડી ડિબી રહી અને બન્ને બાઈ છુટા પડ્યા

નાના ભાઈના જીવનમાં એ રાત્રિ અમરહીય હતી પોતે જે જે જોયું હતું તથા સાબળ્યું હતું તેથી તેના મન પર વણી અસર થઈ હતી તેના ભાઈ હાજર ન હોત તો કદાચ તેજ નથી અને તેજ સમયે પોતાના કુલની પ્રેરણાને વશ થઈને વસ્ત્ર ભેં જડાયા ત્રાતાને સારણે તે આવી ગયા હોત પણ હવે થાપ ગઈ, છટકાનો લાગ મળ્યા તેણે વિચાર કર્યો કે વધનની વાત તો કેવળ તરકટ છે જીન કની મુઝો નથી અને તેથી માંગ પર તેનો કશો હક નથી, જે સવળુ મેં રામ્યુ, દીકુ તથા સાબળુ તે હું નિસરી જઈશ પેલુ દર્શન પણ હું નિસરી જઈશ, કેમકે તે તો કેવળ અપનજ હતું માટે હવે હું બરોબર નવાર થઈને જઈશ અને ઉપદેશકને મળીશ, અને જે કામ પાગ પાડાનો વિચાર મેં કર્યો છે તે વહેવો શરૂ કરીશ

અધ્યાય ૧૧.

મલિકાના શિક્ષણનો સર્વોત્તમ વિષય

||ઝીર હુમેન સાથે વાતચિત થયા બાદ થોડા દહાડા રીને અમીર-અલી તેને પેર ગયો. સુનાતાઓમા ઈગો છે અને હઝગત ઈસાના મોતની વાત કેવળ જુરી છે એમ સામિત કરવા સારૂ જેમ અને તેમ સવળુ જાણી લેવું એવું તે ઇચ્છતો હતો.

એ વેળાની વાતચિતથી અમીરઅલીને કંઈ સંતોષ થયો નહિ, પણ ઉનડી નિરાશા ઉપજી. મહમ્મદ સાહેબે પોતાના અનુયાયીઓને ઇજ્જત વાંચવાનું ફરમાવ્યું ત્યાર પછીથી તેમા વલોગ દરફાત કરી નાખવામા આવ્યો છે એવી પુરી ખાતરી તેના મનમા થાત તો તે રાજી થાત, પણ એવું સામિત કરના સારૂ કોઈ પુરાવા નહોતા.

અમીરઅલીએ પ્રશ્ન્યુ, “એવી કોઈ અસન ઇજ્જત હયાત છે ખરી ? જે હોય તો એ જરૂર વાચવી જોઈએ.”

નાઝીર હુમેને કબૂલ કરી દીધું કે, “એવી અસલ ઇજ્જત તો મેં વાચી નથી, તેમજ એ વિષ મારા સાંભળનામા પણ આવ્યું નથી પણ એમાં અખપખ થવા જેવું છે પણ નહિ. કેમકે ઇસાઈઓ કંઈ કાચા નથી, તેઓ અસલ ઇજ્જત હયાત રહેવાજ શેના દે ?”

અમીરઅલીએ વાત વધુ લગાવી નહિ, પણ સાંજે પેર આવ્યો ત્યારે તેના મનમા અગાઉ કરતા વધારે ગુચનજી ઉભી થઈ હતી. એક વાત વિષે તેણે નિશ્ચય કર્યો હતો, તે એ કે, તમે જે પ્રશ્નને લાજે છો તેણે વધુન ભ પર કદી પોતાનો પ્રાણ આપ્યો નથી, એવી ખાતરી કરવા સારૂ ઉપદેશક પાસે પોતાથી જવાનાનું નથી. હવે તેણે એ વાત મુલતવી રાખવાનો નિશ્ચય કર્યો.

તે મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, હું ઇસ્લામી છું અને ઇસ્લામીજ રહેવાનો, દર્શન થયું તે તો કેવળ અવન હતું, અને મને લાગે છે કે મારા સાચા

ડીનમાંથી ભમાવવા સારૂ શેતાનનું કાવતરૂ હતું, માટે હવે એ વાતનો ફરી વિચારજ ન કરવો. જે પુસ્તક પોને ખરીદીને મન દબને વાંચ્યું હતું તે ખાજે પડ્યું હવે મલિકાને પણ એમ કહેવું નહોતું પડતું કે, પિતાજી, મારી વાત તમે સાભળતાજ નથી ને બીજા કશાનો વિચાર કર્યા કરો છો. કારણ કે હવે તેનો પાપ ફરી આગળના જેવાજ થઇ ગયો હતો, અને તેથી તે પણ ઘણી ગણ થતી હતી.

લાપશુ થયા બાદ કેટલાક અઠવાડિયાં વિતી ગયા, અને અમીરઅલી ઓરડામાં એકવેળ બેઠો હતો એનામાં મલિકા નિશાળેથી હરખમેર તર આવી. અમીરઅલી ગાત બેઠો હતો ત્યાંના પડદો ઉઘડીને તે માંહે આવી, ને બોલી, “મારા પિતાજી, મિસી સાહેબ બાજે મારા વર્ગમાં આવ્યાં હતા અને અમારી પરીક્ષા લીધી. મેં બહુ સારી રીતે વાંચ્યું તેથી ને પણ ખુબી થયા હતાં અને કહ્યું કે, મલિકા, તું સૌથી સરસ વાચે છે. સારૂ વાચતાં આવડે એવાંનેજ જે કાર્ડ આપવામાં આવે છે તે તેમણે મને આપ્યો. પિતાજી, હું તે લાનીને તમને બતાવું ?”

મલિકા કાર્ડ લાવી, અને ઉપર થું લખ્યું છે તે અમીરઅલીએ જોયું. તે તેને ઘણુંજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. આ પ્રમાણે લખ્યું હતું “તું તેનું નામ ઇસુ ખાડશે, કેમકે જે પોતાના લોકને તેઓનાં પાપમાંથી તારશે તે એજ છે.”

અમીરઅલી વારતો હતો કે, એ વાત તો મારા મનમાંથી સદાને માટે વિસરાઇ ગઈ છે, અને હઝરત ઇસા સબ ધીની સમજી વાતો તથા તેનો મારા પર કઈ હક છે એ બધું મેં પીઠ પાછળ નાખી દીધું હતું અને વળી ફરી તેનીનેજ વાત તેની આગળ લવાઈ, ને વળી અજબજેજું એ કે તે લાવનાર પણ તેની પોતાનીજ દીકરી !

બેપરવાઇથી બોલતો હોય એવો ડોળ કરીને અમીરઅલી બોલ્યો, “પણ આમાં તો કંઈ નથી, એમાં તારે શીખવાનું તો કંઈ નથી.”

બાળા અધીરાઇથી બોલી ઉઠી, “કેમ નહિ, પિતાજી ? એ તો અમારો સૌથી સારો વિષય છે, અને એ અમને બધાને બહુજ ગમે છે.”

અમીરઅલીએ કહ્યું કે, “ડીક ત્યારે, કહે જોઇએ એમાં તમે થું થું શીખો છો ?”

મલિકા બોલી “જુઓ, અમે શુ કરીએ છીએ તે તમને બધું બરાબર કહુ છું પહેલા તો અમે એક ગીત ગાઇએ છીએ પિતાજી, તમને યાદ છે? એક દહાડો મેં તમારી આગળ એક ગીત ગાઇ સંભળાવવાનું કહ્યું ત્યારે તમે મને કહ્યું હતું કે હમણાં મને સાંભળવાનો વખત નથી તમે કંઈ બીજી વાતો વિષેના વિચારમાં ને વિચારમાં રહેતા હતા ને તેથી મારી વાત સાંભળી શકતા નહોતા, માટે મેં તમને કંઈ એ વિષે કહ્યું નહોતું”

અમીરઅલી હસતો હસતો બોલ્યો, “ચાલ ત્યારે, આજે મને કહે” મલિકા તો ખુશ ખુશ થઇ ગઇ અને બોલવા લાગી

“ગીત ગાઇ રહ્યા પછી અમારા શિક્ષક અમને ચિત્રો બતાવે છે, પહેલા તો હું તે સમજી શકતી નહોતી, પણ હવે મને સમજ પડે છે અને એ ચિત્રો જોવાનું બહુ ગમે છે પિતાજી, એ બધા નુર ચિત્રો હજરત ઇસા મસીહ વિષેના છે ને નાનું માળક હતા ત્યારે ગમાણમાં હતો તેનું એક ચિત્ર છે, અને તે જાન્યો છે એવું પ્રગટ કરવાને આકાશ-માથી તેજગી ફિરગ્યા આવ્યા હતા તેનું એક બીજું ચિત્ર છે એ ચિત્ર પણ મને બહુજ ગમે છે પછી, બીજા પણ ચિત્રો છે, તે હજરત ઇસાએ જે પરાક્રમી કામો કર્યા તે વિષે છે પિતાજી, તમે એ બધું વાતો વાંચી છે? મને લાગે છે કે તમને તો એ વાંચવી બહુ ગમે”

અમીરઅલી બોલ્યો, ‘હા, બેટા, મેં એ વાતો વાંચી છે”

વહેલી વહેલી બાળા બોલી “ત્યારે પિતાજી, તમને પણ લાગે છેને કે હજરત ઇસા બહુ બના અને અલૌકિક પુરૂષ હતા? કેમકે ખુદા શિવાય કોઈ બીજું કરી નહિ શકે એવા કામ તે કરતા હતા, અને અમારા શિક્ષક કહેતા હતા કે એ વર્ષા વરસ પર જાન્યો હતા, તો પણ હજી જીવતા છે મને એવું મન થાય છે કે, એને જોઈ તો કેવું સારું! પિતાજી, તમને પણ એવું મન થાય છે?”

પેતે જે દર્શન વિસરી જવા માગતો હતો તે વિષે ફરી અમીરઅલીના મનમાં ખ્યાલ આવ્યો જો હું એ વિષે મલિકાને કહું તો એને કેવું સારું લાગે એવો વિચાર તેને થયો, પણ તે વિષે કંઈ બોલ્યા વિના તેણે પૂછ્યું,

“બેટા, બીજા ચિત્રો છે કે?” મલિકાએ વધસ્ત બની વાત સાલળી છે કે નહિ એ જાણવા સારૂ અમીરઅલીએ એમ પૂછ્યું.

તે બોલી, “હા, બીજા વર્ણ છે, પણ એ બધા વિષે હું શીખી નથી એક ચિત્ર છે તે જોઇને મને વાણુ કુ ખ લાગે છે તેમ હઝરત ઇસાને ખાત્રા વડે સલીમ પર જરેયા છે તે એવા લખા અને માયાળુ હતા તો પણ કોઈએ કુર થઇને કાણ જાણે એમ શા માટે ક્યુ હશે? મે પૂછુ ત્યારે શિક્ષકે મને કહ્યું કે, ‘એક દહાડો એ વિષે તું બહુ શીખશે અમે પોતાને ચાહીએ ડીએ તે કરતા હઝરત ઇસાને અમે શા માટે વધારે ચાહીએ ડીએ તે ત્યારે તને જણાશે’ “પિતાજી, હું તમને ચાહુ છું તે કરતાં હઝરત ઇસાને વધારે ચાહુ તો તમને યોદ્ધા તો નહિ લાગેને?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “બેટા, તને ખબર છે? હઝરત ઇસાને તો કેવળ ઇસાઇઓજ ચાહે છે આપણે મુસ્લીમો તો આપણા હઝરત નમીને અને ઇમામહુસેનને ચાહીએ છીએ.”

મલિકા થોડી વાર વિચાર કરીને બોલી “પિતાજી, હું મોટી થઇને ત્યારે કદાચ તેમને ચહાતા રીખીશ હું નાની છું ત્યાં સુધી તો હઝરત ઇસાનેજ ચહીશ કારણ કે હું એને સારી પેઠે જાણુ છું.”

મનમા કંઈ ધારતી હોય એવા અનાજે અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “તે આ વિષે તારી કાકી જોડે કદી વાત કરી છે?”

મલિકા કહે, “હા, પિતાજી, એક દહાડો કાકીએ મને પૂછ્યું હતું કે, ‘તને કયો નિષય સૌથી સરસ લાગે છે? ત્યારે મે તેમને પણ એમજ કહ્યું હતું, ને તેમણે મને એમ કહ્યું કે, નિશાળમા તું હઝરત ઇસા વિષે રીખે છે, એવું તારા પિતાજીને કહેતી ના, નહિતો તે તને નિશાળમાંથી ઉઠાડી વેશે કાકીએ કહ્યું હતું તેથી મે તમને એ વિષે અગાધિ કહ્યું નહોતું પણ પિતાજી, હવે તમે મને નિશાળમાંથી ઉઠાડી નહિ લોને? હઝરત ઇસા વિષે હું રીખુ છું તેમાં તમે પણ રાજી છોને?”

મલિકાને શો હિતર આપવો તેની અમીરઅલીને સૂઝ પડી નહિ. પોને ઇસાઇ થવા ચાહે એવો વખત આવે ત્યારે પોતાની નાની દીકરીનું

પણ એવુજ મન હોય તો કંઈ મુશ્કેલી પડે નહિ, પણ એ વાનનાં તો હજુ નિશ્ચય થયો નહોતો. વળી તે પોતાની લાભી વિષે વિચાર કરીને પણ અનયમ થતો હતો. મસીહી દીનનું શિલણ અપાતુ હોય એની નિરાશમાં પોતાની ભત્રીજાને મોકલવાની યોજના દેહમીનાએ જાણી જોઈને કરી હશે કે કેમ ? ને જો તેની મતલબ એની હોય તો મલિકા જેના વિષે શીખતી હતી તેના તરફ કેહમી ! યેગમનું પણ આકર્ષણ થયું હશે શું ? એના એના વિચારો તેના મનમાં આપતા હતા.

પણ મલિકા તો પોતાના પ્રશ્નનો ઉત્તર સાંભળવા અધીરો પની ગમ હતી. તે યોતી ઉઠી, “પિતાજી, મહેરમાની કરીને મને કહોને, તમ મને ઉઠાડી નહિ લોને ?”

આપ કહ્યું “નારે, ના, બેટા, તું નાની છે, એટલે હજારનું ઘસાને ચાહે તેમાં કંઈ નુકસાન નથી, કેમકે એ પણ આપણો એક નણી છે.”

મલિકા હસતી હસતી બોલી, “દીક તારે, હું હજારનું ઘસાને ચાહીશ, અને મોટી થઇશ ત્યારે કદાચ મારાથી એના પરનો પ્રેમ ટુટી જશે નહિ.”

બીજે દહાડે અમીરઅલી પોતાની લાભીને મળવા ગયો. અલી-નહીની સાતચિત્ત કર્યા પછી મલિકા વિષે અને તેની નિરાશગની સાત નીકળી બેપરવાઈથી બોલતો હોય એવો ડોળ કરીને અમીરઅલી બોલ્યો, “અરે હા, વાત પરથી વાત નીકળી, મને કાલેજ માતમ પડ્યું કે, મમીની દીનનું શિક્ષણ ત્યાં અપાય છે, તમે એ જાણતા હતા ?”

જૂઠું બોલીને પોતાના બચાવ કરવામાં કંઈ હરકત નથી એમ સમજીને દેહમીના યેગમ બોલી, “ના, હું તો જાણતીજ નહોતી, મને તો મલિકાએ કહ્યું ત્યારે મેં જાણ્યું, અને એને અભ્યાસમાં વધુ મજા પડે છે તેથી એને ઉઠાડી લેવી એ દીક નહિ એમ જાણીને મેં એને કહ્યું હતું કે તે વિષે તારા પિતાજીને કહીશ નહિ.”

એ વિષે પોતાની લાભીનો અભિપ્રાય કેવો છે તે જાણવા સારૂ અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “લાભી, તમને શું લાગે છે ? એથી એને કંઈ નુકસાન તો નથીને ?”

તે બોલી, “નારે, એમાં નુકસાન શેનું થવાનું ? તમે જાણતા નથી ? બહારી ઇસ્લામી છોડીઓ અને સ્ત્રીઓ પણ મસ્તીહી દીન વિષે શીખે છે, છતાં ધર્મચ્યુગ્ન ઇસ્લામી રહે છેને ? આપણી નાની મલિકા સાચા દીનમાથી ભટકી જશે એના ધામ્તી તો રાખશેજ નહિ, અને કદાચ એમ થાય તોએ તેને પાઠી વાળી લેતા વાર કેટલી ?”

અમીરઅલી સમજી ગયો કે જો મારો દીન બદલવાનું માઝ મન થાય, તો મારા ભ હિમાનજી તરફથી મારે વાળુ વેઠવું પડ, અને તેથી પહેલાના કરતાં પ્રિયેય દૃઢ નિશ્ચયસહિત તે મનમાં કહેવા લાગ્યો, “એમ તો થાયજ નહિ, મલિકા અને હું બે અમારા સો સગાની પેઠે અમારા નાનીના સાચા મુરીદજ રહીશું”

અધ્યાય ૧૨.

મલિકાની વિનંતી

અમીરઅલી રહેતો હતો તે શહેરમાં દર વરસે ગિયાળામાં પ્લેગ ફાટી નીકળતો, પણ ઇશ્વરકૃપાએ એ વરસથી શાંતિ હતી તેથી લોકો ચારવા લાગ્યા કે, હવે કદાચ ભવિષ્યમાં કંઈ ભય રહેશે નહિ.

પણ થોડાજ વખતમાં આસપાસનાં ગામોમાંથી એવા સમાચાર મળ્યા કે પ્લેગ ફાટી નીકળ્યો છે, અને રોજનાં વળાં માણસો મરે છે. શહેરની નજીકમાં પણ કેસ થવા લાગ્યા અને છેવટે નહેરુમાં પણ ગેગ ચાલુ થઈ ગયો, તેમજ રોજ રોજ મરણનું પ્રમાણ વધતું ગયું.

નાઝીરહુસેને અમીરઅલીને કહાવ્યું કે, હું ને તારી ભાભી પ્લેગની રસી મૂકાવીએ છીએ, માટે, ભાઈ, તું પણ અહીં આનીને અમારી માફક તું ને મનિકા રમી મૂકાવો તો સાચું. પરંતુ અમીરઅલીની માતાએ એ વાત સાંભળી ત્યારે તેણે હડ લાધી ને કહેવા લાગી કે “મેં વિશ્વાસપાત્ર માણસોને રહોએ સાંભળ્યું છે કે, આપણો સમળગો નાશ કરી નાખ્યા સાચું સરકારે એ વળી એક બીજી યુક્તિ શોધી કાઢી છે. રમીની અસર એવી થશે કે કાંતો આપણે એથી મરી જઈશું અથવા તો એવો પ્લેગ થશે કે તેમાંથી આપણે ફરી સારા થઈશું નહિ. અલ્લાહની મરજી હશે તો આપણે આ પ્લેગથી બચી જઈશું, પણ રમી મૂકાવી તો નહીં મરી જવાનાં.”

એ વૃદ્ધા કેવળ બેલીને બેસી રહેતી એમ નહિ, પણ કોઈ કોઈ વાર તો રડતી અને એવું કરી મૂકતી કે, આખરે તેને શાંત પાડવા સાચું અમીરઅલીએ વચન આપ્યું કે, ઠીક, અમે રસી નહિ મૂકાવીએ પણ ત્યારે તો અમીરઅલીની દશા ‘સૂડી વચ્ચે સોપારી’ જેવી થઈ પડી. નાઝીરહુસેન તેને રસી મૂકાવવાનો આગ્રહ કરતો હતો ત્યારે આ બાબતથી તેની માતા તો સસરો તેને ના કહેતા હતાં.

એમ ધણા દિવસ થઈ ગયા, પણ અમીરઅલીએ રમી મૂકાવી નહિ એક દહાડો મલિકા ઉતરી ગએને મ્હોડે નિશાળેથી ઘેર આની તેની ઉદાસીનું કાગળ એ હતું કે, નિશાળમાં ઉદર પડ્યા હતા અને હવા અગડાથી નિશાળ બંધ કરવામાં આની હતી

દહાડે દહાડે એ ખમ નજીમ આવતું ગયું, અને નાઝીર હુસેન પણ એટલા બધા આગ્રહ કરવા લાગ્યો કે આખરે અમીરઅલીએ કહ્યું કે, આજથી એક અઠવાડિયામાં પોતેનું જોર નરમ નહિ પડે તો ઘરના પડીનેતી મરજી હોય કે નહિ હોય તો પણ હું અને મલિકા રસી મૂકાવીશું

રસી મૂકાવવાનો વખત આવ્યોજ નહિ, કેમકે મલિકાને સખત તાવ ચઢી આગ્યો એનાં સગા મન વાળતા હતા કે, એ તો માત્ર તાવજ છે, પણ પડી મધાને ખાતરી થઈ કે મલિકાને પ્લેગ લાગુ પડ્યો છે આપના દુ ખનુ થુ વર્ણન કરીએ ? મલિકા પર તે કેવો પ્રેમ ગમતો હતો તે આ વખતે જણાયું

હવે તો એ પારી આગળીનો સાદ સદાને માટે મધ થાય તો પોતાની પ્રિય પત્નીના મોતને લીધે તેને જે દુ ખ થયું હતું તેમાં વળી આ દુ ખ પર ડામ જેવું થાય અને મારું વર કેવું શૂન જેવું લાગે ।' એ વિચારે તેના મન પર ભારે વા કર્યો, કેમકે મલિકા વિના તો તે જીવતો રહીજ ન શકે

ડૉક્ટર પર ડૉક્ટર તેડાવ્યા અગ્રજ ડૉક્ટરો અને હિંદી વૈદો એ બધાનો અભિપ્રાય લીધો સ્ત્રીપુરુષ સહગાની સલાહ લેવામાં આવી, પણ ચઢેલા તાવ કેમ કર્યો ઉતરે નહિ મલિકા તો બેલાન સ્થિતિમાં પડી રહી હતી પોતાની માદગીને લીધે તેના સગાને કેવી ફિકર થતી હતી તે વિષે એ મિચારી શું બાણ ?

એક દહાડો જરા ફેર પડ્યો તાવ સ્હેજ ઉતર્યો, તેથી બધાને આશા ઉપજી બધાનો ગમરાટ પણ ઓઝો થયો એ વાત ખરી કે, પ્લેગમાં સપડાએનો દરદી જવત્યેજ અચતો, પણ આ પ્લેગ વેળા એવા એકાદ એ કેસ સારા થયા હતા

પોતાની પ્રિય પુત્રીની પથારી પાસે અમીરઅલી એકલો બેઠો હતો તેવામાં મલિકાએ આંખો ઉઘાડી અને પોતાના પિતાને ઓળખ્યો તે

એટલી બધી નબળી થઈ ગઈ હતી કે પ્રથમ તો તે બોલી શકી નહિ, પણ જરા વાર રહીને ધીમે સ્વરે બોલી “પિતાજી, બે હજારત ઇસા અહીં હોત તો તે મને જરૂર સાજી કરત એ આવે તો કેવું સારું !”

અમીરઅલી એ નામ સાંભળી ચમક્યો, કેમકે એ નામ વિસરી જવા ને મથતો હતો, તથાપિ મરણની અણી પર આવેલી પોતાની પુત્રીના મુખમાથી તે નામ નીકળ્યું

થોડી વાર રહીને તે ફરી બોલી “પિતાજી, મને ખાતરી છે કે બે હજારત ઇસા બાંહે કે એક નાની છોડી મારી છે, અને મને બોલાવે છે, તો તે જરૂર અહીં આવે મિસી સાહેબ કહેતા હતાં કે આપણે તેને કંઈ કહીએ ત્યારે સદા તે આપણું સાંભળે છે પિતાજી, મહેરબાની કરી તેની વિનતી કરો કે તે આનીને મને અડકે”

અમીરઅલી મૂંઝાજ રહ્યો ફરી ધીમા અને ગદગદિત સ્વરે મલિકા બોલી, “પિતાજી, તમે તેને નહિ કહો કે ? ત્યારે તો હું કદિ સારી નહિ થવાની”

અમીરઅલીએ કહ્યું, “બેટા, તું તેને કહે, તે જરૂર તારું કહેતું સાંભળશે”

મલિકા ધીમે સ્વરે બોલી “ના પેત્રી છોડીના બાપે વિનતી કરી હતીને ?” આ વેળા મરણખાટયે પડેલી એકનીએક દીકરીને સારું વિનતી કરવા એક માપ હજારત ઇસા પાસે આપ્યો હતો, જેની વાત તેણે વાંચી હતી, તે અમીરઅલીને યાદ આવી તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, મલિકા તે ચમત્કાર સબધી બોલે છે

મલિકા દયામણું સ્વરે બોલી, “પિતાજી, મહેરબાની કરીને તેની વિનતી કરો” આવા કાલાવાલા સાંભળીને અમીરઅલીથી શી રીતે બેસી રહેવાય !

તે બોલ્યો, “બે હજારત ઇસા, મારી નાની દીકરી, મારી એકની-એક દીકરી, બાણી મારી છે, તું આવીને તેને સાજી કર” તે એવે ધીમે અવાજે બોલ્યો કે એકલી મલિકાજ તે સાંભળી શકી, પણ તે મદ હાસ્ય કરીને બોલી, “મને ખાતરી છે કે, તે જરૂર આવશે,” એટલું બોલીને તેણે આખ બધ કરી, અને તેને ઉધ આવી ગઈ

થોડી વારમાં અમીરઅલીની માં બોરડામાં આવી અમીરઅલી જંગ મહાર ગયો. તેના મનમાં વિચારો યોગાયા કરતા હતા. તેના મનમાં આવ્યું કે, હજરત ઇસા મારી દુવા સાબળરો એમ મારાથી કેમ કરીને મનાય ? પ્રાર્થના કરતા તે અચકાતો હતો તેનું કારણ પણ એજ હતું, અને જો કે મલિકાનું મન વાળના તે ઉપલા શબ્દો મોઢ્યો હતો તોપણ પોતાની પ્રાર્થના સબળાશે કે કેમ એ વિષે તેને જરા પણ ભરોમો નહોતો. મારી મલિકાને સાજી કરવાનું પરાક્રમ હજરત ઇસામાં છે એ વાત ખરી હોય, પણ મારી નિનનીને લીધે તેને સાજી કરવા રાજી ન હોય તો માન અપ્રિયતાને કારણે મારી દીકરીને તે સાજી ન કરે, અને જો તે ગુજરી જાય તો કદાચ એમાં મારોજ દોષ.

પછી તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે, મલિકાનો જીવ બચાવવામાં આવે તો હું ઇસાઇ થઈશ એવું વચન હું હજરત ઇસાને આપું તો કેમ ? જો એમ કરે તો મારી પ્રાર્થના સબળાશે ? તરત તેની દૃષ્ટિ આગળ જાણે કે વચન લેના પ્રકાશ ચમક્યો, અને તે ઉપર ટગાએલા દિવ્ય પુરૂષનો તથા તેના શ્રવાએવા હાથોનો દેખાવ ખડો થયો.

“જો ક્યારનુંએ મારે માટે આટલું મહત્ત્વ કયું છે તેને, જો તું મારી દીકરીનો જીવ બચાવે તોજ હું તારો દાસ થઈશ,” એવું કહેવાની દિનમત મારાથી કેમ કરીને થાય ? એ વિચારથી તે મૂજી ઉઠ્યો. ત્યારે હવે શું કરવું ? સત્તર કંઈક કરવું તો જોઈએ, નહિ તો મલિકાનો જીવ બચશે નહિ. જો બાળાએ પોને દુવા માગી હોત તો કંઈ મુશ્કેલી નહોતી. પણ તેણે પોતે તો ના પાડી હતી.

આવી ગુચવણની વેળાએ અમીરઅલીને ઉપદેશક સાબરી આવ્યો. હું જાણું તેની સલાહ લઉં ? કાંઈ બીજી કરતા તે હજરત ઇસાને સારી પેઠે ઓળખે છે, અને હજરત ઇસા શાથી પ્રસન્ન થાય તે એ બરાબર કહી શકશે.

બોરડામાં આવીને જોયું તો મલિકા હજી ઉઘટી હતી તથા અમીરઅલી એકદમ ઉપદેશકને ત્યાં જવાને નીકળી પડ્યો. નિઃસંદેહ એ પગલું અગત્યનું અને વાજબી હતું.

અધ્યાય ૧૩.

ફેલમીદા બેગમની ધાસ્તી

પેસો જીવાન કે જે વાંચનગૃહમાં કેવળ બેઠા વાર આ યો હતો અને ફરી આનંદુ છોડી દીધું હતું તેને ઉપદેશક નિસરી ગયો નહોતો. ભાષણને દહાડે તે આવ્યો હતો તેથી ઉપદેશકને ઘણી ખુશી ઉપજી હતી, અને પોતે ખરાખર જોયું હતું કે, અમીરઅલી ત્રણે ગસ પડતો હોય એમ લાલ દમને જોતો તથા સાબળતો હતો. તેને શોધી કાઢીને તેની સાથે વાત કરવાનો પ્રસંગ ઉપદેશકને મળતો નહોતો, તોપણ મહાન શોધકના ચરણ આગળ તે તેને માટે આગ્રહથી જાન્યુ પ્રાર્થના કરતો કે, “ હે પ્રભુ, કાંઈ પણ રીતે તું તેને વધત્રન ભની નહક લાવ, એ સારું કે એને ખાતર જોણે એટલું નહુ વેધ્યુ છે તેનો તે સ્વીકાર કરે ”

એક દહાડે ઉપદેશક પોતાની ઓગડીમાં બેઠા હતો અને વાંચન-ગ્રંથ બંધ હતું એવામાં તેને ખબર મળી કે, એક જીવાન તેમને મળવા માગે છે. તે પરશાળમાં આવ્યો તો ત્યાં અમીરઅલીને તેની રાહ જોતો ઉભયો દેખીને તેને સાનદાચર્ય લાગ્યું.

તે શા માટે આવ્યો હશે એ કળવું મુશ્કેલ હતું તેણે કહ્યું, “ મારી નાની દીકરી માંદી છે, તેને નેગ થયો છે અને મને ઘણી ચિંતા થાય છે ” પણ એ મારી પાસે શા માટે આવ્યો છે અને મારી પાસે શું માગે છે તે ઉપદેશક કંઈ સમજી શક્યો નહિ.

નિશાળમાં મનિકા મશીદ વિષે સીખતી હતી અને હઝરત ઇસા આલીને તેને સાજી કરે એવી વિનંતી કરવાનું મલિકાએ પોતે કહ્યું હતું એ બધું અમીરઅલીએ ઉપદેશકને કહી સંભળાવ્યું.

એટલીજ હળુકત કહીને અમીરઅલી વળી ચુપ રહી ગયો. ઉપદેશકે કહ્યું, “ મને લાગે છે કે હઝરત ઇસુની દુઆ તમે માગી છે ” તે બોલ્યો, ‘ હા, મેં હઝરતની વિનંતી કરી, પણ મને શક છે કે તે કદાચ મારે સાંભળશે નહિ, અને વળી હાલના જમાનામાં તે પૃથ્વી પર આવે

ખરો કે ?” પછી એકાએક સાંગે વિચાર નેને સૂઝી આવ્યો તેથી તે બોલ્યો, “તે આવે માટે તમે હજરતની દુઆ માગશો ? તે ખચિત તમારૂં સાલળશે ”

ઉપદેશક બોલ્યો, “ચાલો, આપણે મને સાથે દુઆ માગીએ ”
પણ અમીરઅલી અચકાયો અને બોલ્યો, “તમે એકલાજ દુઆ માગો તો સાડ,” અને એ સાલળીને ઉપદેશકને ઘણી નવાઇ લાગી

તે જગ વિચારમાં પડ્યો, પણ પછી પોતે છુટણે પડ્યો અને એકલાએ પ્રાર્થના કરી તે પ્રાર્થના કરના હોતો ત્યારે અમીરઅલીને ધુભરી છુટી કેમકે એ રડીમાં બે જણ નહિ, પણ ત્રણ જણ હોય એવું તેને લાગ્યું, તેના પ્રશ્નનો ઉત્તર તેને મળી ગયો, કેમકે વગર કહ્યો તેને જણ પડી કે હજરત ઇસા હજીએ પૃથ્વી પર આવે છે

પ્રાર્થના પુરી થયે ઉપદેશક ઉઠ્યો અને ઉભેલા અમીરઅલી લાણી કરીને ઉઠી લાગણીના સાહે કહેવા લાગ્યો, “મિનાદર, હજરત ઇસા અહિં છે, તે કેવળ તમારી નાની બેટીને એટલુંજ નહિ પણ તમોને પણ નિરોગી કરવા તૈયાર છે તમે પણ તેને નહિ શોધો ?”

જગ વાગ વિચાર કરીને અમીરઅલી બોલ્યો, “તેના વિના મને ચાલતો એવું હું ધારતો હતો ત્યારે મેં તેને વિસરી જવાની કાશિશ કાઢી, તો હવે હું આફતમાં આવી પડ્યો છું ત્યારે તેને શોધું તો તે મારૂં સાલળશે ?”

ઉપદેશક હવે સમજ્યો અને બોલ્યો, “હજરત કહે છે કે, જે કાંઈ માગી પાસે આવે તેને હું કદિ કાઢી નહિજી સુકાશ તે કશી શરત કરતો નથી, માત્ર તમે તેને શોધો તો તે તમને જડશે ”

એક પળવાર અમીરઅલીને એવું લાગ્યું કે, પોતાને થએલા દર્શનની હુમ્કત ઉપદેશકને કાઢી દઉં, પણ તેને યાદ આવ્યું કે મલિકા ઉઘી ગઇ છે તે કદાચ જાગી ઉઠશે અને મને બોલાવશે, તેથી ઉપદેશકને સાહેબજી કરી ઉતાવળથી ઘર તરફ ચાલતો થયો

તેરથી નીકળ્યો તે વખતે મલિકાની જે સ્થિતિ હતી તેજ સ્થિતિ અત્યારે પણ હતી બાળા ઉઘતી હતી અને તેની દાદી તેની પાસે બેઠી હતી અમીરઅલી આવીને તેની બદલીએ બેઠો થોડા દિવસ થયા જે ભારે ફિકરે

તેના મનમાં ધર ક્યું હતું તેમાં હવે કંઈ આશાનું ઝાંખું કીરણ પ્રકાશ્યું હતું. આતીને મારી દીકરીને સાંજ કર એવી દુઆ હઝરત ઇસા આગળ તેણે માગી હતી તે ત્રીથી ફેર પડના માંડયો હતો. તેને લાગ્યું કે, આખરે મારે સાંભળવામાં આવ્યું ખરું.

આસરે એક કલાક મુઘી તે યેમી રહ્યો, પછી મલિકાએ આખ ઉતારી અને મદ હાથ ક્યું. કંઈ કાળપાણી આપના પછી ને કંઈ વાત કરે તો સારું એવું તે ઇચ્છતો હતો. તે કંઈ કહેના માગતી હતી ખરી, પણ તેનામાં યોગવાની શક્તિ નહોતી. અમીરઅલી તેના માથા પર વાકા વળ્યો ને તેણી ધીમે અડાજે યોતી. “પિતાજી, હઝરત ઇસા આવ્યા હતા, અને તેમણે મારા માથા પર હાથ મુકીને કહ્યું કે, ‘છોડી, સાંજ થા,’ તેથી જુઓ, મને કેવું સારું થયું છે.” ફરી તેની આંખો મીચાઈ ગઈ અને બાળા વડું યોલી શકી નહિ.

વજા ડોક્ટરો આવતા હતા તેમાંનાં એક લેડી ડોક્ટર સાંજે આવ્યા તેમણે કહ્યું કે, દરદીને ત્રણે આરામ છે અને સારી મરદાસ લેવાશે તો સાંજ થઈ જશે એવો સંભન છે.

બીજો દહાડે ફેહમીન યેગમ પોતાની બત્રીજને જોના આવી નાઝીરહુસેનની પહે અમીરઅલીએ રસી મૂકાવી નહિ માટે તે તેને કપકા આપવા લાગી. “મલિકા આટલી બધી માદી પડી તેમાં વાક કોના ? તમારોજ કેની ? શું કરવું તે તમે પોતે સમજે નહિ અને કોઈ સાડ કહે તે પણ તમે કરો નહિ. તમારા ભાઈ વિલાયત જઈ આવ્યા છે અને કેટલું જ્ઞાન ધરાવે છે તેના કરના તમે કંઈ વધારે સમજો છો ?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “હું મલિકાને રસી મૂકાવવાનોજ હતો, મેં નક્કી કર્યું હતું એટલામાજ એ માદી પડી.”

ફેહમીદા યેગમ બોલી “હવે વખત ગયો એટલે તમે આવી ડાહી ડાહી વાતો કરો છો, પણ મિયારી આ નિર્દોષ બાળાને તમારા અજ્ઞાનની મિદ્દા ભોગવવી પડી.”

આ બધી વાતચિત મલિકાના સાંભળતા થતી હતી. પોતાના માપનો દોષ કઢાતો હતો તે બેઠને તેને ત્રણ ખોડુ લાગ્યું. તેણે પોતાની

કાકીને ઇશ્વરન કરી કહ્યું, “કાકી, યુએ ના થાઓ, હું તો સારી થઇ જવાની કુ હજરન ઇસા આઠ્યા હતા તેમણે મારા માથા પર હાથ મુકીને કહ્યું કે, ‘નાની છોડી, સાજ થા,’ અને ત્યારથી હું સાજ થતી જાઉં છું.”

કેહમીદા તપી જઇને બાવી, “બેટા, તુ શુ એવું ગાડુ ગાડુ બોલે છે? હવે તો તારા જતો રહ્યો છે, તેથી તારે ડહાપણની વાત કરવી જોઇએ.”

કાકીને સમજ પડેા એવું કહીને પોતાના બાપને વિનવતી હોય એમ મિત્રાએ અમીરઅલી સામું જોયું. તેણીને પડાવતો તે બોલ્યો, “બેટા, ડોક્ટર કહતા હતા કે એને મૃત રહેવા દેજે અને વાત કરના દેતા ના, તેથી તારે તેમના કહ્યા પ્રમાણે કરવું જોઇએ.”

કેહમીદા ઝનીમાની બેવીને મનમાં વિચાર કર્યા કરતી હતી. હવે એને નિશાળે ફરી ન જવા જેવી એ સાંઝે છે, કેમકે એવું લાગે છે કે, અત્યાર મુઘીમાં તે પ્રભુજી સીખી ગઇ છે. મલિકા બહેલીગણેલી ઇસાઇ અને એ કરતા અજ્ઞાન ઇસ્લામી રહીને મોટી થાય તો એ વતુ સાફ હું અમીરઅલીને સમજનીશ કે મનિકાને મારે ત્યાં થોડા દિવસ રહેવા મોકલે, પછી હું પોતે એને શિખરીશ અને આ બધી ચૂખાંઇની વાતો એના મગજમાંથી કાઢી નાખીશ.

ઘેર જતાં તેણે અમીરઅલીને કહ્યું, “જે મલિકા નિશાળમાં હજરત નસા પ્રિયે શીખતી હોય તો તેને ઉઠાડી લેવી એ સાફ છે. ઇજ્જલ એમને શિખવવામાં આવે છે એ તમે જાણતા હતા?”

અમીરઅલીએ જવાબ દીધો, ‘થોડા દહાડા ઉપરજ મને તો એની ખબર પડી.”

બન્ને જણ વાત કરતાં હતાં ખરા, પણ એક બીજાના વિચારો છુપાવતાં હતાં.

વગર તરફ પાછી વળી ત્યારે કેહમીદાના મનમાં ઘણા વિચારો આવ્યા. પોતે જે બાળાને ઘણી ચહાતી હતી તે સાજ થતી હતી એ જાણીને તેના મનને શાંતિ થઇ, પણ તેની કળવણીના સબધમાં જે બદલાવો પોતે કર્યો હતો તેનું પરિણામ આવું આવ્યું તેની ફિકર તેને

મનમાં થઈ, અને તેથી પાનાનેજ દોષ દઈ મનમાં કહેવા લાગી કે, મલિકાને નિશાળે મુકવાની સજાહ મેં ન આપી હોત તો સાડે ચાત વળી મને નવાઈ તો એ લાગી કે, અમીરઅલીએ પણ તે છોડીના બાલવા પર કંઈ વજન આપ્યું નહિ કદાચ એમ હશે કે, એવે લનારો એ વણી વખત કરતી હશે, તેથી અમીરઅલી પણ એના બાલવા પર કંઈ લક્ષ્ય દેતો નથી

તે સાંજે બન્ને વણીવણીઆણી બેઠા બેઠા વાત કરતા હતા તેમાં અમીરઅલી ને મલિકાની વાત નીકળી મલિકા શું બોલી હતી નાઝીનહુમેને સાબળ્યું, ત્યારે ગુડ રાઈડેના બાપણમાં અમીરઅલી પણ ફટલા મન વ્યાનથી સાબળતો હતો તે એકાએક તેને સાબરી આવ્યું તે બોલ્યો, “બન્ને આપમટી અવળે માર્ગે તો નહિ ચઢી જતા હોય” બે એમ હોય તો મારે તેની પક્ષા ખાનરી કરવી પડશે કેમકે મેં ગમે એટલી અગ્રેજ ફળવણી લીની છે તોપણ આપણા સગામાંનું કાંઈ ઠસાઈ થઈ જાય એવું તો હું નહિ થરા દઉં મલિકા ઇસાઈ થાય એવી આકત આવે તે કરતા તો એ પેગમ્મા મરી જાય તો બેહેતર પણ કંઈ નહિ, એની નાની છોડીના બાલ પર કાણુ ભરાયો આણે! પણ અમીરઅલીની વાત જુદી છે અને મારે બારીક તપાસ કરવી પડશે કે એનું મન તો કાઠરીને બ્રષ્ટ થયું નથીને! અને એનું કંઈ હોય તો મારે એને સવેળા ઢંકાણે લાવવો પડશે ”

અધ્યાય ૧૪.

આપણે તેને શુ આપીએ ?

દહાડે દહાડે મલિકાને કોવત આવતુ ગયુ પોતાની પ્યારી બેરીને સાથ થયેની જોઇને આપના આન દનો પાગ નહોતો. અને તે તેણીને માગ કરતો તેટલું થોડુ તે તેની સવળી ઇચ્છા પૂરી કરતો અને તેને રાજ ગામવામા પોતાનો અધા ગળેનો.

સાજની વેળા ટાઢે પહુરે જ્યારે મલિકા પોતાના આપની સાથે ધાખા પગ જતી ત્યાં તેને બહો આન દ થયો. તેણી અમીરઅનીના ખખા પર મથુ મુકતી અને જાને જણાવતો કરતા.

એક દિવસ સાજ તેઓ બેમીને વાત કરતા હતા તેવામા મલિકા બોલી, “ત્યારા પિતાજી, ખરેખર હજરત ઇસાએ મને સાથ કરી, કેમ, ખર કે નહિ ?”

અમીરઅનીએ તત્ત જવામ વાલ્યો નહિ તેથી માળાએ બોલવાનુ ચાલુ રાખ્યુ “હુ જાણુ છુ કે હજરત ઇસાએજ મને સાથ કરી, કારણ કે તમે તેને મારી પામે આવવાની વિનતી કરી હતી ત્યાં તે આજ્યા હતા આખો મીચીને હુ શાત પડી રહી હતી એવામા કાઇ આનીને મારી નજીક ઉભુ રહુ મારી આખો મીચેલી હતી તેથી તમને તો દેખી શકુ નહિ, માટે ને તો હજરત ઇસાજ હોવા જોઇએને ? પિતાજી, તે જાણે મારા પર પ્રેમ નાખતા હોય તેની નજર તેમણે મારા પર કરી અને પછી પોતાનો હાથ મારા માથા પર મુકીને કહુ કે, ‘નાની છોડી, સાથ થા, પછી મારી આખ ઉઘડી ગઇ અને મે તમને મારી નજીક બેઠેલા દીકા ત્યા સુધી શુ થયુ તે હુ જાણુતી નથી મને સાથ કરનાર તે હજરત ઇસાજ હોવા જોઇએને, પિતાજી ?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “હા, બેટા, તેજ હોવા જોઇએ”

માળા કહે “પિતાજી, ત્યારે હુ તમને એક વાત કહુ ? મને એક વિચાર થયા કરે છે કે આપણને કેટલો અધા આન દ થયો છે તે દર્શાવવા સર હજરતને આપણે કઇ આપણુ જોઇએ પિતાજી, હજુ તો તમારે અધા ડાકટરોની શી આપવાની છેને ? પણ એક વાર મિસી સાહેબ કહેતા હતા

કે, પોતે જે ક્યું હોય તેને માટે હઝરત ઇસા કહી કંઈ પણ માગતા નથી, પણ આપણે ગજબુરીથી તેને જે કંઈ આપીએ તે તે સ્વીકારે છે પિતાજી, તમને શું લાગે છે? આપણે તેને શું આપીએ?”

અમીરઅલી ચુપ નહો, કેમકે આળાના આ બોલ તેના દિલમાં ઉડા ઉતરી જતા હતા, અને તરતોતરત તે કંઈ ઉત્તર નહીં રાક્યો નહીં થોડીવાર રહીને તે બોલ્યો, “એટા, એ વાત જુદી છે, માટે આપણે એ વિષે વિચાર કરીશું પછી તે શો વિચાર કર્યો તે તું મને કહેજે, ને મારો વિચાર હું તને કહીશ”

મલિકા બોલી “બહુ સાડ” પછી આપમેટી બીજી વાતો કરવા લાગ્યા

તે રાત્રે મલિકાના ઉઘી ગયા પછી અમીરઅલી ધાખા પર એકનો એકીને વિચાર કરવા લાગ્યો, કેમકે મલિકાને કંઈક નો ઉત્તર આપવો નેહએ થોડા દિવસ થયા તેનામાં મોટું બદલાણું થયું હતું, અને હઝરત ઇસાનું મોત તે કેવળ નેહી કાઢેતી કહાણી છે એવું સમજીને મન વાળના તે હવે યત્ન કરતો નહોતો, એ વિષે અમીરઅલી પોતે પણ અજાણ નહોતો. સુવાનામાં આપેલું ઇનુ વિષેનું વર્ણન તેણે ફરી વાંચ્યું હતું, વળી બીજા કાંઈ વિષય વિષે લખાયું હતું તે કરતાં તેના મોતના રિપ-યનું વર્ણન વિસ્તારથી લખાયું હતું એ પણ તેણે બરાબર લક્ષમાં લીધું હતું કેમકે બીજા બનાવો તો કેવળ થોડી કલમોમાં વર્ણવ્યા હતા ત્યારે આ વિષય પર તો આખા અધ્યાય ને અધ્યાય લખેલા હતા તેથી પણ તેના અભ્યંતરમાં ખાતરી થઈ હતી કે આ સત્યજી હોવું નેહએ

જે એ વાત સત્ય હોય તો ઇતિહાસમાં, હા, આખા જગતના ઇતિહાસમાં, તે એથી મોટા બનાવ કહેવાય તેને થએલા દર્શનમાં જેમ ખ્રીસ્તનો પથસ્ત લ ઉભો હતો તેમ હવે તેના માર્ગમાં ઉભો હોય એવું તેને લાગ્યું તેણે તે તરફ પોતાની પીઠ ફેરવવી યા તો તેની આગળ સાશાંગ દડવત કરીને તેના પર ખીના વડે ટગિલા ખ્રીસ્તને સરણે જવું

“પોતાને જીવતદાન મળ્યું છે માટે કૃતજ્ઞતા દર્શાવવાને હઝરત ઇસાને કંઈ અર્પણ કરવું નેહએ એવો વિચાર મલિકાના મનમાં થયા કરે છે,

પણ હું જાણુ છું કે, જેણે પ્રીતિના શિખરે પહોંચીને પોતાના મિત્રોને સારૂ પોતાનો જીવ આપ્યો છે તેનો હું અપાર મોટો ઋણી થયો છું. મલિકાને સાજી કરવી એ તો સહેલ હતું, પણ પાપમર્થી માનવનો ઉદ્ધાર કરના સારૂ તો અપાર દુઃખ, ખોટ તથા લજ્જા વેઠવા પડ્યા છે, માટે એ ઋણનો મારો હિસ્સો આપના સારૂ હું શું કરું ?”

પંડી દર્શનમાનો પ્રકાશ ફરી પોતા પર પ્રકાશનો હોય એવું અમીર-અનીને લાગ્યું, અને પોને જેવો હતો તેવો ફરી એક વાર તેણે પોતાને દીઠા તે પોતાના મનમાં સમજ્યો કે મારા જેવો નિર્માલ્ય માણસ એના ગારની પુરપૂરે શું આપી શકે ? ફરી વાર તેને એવું લાગ્યું કે, હું એકલો નથી બે કે આજી નાખે એના પ્રકાશવાળું દર્શન તો હમણાં તેને થતું નહોતું, તો પણ એક અદૃશ્ય વ્યક્તિ પ્રત્યે તેને આદરયુક્ત લયની લાગણી પેદા થઈ તેને આપવાનું પોતા પાસે કંઈ નહોતું, પરંતુ પોતાને ખાનગર રત્નનું લજ્જાકારક મોત વેદનારને શરણુ થઈ જમને અમીરઅલીએ પુરા હૃદય તથા લાગણી નમન કરીધું. પંડી તેને એક અદ્ભુત માત્ર માલમ પડી પતિત માનવ વધસ્તભને માર્ગે થઈને પવિત્ર દેવની સમીપ જઈ શકે છે જેણે દૂરથી ઇશ્વરને ઓળખ્યો હતો તે હવે તેની પાસે થયો બચને મદને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ ગુનામ હતો તે દત્તકપુત્ર થયો. “એમ ન થાઓ, કે આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્તભ સિવાય હું બીજા કશામાં અભિમાન કરું,” એવું ઉપદેશકે હરખબર કહ્યું હતું તેનું ખડકાગણુ હવે તે સમજ્યો હવેથી તેજ વધસ્તભ અમીરઅલીને પણ અભિમાનનું કારણુ થનાર હતો.

બીજી દહાડે સંજે મલિકા પોતાના આપની સાથે ધાયા પર જઈને એસી વાતો કરવા લાગી આતુર થઈ રહી હતી. પોતે જે વિચાર કર્યો હતો તે કહેના તથા પોતાના આપનો જવાબ સાંભળવા તે ચહાતી હતી. મલિકા બોલી, “પિતાજી, પહેલું કાણુ બોલે, હું કે તમે ?” અમીરઅલી બોલ્યો, “બેટા, તું પહેલી બોલ.”

બાબા બોલી, “પિતાજી, મેં તો અહીં વાર સુધી વિચાર કર્યો કર્યો, પણ હઝરત ઇસાને શું આપવું તે વિષે મને તો કંઈ સૂઝતું નહિ, કારણુ કે

તેને અપાય એવું મારી પાસે કંઈ નથી તમોને હું શું આપુ તે પણ મને કંઈ સુઝયું નહિ, ને એ તો વળી સહેલું છે પણ હું વિચાર કર્યો ક'ન્ટી હતી ત્યારે મારા શિક્ષકે એક દહાડો કહ્યું હતું તે મને યાદ આવ્યું ભેટ આપવા વિષે અમે વાત કરતા હતા ત્યારે તેમણે કહ્યું કે 'જો હજારત ઇસા આનીને આપણી પાસે કંઈ હોય તે માગે તો આપણે તેને ના કહીશું ? ના, આપણે કહિ ના નહિ કહીએ કારણ કે તેણે પોતાનો પાસે હતું તે સવળું આપણે સારૂ આપી દીધું, તેથી મેં વિચાર કર્યો કે, હુએ મારી કને જે કંઈ છે તે સવળું હજારતને આપી દઉં પછી મેં મારી આગળીના ટેરવે ગણવા માડ્યું મારા કપડા ને મારી જાણ્યો, મારી બધી કિતાબો, કુચીચાળી પેટી મને બહુ વહાલી છે ને અને તમે અપાવેલા છે ને મારા બધા રમકડા પણ પછી પછી મને એ બધા તો એટલા ઓછા લાગ્યા કે આખરે મેં મારા મનમાં કહ્યું, 'હું પોતાને પણ તેને આપી દઉં' મારે, પિતાજી, હું હૈયેથી તમારી દીપ્તી ગી નહિ, કારણ કે મનિકા તો હવે હજારત ઇસાની થઈ ગઈ છે "

મનિકા બોલતી હતી ને વેળા અમીરઅલીની આખો આનંદાશ્રુથી ચળકતી હતી તેને આનંદ આ વિચારને લીધે થતો હતો કે મારો નનો દીન મારી પ્યારી બેટીથી મને વિખુટો પાડશે નહિ

માળા બોલી, "હવે પિતાજી, તમે કહો " અમીરઅલીએ ઉત્તર દીધો, "બેટા, હજારતને શું આપવું તે વિષે હું વિચાર કરતો હતો ત્યારે મને એવું લાગ્યું કે, મારી પાસે તો કંઈજ નથી હું તો પોતાને પણ તેને આપી શક્યો નહિ, કેમકે હું એવો યોગ્ય નથી, મારું મેં મારા આથી હાથ તેની લાણી ન ચાલ્યા, તો તેણે મને પોતાને આપી દીધા "

તેજ દહાડે અમીરઅલીના હૃદયમાં તારણ આવ્યું, ને આપણેટીને કોઈ પણ જાતની ખોટ આપવાનો ખ્યાલજ ન આવ્યો, કેમકે તેઓને પોતાને અનિર્વાચ્ય દાન પ્રાપ્ત થયું હતું

અ યાય ૧૫.

ભાઈઓનું જીવન ૫૩૯

હવે થુ કરતુ તેનો વિચાર અમીરઅલીને કરવાનો હતો. પ્રેમ તથા
હતનનાથી અને અપૂર્વ આનંદથી તેનું હૃદય ઉભરાઈ જતુ હતુ, તેથી
તેને કરી મુસ્કેલી વાગતી નહોતી, ગમે તે આવે તે વેઠવા તે ગાજી હતો.

ખીજે દહાડે સવારે જમીને ઉપદેશકને પ્રથમ એ બધું કહેવાનો તેણે
નિશ્ચય કર્યો. તેને ખાતરી હતી કે ઉપદેશક મારી દાઝ જાણશે, અને થયુ
પણ નેમજ અનર્થનીય આનંદને લીધે ઉપદેશકનું મોઢું પ્રકાશવા
વાળુ અને તે જુનાનના ખભા પર હાથ મૂકીને તેને પોતાના પાસમાં
લઈને તે બોલ્યો, “હવે ખરેખર આપણે મિરાદરે થયા છીએ જેઓને
સાઝ મધનના ઉપર પોતાનું અર્પણ કર્યું તેઓમાના એકનો હઝરતે
મીમાન કર્યો છે, માટે ચાલો, આપણે હરખ કરીએ.”

બન્ને જણે વણી પાર સુધી નિલ ઝોલીને વાતો કરી, કેમકે પોતાના
નરા ગુઝ વિષે બંને તેટલું સાબળવાને આ નવો શિષ્ય આતુર હતો.
અને તેજ ગુઝની દૈનિક સગવડો જોતા પ્રેમ તથા ભક્તિભાવ દૃઢ તથા
ઉંડા થયા હતાં તે ઉપદેશક ગુરૂની કૃપાની તથા તેના મહિમાની અદ્ભુત
વાતો કહેવાને આતુર હતા.

પરંતુ કેવળ ગ્રંથો વાંચવા વિષેજ તેઓ વાત કરી શક્યા નહિ,
કેમકે તે કે તેઓના હૃદય ગ્રંથમાં હોય એમ તેમને લાગતુ હતુ નો પણ
તેઓના પગ તો સાકડા માર્ગ પર મુસાફરી કરવા સાફ પૃથ્વી પર હતા, અને
વળી એ બે જણમાંના એકને માટે તો તે માર્ગ વિકટ હોવાનો સભવ હતો.
પોતાના માર્ગમાં કેવાં કેવાં વિઘ્નો છે તે અમીરઅલીના કરતા ઉપદેશક
વધારે સારી રીતે સમજતો હતો, અને તેનો આવેશ ઠોડા પડી ન જાય માટે
એ કે તે કાળજી ગાખતો હતો, તો પણ ઉપદેશક પોતે સમજતો હતો કે
માટે એને સાવચેતીથી કામ લેવાની સલાહ આપવી જોઈએ.

અમીરઅલીએ કહ્યું “ મને લાગે છે કે, મેં નવો દીન સ્વીકાર્યો છે, એવું હું જાણું મારા ભાઈને કહું મને પુરી ખાતરી છે કે અજાન અને વહેમી માણસ જેવો વાઘાં વે તેવો વાવો મારા ભાઈ નાઝીરદુસેન જેવો સુશિક્ષિત અને સુધર્મી માણસ હોય એ તો મને અસંભવિત નાગે છે ” પણ ઉપદેશક ધણો અનુભવી અને શાણો માણસ હતો જે પ્રભુની ઇચ્છા તેઓ પુરી કરવા ચાહતા હતા તેની નહાત તેઓએ માગી, અને છેવટે બંને જણે એવું નક્કી કર્યું કે, અમીરઅલી ચાહતો હતો તેમ તેણે પોતાના ભાઈને ત્યાં જવું અને એ મુનાકાતનું પગિણામ ૫ ડા આવીને પોતાના મિત્રને જણાવવું

ઉપદેશક બોલ્યો, “ મારો કરી લીધેલો નવો મિરાદર મારી પાસેથી જાય એ મારાથી સહન થતું નથી, અને તમોને મારી સાથેજ નાખવાને હું બહુ ચાહું છું પણ મારો વિશ્વાસ છે કે સકટ વેઠવાની તમોને બળ પ્રાપ્ત થશે, અને જો અમની સામે ખડા રહેવાની તમોને હિમત આવશે, તેથીજ હું તમોને જવા દઉં છું ”

અમીરઅલીના મનમાં કશો ભય નહોતો તેને તો એવું લાગતું હતું કે કદી સ્વપ્નમાં પણ ન હોય એવી રીતે પ્રભુએ પોતાને મારી આગળ પ્રગટ કરી દેવા છે, અને હું તો એક ઉચ્ચતર તથા વિશુદ્ધ સૃષ્ટિમાં ફરે છું તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, મારો ભાઈ પોને પણ ખુદાને માનવાનો દાવો કરે છે, તો મને ખુદા પાસે જવાનો ખરો માર્ગ મળ્યો તેમાં મારો ભાઈ વાધો કાઢશે / હું તેને ખુદાનો ખરો માર્ગ જણાવના કોશીશ કરીશ હું તેને પ્રથમ એમ નહિ કહું કે મને મસીહ મળ્યો છે, પણ એમ કહીશ કે મને ખુદા મળ્યો છે, અને એ મહાન શોધ મને કાતી મા ફતે થઈ તે હું એને પાછળથી કહીશ

નાઝીરદુસેન પોતાના અભ્યાસના ઓરડામાં બેઠો હતો, તેથી ખરી કડકાતન પ્રગટ કરી દેવામાં અમીરઅલીને કંઈ વિધિ નહોતી નહિ થોડીનાર બીજીની વાતચિત ક્યાં પહોં તેણે એકાએક કહ્યું કે, “ મિરાદર, હું તમને એક મહાન સમાચાર કહેવા આવ્યો છું કે મને ખુદા મળ્યો છે ”

મળક કરતો હોય તેવી રીતે નાઝીરહુસેન બોલ્યો, “તમારી એ ગેવ મને નવાઇ જેવી લાગતી નથી, કારણ કે હું સમજી શકું કે મારો ભાઇ સાચા પેગમર હઝરત મુહમદનો શાગીર્દ છે”

અમીરઅલી બોલી ઉઠ્યો, “અલબત્ત તમારી એ સમજણ ખરી હતી પરંતુ દુરાનમાનો ખુદા એવો નથી કે મારા દિલ તથા આત્માને શાંતિ આપી શકે, તેથી મેં તેને બીજે માર્ગે એળખવાની મહેનત કરી મિરાન્ન, તમે પણ તેને ગ્રાધી તો કેવું સારું! ત્યારે તો તમને મારા બોલ સાચા માલમ પડે”

નાઝીરહુસેન હસીને બોલ્યો, “તમે મારે માટે ફિકર કરો છો માટે તમારી બધી મહેનતો, પણ મને તો મારા પોતાના દીનમાજ સંપૂર્ણ સંતોષ કે માટે તે અલ્લાહની જરૂર નથી આજ સુધી અમારા આપદદાર ગણાતા ખાનદાનને માટે ભાઇ નામોશી લગાડવાનો નિશ્ચય કરે તો મને તો મારા ખાનદાનની આપદ સાચવવી એ મારી ફરજ છે”

અમીરઅલી બોલ્યો, “નામોશી! હું મસીહી થઈ તેમા નામોશી રાની! અગ્રેજ કેળવણી લેવા તમે તમારો દેશ મૂકીને ગયા તમે તમારો દેશી પાશાક થોડો યા અધાજ તજ દીધો, ને અગ્રેજ ટ્રેસ પહેરવા લાગ્યા તમારા ઘરની વ્યવસ્થા અને તમારા અધા રીતરીવાજો હિન્દીના જેવા નહિ, પણ અગ્રેજના જેવા છે એ અધામા તમને નામોશી લાગી નહિ પણ હું બીજી અધી આબોમાં મારા દેશને વિશ્વાસુ રહીને જે દીન અગ્રેજ પ્રત્ય પાળે છે તે સ્વીકારવાની વાત કરે છું ત્યારે તમે કહો છો કે હું આપણા ખાનદાનને નામોશી લગાડુ છું મસીહી થવાથી અને હઝરત ઇસાના શાગીર્દ બની તેના હુકમો પાળવાથી હાલના કરતા હું કંઈ એછો આપદદાર, એછો પ્રમાણિક કે એછો ધાર્મિક થઈશ એમ તમને લાગે છે શું? સાચા દિવથી મને જવાબ આપો, જો નહિ તો પછી શી રીતે નામોશી લાગશે? મને તો એમાં કશી નામોશી જણાતી નથી”

અમીરઅલી બોલતો હતો તે અધા વખત તેનો ભાઇ તેના મહો તરફ તુરંતકારની દૃષ્ટિથી જોતો જોતો સાલંગતો હતો અમીરઅલી બોલતો અધ થયો કે તરત તેણે કહ્યું, “તમારા નવતર ખ્યાલોને લીધે

તમે એવા અધ યધ ગયા છો કે તમે મને પુછો છો તે તમે પોતે જોઈ શકતા નથી, તો તમને ખાતરી કરાવવાની કેળીશ કરી એ નિર્ગર્થ છે કદાચ તમને એટલી તો સમજ પડશે કે જ્યારે કોઈ માણસ પોતાના આપદાદાને દીન મૂકીને ખીળ દીનમાં વટલાય ત્યારે હજેક સમતુક માણસ તેને તુરંકારે, અને વળી પૂર્વનો કોઈ માણસ પાશ્ચાત્ય ધર્મનો ખીકાર કરે તે તો વળી વધારે નિઘ કહેવાય ”

અમીરઅલી કંઈ બહુ જાણુતો નહિ હશે એમ તેનો ભાવ પાળે છે. પશુ અમીરઅલી બોલ્યો, “હજરત ઇસા પૂર્વમાજ જન્મ્યા હતા, અને તેમણે પૂર્વમાજ જીવન ગાળ્યું હતું એ વાત તમે ખિસરી જાણો છો, અને જો કે પાશ્ચાત્ય ગ્રંથોએ એ ધર્મ પાળે છે તો પશુ અસલ તો એ પૂર્વમાજ છે જે ધર્મ જગતની ઘણીખરી સુધરેલી ગ્રંથો પાળતી હોય તેનો તુરંકાર નાઝીગુસેત કરે એ યોગ્ય કેમ કહેવાય ?”

રિસ્ટર સાહેબ ફરી હસીને બોલ્યા, ત્યારે, મારા મુત્ત ભાઈ તમને એક સવાલ પૂઠું મસીહી દીન, તમે કહો છો તેમ, જો બહુ માનનીય અને વિદ્વાતાવાળો હોય તો જોએ આ દેશમાં પોતાના કમનસીમને નીચ અથવા પોતાના દોષને લીધે જગત સપત્તિ ખિનાતા હોવાથી અમેજવા સારું અને પોતાની સ્થિતિ એ દીન વડે સુધારવા શોવતા હોય તેઓજ એ દીન કેમ ખીકારે છે? જો તમે તરદી લઈને આ શહેરમાંના ઇસાની ટીપ ખનાવો તો અમીરઅલીનું નામ એ ટીપમાં ઉમેરનાથી મારા ખાનદાનને નામોળી લાગે એમ હું શા માટે ગણુ છું તેની તમને સમજ પડશે એવું મને લાગે છે ”

અમીરઅલી મૂંઝો રહ્યો, કારણ કે પોતાના ભાઈને ઉત્તર આપી રાકે એટલું તે પોતાના શહેરના ઇસાઈએ વિષે જાણુતો નહોતો. પશુ જરા વાગ મૂકીને તે બોલ્યો, “હું તો ફક્ત એકજ ઇસાઈને જોગણુ છું, અને એના નામની સાથે માત્ર નામ ટીપમાં મૂકાય તો હું તેમાં મોટું માન ગણુ, અને તમે પશુ એ વિષે જાનમાં છો એવું મને નાજે છે, માટે તમને સતોષ પમાડવા સારું એની એક ટીપ મેળવવા સારું હું કેશીશ કરીશ પશુ એક વાત તો તમે નક્કી માનજો કે જેમાં માત્ર સર્વોત્તમ અને સર્વ-

કાળિક હિત સમાયલુ હોય તેમાથી એવા કોઇ સસારી લાભને લીધે હું ક'ી ડગનાનો નથી જોએને હજરત ઇસા પોતાના શાગિર્દ થવા યોગ્ય માને છે તેએને હું શી રીતે ચિકારી શકું ? ”

નાઝીરહુસેન હમીને યોત્યો “જો તમારા તરફ એવાજ હોય ને! મને માગે છે કે તમારી સાથે વધુ વાદનિવાન કરવો નકામો છે તમે તમારો દૃઢ નિશ્ચય કયાં પછી આનવાને બદલે તે અગાઉ આવ્યા હોત તો નોક થાત એકજ વાત હું તમને પુછવા ચાહું છું તે એ કે, મલિકાના સમયમાં તમે શું કરના ‘પાયુ’ છે? તેને પણ અથેજી નામ અપાનશો અને તે પણ અથેજી ટોપી પહેરગે કે ?

નાનો ભાઇ કઇક નારાજ થઇને યોત્યો “તમે યોત્યો છો તે ઉપરાંત સાચિત થાય છે કે મમીહી દીનનો ખરો અર્થ તમે સમજતા નથી મમીહી દીનમા દિનનું મદલાણુ થવાની જરૂર છે, પોશાકનું નહિ હું ખુદનો આભાર માનું છું કે મારી બેગી પણ હજરત ઇસા વિષે એટલું મનુગીમી છે કે મમીહીનો શાગિર્દ બનના હું જોટલો ઉત્સુક છું તેટલીજ તે પણ છે અને તેને મટે હું તમારી પત્નીનો આભારી હું ”

નાઝીરહુસેને કહ્યું “તમારા આ નિશ્ચયગવામાં મહેગમાની કરીને મારી જાનું નામ વચમાં ન લાવશો મને પુરી ખાતરી છે કે, પોતાના દીન સિવાય અન્ય કોઈ દીન તરફ તેનું વલણ નથી, અને મલિકા અવળે માગે ચટી તેમાં મારી જાનો કરો દોષ નથી ”

અમીરઅલી યોત્યો, “ મારી લાભીનું નામ લેનામાં એમને કઇ દોષ દેનાની મારી મતલબ નહોતી હું તો માત્ર એટલુંજ કહેવા માગતો હતો કે મલિકા પણ નિશાળમાં રીખી છે, અને ફેહમીદા લાભીની સલાહથી મે તેણીને તે નિશાળે મેની હતી ” અને ભાઇએમાંથી કોઇ ફરી યોત્યું નહિ, અને થોડી વાર સુધી એરડામાં માન્ય વ્યાપી રહ્યું પછી અમીરઅલી જવા સાડ ઉઠ્યો નાઝીરહુસેન કલમ લઈને લખવા મડ્યો અમીરઅલીએ ઉમંગે એળગ્યો ત્યારે નાઝીરહુસેન બેપરવાઇથી યોત્યો, “ જ્યારે તમે શુદ્ધિમાં આવો ત્યારે મને મળજો, ત્યાલગી હું મારે રગ્તે ને તમે તમારે રગ્તે અમીરઅલી પણ સમજ્યો કે મારા ભાઇએ મને વરમાંથી કાઢી મેલ્યો

નાઝીરહુસેને અમીરઅલીની વાત સાંભળીને તે પ્રત્યે તિરસ્કા દર્શાવ્યો હતો. ખરો, પણ વળી એ વાતથી તેના મનમાં સત્તાપ પણ ધણે થયો હતો. મારી જમાતમાં મને આટલું મધુ માન છે, અને મારા હમદને મને આગેવાન જેવો ગણે છે, તો બેરિસ્ટરનો ભાત મમીહી થઈને વટવ ગયો. એવી વાત જમાતમાં થાય તે મારાથી કેમ ખમાય! ગમે તેમ કરીને તેને આ નવો દીન તજ દેવાને અથવા તો આ શહેર ઊડી-ચાલ્યા જવાને સમજાવવું જોઈએ. હાથમાં લીધેલી ધનમ તેણે પાછી મૂકી દીધી. તેનું મન એવું તો વાગડું થઈ ગયું હતું કે તેથી કામમાં તેનું ચિત્ત ઓટનું નહોતું. તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે સોથી મારી રીત એ છે? એ વિષે કેદમીદા જોડ મારે મસલત કરવી. તેની લાગણીએ પણ મા-જેનીજ દઢ છે અને કદાચ તેણીની તીવ્રશુ બુદ્ધિ આ મુશ્કેલીમાંથી છટકા વાનો ઉપાય શોધી કાઢવામાં કામ લાગશે.

મને છોકરા તેઓએ રાખેના શિક્ષક પાસે બેઠી અભ્યાસ કરત હતા તેથી કેદમીદા બેગમ એકલા હતી અને કોઈ પુસ્તક વાંચતા હતા. પોતાના આનંદ કંઈ વાતચિત કરવા સાથે આ પા છે તે જોઈ-હમીદાએ પુસ્તક મેલી દીધું. નાઝીરહુસેનના ચહેરા પરથી નેણીને એ વાગ્યું કે, કોઈ મહત્તરની યામત વિષ તેઓ વાત કરવા માગે છે.

વસ્તુચિતિ એવી હોવાને લીધે કોઈ ને કોઈ ઉપર દોષ મેનવાન હોયથી નાઝીરહુસેને આ પ્રમાણે વાત શરૂ કરી. ‘જે રાગામાં મમી’ દીનનું શિલ્પ અપાય છે તેમાં મલિકાને મોકલવાની તારીખી મનન હતી. ‘તું પણ ઇસ્લામને તજ દઈને મમીહી થઈ વટવી જના ચાહ કે શુ’ જો એમ હોય તો તું મને સાક કહી દે.’

ઈસ્લામમાંથી મમીહી દીનમાં જવાના મહા પાપ વિષ સાંભળી બીકથી નુજતા હાથ ઉઠા કરીને કેદમીદા બેગમ બોલી ઉઠ્યા. નાઝીરહુસેને એ વિષે કંઈ પણ જાણતી નથી. હા, મે મલિકાને એજ નિશાત મુકનાની સલાહ આપી હતી ખરી, પણ ત્યાં કંઈ ધાર્મિક તાલીમ અપાય. એવું તો હું જાણતી નહોતી.” તે ગુસ્સાથી કહેવા લાગ્યા. “તું પોતા તપાસ કરવા ગઈ હતી ખરી, અને ત્યાં બે ત્રણ કલાક પછી પાંચમી વિષે તો કંઈ વાતચિત થઈ નહોતી. અહિં ધાર્મિક તાલીમ અપા

છે એમ કહીશુ તો તેઓ મલિકાને મોકલશે નહિ તેથી તેઓએ એ વાત મારાથી છાની રાખી ”

‘ ગમે તેમ હોય, પણ એ તારૂ કામ છે તેણીના દાદા તથા દાદીની મરજી વિરૂદ્ધ તે તેને તે નિશાળે મોકલી અને તે પરિણામ એ આગ્યુ છે કે, અમીરઅલી કહે છે તેમ કોણ જાણે તે જુદું કહે છે કે સાચું, તે છોડીનું મન પણ વટલી ગયું છે અને તે પણ મસીહી થવા માગે છે ’ હુમીદા મોટેથી હસીને બોલી, “ મલિકા મસીહી થવા માગે છે, અરે એ આજકાલની છોકરી, ગઈ કાલે તો જૂનમા ગમતી હતી કાલે ઉઠીને કહેશે કે માટે તા બેરીસ્ટર થવા વિલાયત જવું છે મે એવું સાબળ્યું છે કે હિન્દુસ્તાનની સ્ત્રી બેરીસ્ટર થઈ શકે છે એ છોકરીને મારા હાથમાં માપી ને અને પછી એની મૂર્ખાઈની વાત તે પરી કરશે નહિ એમાં તમે આટલા બધા ગભીર શેના દેખાઓ છો ? એમાં શું એ છોડીને નેસલાવવી તે માત્ર કામ ”

હુમીદાના બોલથી ઉંડા મનને તેનો ખાત્રિદ આપ્યો, “ તને લાગે તેમ એ હસવાની વાત નથી તું એ છોડી? કાણુમા ગંખી શકે, કેમકે એ તો સહેન વાત છે પણ અમીરઅલીએ એક નાનું દંડ નિત્ય કર્યું હોય નો તું કે હુ કોઈ ફેરની શનીએ નહિ પણ એનો નિત્ય એણે ડેગવોજ પાળે નહિ તો પછી તેને યેવું પડશે કારણ કે મારો નાનો બાઈ મને નામોની લગાડે એ તો હુ કદી નહિ થવા દઉં ”

પોતાના ખાત્રિના મન પર કેવો બોજ હતો તે હુમીદા બેગમે જાણતું ત્યારે તે પણ ગભીર મતી ગઈ, અને પોતાના ખાત્રિના પર જે આક્રમ આવી પડતી હતી તે ટાળવા સારૂ કેવા ઉપાય યોજના તેની મસનન કરતા તેઓ વણી નાર સુધી ત્યાજ મેમી નહા નાજો હુમન પોતાના દિવાન ખાનામાં આવ્યો ત્યારે તેના મનમાંનો બોજ કદક ઓછો થયો, નો, અને તેથી હવે તેનું મન કામમાં ચોટયું

અન્યાય ૧૬.

મલિકાતુ ગુમ થવું

અમીરઅલીએ પોતાના ભાઈ સાથે ઝણીજા જિન્મતથી વાન કરી હતી ખરી પણ વરમાયી નીકળતી વેળા તેના ભાઈએ કહેલા કંઠાર વેણ્ય તેના દિવસા જખમ થયેા હતો, “ મારા ખાનદાનમાના સવળા માણ્યે કરતા નાઝારલુએન તરફથી હું સારા તર્તીનની આશા રાખતો હતો મેં વાગતુ હતુ કે મસીહી દીન પાળનાર દેરામા તે મી આજ્યો છે, અને ત્યાંન ઝણાખરા રીનાંરાજે તેણે ગ્રહણ કર્યા છે તેથી એ રંગના પીન પ્રતે પણ ધીમ્ન એની પેઠં આરી કડરી દુસ્મતાવટ એ ધરાવતો નહિ હશે પણ એમ સમજરામા મારી ખૂન હતી એમ હવે મને જણાયુ છે મસીહી દીન શિવાય અ એજેના ધીમ્ન બરા ગીતગિવાજે મારા ભાઈ રસદ છે, એમ કેમ તમે તે મને સમજાવતુ નથી પણ આ વાતચિતનં તો એ ખુન્યુ દેખાય છે ” ધેરજતા અમીરઅલીના મનમા આવ્યા આવન વિચારો આવતા હતા

પોતાના માટા ભાઈ સાથેની મુલાકાતનુ પરિણામ જણાવરા વચન અમીરઅલીએ ઉપદેશકને આપ્યુ હતુ માટે તે હવે તેના નન નજ જવા લાગ્યા ઉપદેશક તો તેની ગાલ આતુરનાથી જ્ઞેનો બેઠો હતો તે પુરી તિમોહથી પોતાના નરા મિત્રની રાત આભળી પણ તેને એમ કંઈ અચ્ચ મો લાગ્યો નહિ તેણે કહ્યું, “ હું તો માનતો હતો કે નાઝા લુએન વાલો લીધા વગર ગ્રહેજેજ નહિ ”

અમીરઅલી મધુ કહી ગયો ત્યાર પછી ઉપદેશક જોયો, “ આપણ નાનીએ તમારે સાડ જે વધમ્ન ભ ઉચકયો તે વિષે તમે ચોકુરાણુ રાખ છો હવે તેની ખાતર જે વધમ્ન ભ ઉચકવા સાડ તમે તેડાયા છો તે અથ હવે તમે ગીજો છો સાંભળો, તે શુ કહે છે ” પછી ઈસુએ પોતા શિષ્યોને કહ્યું કે, કેાઈ મારી પાછળ આવરા ચાહે, તો તેણે પોતા નકારવો, ને પોતાનો વધસ્ત ભ ઉચકીને મારી પાછળ આવવુ કેમ

જે કાંઈ પોતાનો જીવ બચાવવા ચાહે છે, તે તેને ખોશો, પણ જે કાંઈ મારે લીધે પોતાનો જીવ ખોશો, તે તેને બચાવશે ”

પોતાના સ્વામીના નયને સાબળતા અમીરઅલીના મુખ પર ગ્રાએલુ ગમગીનીનું તાળા વિખેરાઈ ગયું અને આનંદના ઉભરાસભિત તેણે પૂછ્યું, “ મસીહી થવાને લીધે જો મારે પેઠું પડે તો તેથી હું પ્રભુ મનુને સાડ વધત્ત ભ ઉચકુ હું એમ કહવાય ? ”

ઉપદેશકે તેને ઉત્તર દીધો, “ બચીત, આપણો આમી પોતે કહે છે કે, આપણે એજ રીતે તેના ખગ શાગીર્દ બની શકીએ છીએ ”

ફરી અમીરઅલીએ જાણે દર્શનમાં દીઠતા ગોરની પુરૂષને દીઠા, અને પોતાના મલિકા તડ પ્રકાશનો એવો વધત્ત ભ તેના હાથમાં મળે ત આપનો હાથ એવું અમીરઅલીને લાગ્યું

ગમગમિત અવાજે તે બોલી ઉઠ્યો, “ ગિરાફ જો મારે તેની ખાતર વધત્ત ભ ઉચકવાનો હોય તો જોમ તેણે મારે મારે વધત્ત ભ ઉચકયો તેમ લખથી હું ને ઉચકીશ, અને મારો ભાઈ કહે છે તમ તેમા નામોગી તો નહિ પણ હું તેમા સર્વોત્તમ માન સમજીશ ”

બન્ને જણ રોજ સાથે બેસીને વાચતા અને રાતચિત કરતા, કેમકે એ બુદ્ધિવાન ગિરફને બાકુ ગીખરાનું હતું અને તેથી સુખોધ પામવા સાર ને રોજ રોજ પોતાના મિત્રની પાસે આવતા હતા

અમીરઅલી વેર પાઠો ફર્યો ત્યારે તેને જણાયું કે, મલિકા તેને ક્યારનીએ ગોળ્યા કરે છે મુલના મિત્રી સાહેબ મનિકાને જોવા, અને હવે નિશાળ ઉપડી હતી તેવી ફરી આવવા જોઈતી શક્તિ તેનામાં આવી છે કે નહિ તે જોવા આવ્યા હતા, એ રાત મલિકા તેના પિતાને કહેવા અધીરી થઈ રહી હતી

બાળા બોલી, “ પિતાજી, તમે હવે મને નિશાળે જવા દેશોને ? હું તથ્યા દહાડા ગેઠહાજર રહી હું તેથી હું ગીખેલું મધુ બધી જમવા હવે તો મને જવા દેશોને ? ”

બાપના સતમાં એવું કંઈ હતું કે જેથી તેને ના કહેવાની ઇચ્છા થઈ તો પણ તેને શા માટે ના કહેતી તે તેને કંઈ સજાયું નહિ, તેથી મલિકાને તથ્યા કાલાવ લા કરતી જોઈ તેણે હા પાડી

તે મનમાં કહેવા લાગ્યો, “મલિકા નિશાળમાં શુ શુ રીતી છે તે મારાં ભાઈભાભી જાણે છે તેથી જો તે ફરી નિશાળે જશે તો તે તેમને ગમશે નહિ, પણ હવે એ લાકડા મારી સાથે કંઈ વહેનાર રાખવા ચાલતા નથી, તો મારે શા માટે એમને પૂછવું જોઈએ ”

દિવસો શાનિમાં જવા લાગ્યા અને જે આમી પર પેાતે હવે શ્રદ્ધા ગામવા લાગ્યો હતો તેના વિષેનું ઉંડું જ્ઞાન અમીરઅમી રોજ રોજ મેળાવતો હતો, અને જે ખુદ પગ તેણે અત્યાગ લગી અધ શ્રદ્ધા રાખી હતી તેના વિષે પણ તે આમીદારા ને રડુ ને રડુ ગીખતો હતો અને મલિકાથી સમજી રાકાય એવી એવી બાબતો તેને પણ જિખવતો હતો.

એક દલાડા મલિકાને પોતાના બાપને ઘણું કહેવાનું હતું તે બોલી, ‘ પિતાજી, ‘જે પ્રાઇ માણસની આગળ મને કષ્ટન કરશે તેને હું પણ મારા આકાશમાંના માપની આગળ કષ્ટન કરીશ’ એવું વાક્ય આજે હું નિશાળમાં ગીબી રુ મે મિત્રી સાહેબને પુછ્યું કે એનો ગો અર્થ છે ? ત્યારે તેમણે મને કહ્યું કે, ‘એનો અર્થ’ એવો થાય છે કે, જો આપણે આપણા આમીને ખરા હૃદયથી ચાહતા હોઈએ તો આપણે એ વાત બીજાઓને પણ કહીશું’ પિતાજી, હું ને તમે હજારો ઇસાને ચાહીએ છીએ, પણ તે ત્રિષ આપણે પ્રાર્થને કહ્યું નથી મે તો પ્રાઇને કહ્યું નથી’ પિતાજી, તમે પ્રાઇને કહ્યું છે ?”

ગાળા જે સમજતી નથી તે તેને સમજાવવાની આ સારી તક છે એવું અમીરઅમીને લાગ્યું, તેથી ને બોલ્યો “બેટા, વળા એવું માને છે કે હજારો ઇસા પર પ્રેમ કરવો અને તેના શાગી” મનવું એ જૂઠું બોનવા કરતાં અને પ્રસમ ખાવા કરતાં અને ખુદના બીજા હુકમો તોડવા કરતાં પણ વધારે ભુકું છે બેટા, હું તારા કાકાને મળ્યો હતો અને મે આ બાબત વિષે તેની જોડ વાત કરી હતી” અમીરઅમીએ પોતાના ભાઈની સાથે થયેલી વાતચિત વિશે મલિકાને કહ્યું મલિકાએ આશ્ચર્ય-સહિત તે સાંભળ્યા કયું અને પડી બોલી, “પણ કાકી તો ગુસ્સે નહિ થાય, કેમકે એમણે પોતે મને નિગાળે મોકલી હતી અને હું ત્યાં જે રીખતી હતી તે મે તેમને કહ્યું હતું, ને તેથી તેઓ પણ તે જાણે છે વળી તેમણે

મને કહ્યું હતું કે, તું તારા પિતાજીને એ વાત કહેતી નહિ, નહિ તો ને નને નિનાશમાયી ઉઠાડી બેશે મને લાગે છે કે હું કાકીને મળું તો સા , મને ખાતરી છે કે તે ગુસ્સે તો નહિ થશે , અને બે કદાચ તે ગુસ્સે થાય તો પણ હું એમને હજરન ઇસા વિષે એવી રીતે કડીશ કે તે પણ તેના પર પ્રેમ રાખશે ”

અમીરઅલીએ કહ્યુંની નિષ કમ કહીને મલિકાને નિગાશ કરી નહિ મનિકા પોતાની કાકીને ઓળખતી હતી તે કનતા અમીરઅલી પોતાની ભાભીને વધારે સારીપેઠે ઓળખતો હતો, અને તેને તો પૂરી ખાતરી હતી કે, કહ્યુંનીમેગમ અમારા પક્ષની થવાની નથી તેઓએ પોતે હવે વધત્ત લ ઉચકવાનો હતો એ વિષે અમીરઅલીએ પોતાની નાની છાડીને કહ્યું અને વધત્ત લ ઉચકવાનું દુ ખ એટલે શું તે એ મિચારી બાળા શું જાણે ? તે બોલી, “ હા, હું પણ ઉચકીશ પિતાજી, મને નાગે છે કે આપણુ બેઠને સારૂ એકજ વધત્ત લ આપડો , કેમકે હું તો નાની છાડી છું તેથી મારી એકનીયી તો એક નહિ ઉચકાય, બે આપણુ બેઉ જણુ સાથે ઉચકીયું તો કંઈ હરકત નહિ, કેમ, હે પિતાજી ? ” એવો વખત બહુ જલદી આવી ગયો હતો કે જેમાં બે કે મલિકા નાની માળકી હતી તો પણ તેણે એક ભાગે વધત્ત લ ઉચકવાનો છે અને તેમાં વળી તેનો આપ તેની નજીક રહી મદદ આપી શકવાનો નથી પણ મિચા । બન્ન જણુ ને વખતે એ વાતથી અગ્નણુ હતા

એ પછી એક બે દિવસ રહીને એવું બન્યું કે, અમીરઅલી ગાજની પેઠે અબ્બાસને સારૂ ઉપદેશકને ત્યા ગયો ત્યા તેને ખબર મળી કે આજે સાંજે વાચનગહમાં એક ભાવણુ થરાનું છે, તેથી તે સાલજીરા સાડ તે રહ્યો પડી ધેર જતા તો અ વાર થઇ ગયું ધરના ચોકમાં જવાનો દરવાજો તે ઉનાડે એટલામાં તો તેણે યજ્ઞા માણસોને મોટેથી બોલતા સાલ-જ્યા તેણે જાણી લીધું કે, ધરમાં કંઈ બગલજાટ થયો છે તેને જોતાજ બધાં મૈગ બોલી ઉઠ્યા, “ અરે, મલિકા કયા છે, તમને કંઈ ખબર છે ? ”

બધા ગલરાટમાં સામટા બોલતા હતા તેથી અમીરઅલી પણ દિડમૂઠ થઇ ગયો પછી થોડી વારે તે સમજ્યો કે આજે મલિકા

નિશાળે ગએની તે પાઠી ઘેર આરીજ નથી બધા કહેતા લાગ્યા,
 “અમે થોડી વાર સુધી ગહ જોઇ કે તમે આનીને જાતે તપાસ કરજો,
 પણ વખત જતો ગયો અને તમે પણ આગ્યા નહિ તેથી અમને વધારે ફિક્કર
 થતા લાગી, માટે અમે તમારા પિતાજીને ત્યાં તમારા ભાઈને ત્યાં અને
 નિરાળમા માણસ મોકલ્યું અને અમને જ્યાં જ્યાં સૂઝ્યું ત્યાં ત્યાં તપાસ
 કરાવી, પણ તેનો કંઈ પત્તો મળ્યો નથી બધા કહે છે કે, અમે તેના
 વિને કંઈ સાબળ્યું નથી અને તેને જોઈ પણ નથી ’

નિશાળ ભરાતી હતી તે વર જોતા બાનામા હતુ તે બાઈએ પણ
 કંટુ કે, “જોજની પેઠે બધા છોકરા જેમ ગરા ત્યારે મલિકા પણ તેમની
 સાથે હતી ’

અમીરઅલી તો એ સાબળીને આભોજ બની ગયો પોતાની ‘વાજી
 બેટીને ’ નગ થયા હતો ત્યારે તેને બહુ દુખ લાગ્યું હતુ, પણ આતી
 સાથ સંખ્યાતના તે જઈ વિસાતમા નહોતુ કેમકે ત્યારે તો તે તેની
 પામે હતો અને તેને સાંક કંઈ કરી ગયો હતો, પણ આ વેળા તો તે કંઈ
 નજીનો નહોતો અને કંઈ મરી ગયો પણ નહોતો તો પણ વગમા બેસી
 રહ્યાય એવું ન હતુ જે મિત્ર પામેથી તે વાડીજ નાગ પર હુટો પડતા
 હતો તેનો વિચાર તેને આગ્યા કે કદાચ તે જ સત્તાહ આપશે, અને
 જતા જતા બુ પોતીસને પણ ખમર આપીશ ’

સાચે તેને પીરમેયુ બાણુ જમી લેવા કાલાવાવા કર્યા, પણ તે
 બોલ્યો, “મારી મલિકા ગિચારી બૂખી હશે, થાકેલી હશે, તેને ખવડા-
 વનાર ને દલાઓ અ પનાર તેની પામે પ્રાઈ નહિ, ને મને ખાવાનું કેમ લાવે,
 ને હું પણ કેમ આવે ?” જેમ જેમ તે વિચાર કરતો તેમ તેમ તેના
 દિલમા દુખ થતુ કે મારી વહાની દીકરીને કોઈ કોણુ બાણુ કેતુ દુખ
 દેશે, અને તેને લઈ જનારાઓની મનલગ્ન ની હશે ? કેટલીક વાર નાનાં
 બાળકોનું હરણ થતુ હતુ ખરું, પણ એવું કારે થતુ કે જો કોઈ
 બચાએ વજણા પહેર્યા હોય તો તેને લોભે તેનું હરણ કરી જતા પણ
 મલિકાએ તો એવું કંઈ પહેર્યું નહોતુ કે જેથી કરીને કોઈ એનું હરણ કરવા
 લગચાલ અને તેથી લઈ જનારને કંઈ લાભ થાય

અન્યાય ૧૭.

ક્યાથી પત્નો મળે ?

અમીરઅની પોત ના મિત્રના ઘર તન્હ ઉતાવળથી જતો હતો તે વખતે તેના નિનમા ભર અને ફિકરનું તોફાન ચાલી નહુ હતું એવામા તેને એકાએક યાદ આવ્યું કે, હવે હું પહેનાના જેવો માણસ નથી હવે હું એકનો ચાલતો નથી, અને આ બોજ ઉંચકવા સારૂ પણ મારો એક મદદગાર છે જે નવો મિત્ર તેને મળ્યો હતો તેની કસોટી કરવાને ખચીત આ વખત હતો, તેથી તેના દુ ખી દિલે પોકાર કર્યો કે, “હે પ્રભુ, મારી ખીની સલાખ બજે અને તેને મન પાડી મેળની આપજે”

પછી જાણે કે પોતાની સાથે કોઈ ચાલતું હોય એવું તેને લાગ્યું તેને દુ ખ તો લાગતું હતું પણ ખીનું એક જણ તેના દુ ખમા ભાગ લેતું હતું તથી તે દુ ખ તેને બોલું લાગતું હતું હવે ભારે ખીક દૂર થઈ ગઈ, કારણ કે હવે તને લાગ્યું કે મલિકા કોઈ જગાએ સલામત છે

ઉપદેશક અમીરઅનીને સાડ દર્યાબે ઉવાડયો અને તેને થોડી વાનમા પાડે આવેના જોડને, અને એવું મુખ ઉતરી ગયેલું જાણીને તે પણ ગભરાયો. ત્યારે હશે એ તેને પૂછવાની જરૂર નહોતી, કારણ કે તેજે અટકાવ કરી કે, એને કંઈ જમરો ફટકો લાગેનો છે નહીં તે કોના ત દથી હશે એવું પણ અનુમાન તેણે તરત કરી લીધું

સગા ભાઈના જેવી દિલસોજી તથા માયાસહિત તેણે અમીરઅનીને માહે લીધા અને તેની ખાત સાબળના સારૂ બેઠો

મનમા ઘણું દુ ખ થતું હોવાથી મહા મુમીસતે તે બોલ્યો, ‘ મલિકા શુમ થઈ ગઈ છે, અને તેનો પત્નો નથી ’ રફતે રફતે તેણે તેને સધળી લગીકત કહી સલાખારી સાબળતા સાબળતા ઉપદેશકને આ ખતાવનો ભર થોડોવણો સમજાયો પણ ખરો

તે તેને દિવાસો દેતા બોલ્યો, “ મિરાદર, એક વાતની તમે ખાતરી રાખજે કે મલિકાનો વાકો વાળ થયો નથી ને થવાનો પણ નથી, કેમકે તેને ઇજ્જ કરે એવા માણસોના હાથમા તે નથી ”

ઉપદેશક એવી ખાતરીસહિત બોલતો હતો કે અમીરઅલીએ અમલયમ થઈને પૂછ્યું, “હું ! મલિકા ક્યાં છે તે તમને ખબર છે ? તમે તેના વિષે કંઈ સાબિત્ય છે ?”

ઉપદેશકે કહ્યું “ના, હું કંઈ જાણતો નથી, તેમ મેં કંઈ સાબિત્ય એ નથી, પણ હું ખાતરીથી કહી શકું કે, મમીડી થયાનો તમારો નિશ્ચય અને મલિકાનું શુભ થઈ જવું એ બે વાતને સંબંધ છે, અને તે ઉપરથી હું એવું અનુમાન પણ કરું કે મલિકા તમારા સગાઓના હાથમાં સનામત છે”

અમીરઅલી તરોજ અમલયમ થઈને બોલ્યો, “પણ મારા ભાઈ-ભાભી શિનાય મારા એ નિશ્ચય વિષે બીજું તો કંઈ જાણતું નથી”

ઉપદેશકે તેને કહ્યું “તમારી છોડી ક્યાં છે એ તમને જાણતા હાથ એવું મનનું શું તમને સંભવિત નથી લાગતું ? તમે નક્કી માન્યો કે ઇસ્નામી દીન તરફ તમારું મન પાછું ચાલે ત્યાં ઉપાયો લેવામાં આવશે અને તમને તમારી એકનીએક નાની અને વહાની દીકરીથી વિખુટા પાડવાની તમે ઠેકાણે આવશે એવું તેઓ ધારતા હશે મલિકાના શુભ થવાનું કારણ એજ છે એમ મને તો લાગે છે તમે તેમને શરણ થતા કે તરત તેઓ તમારી દીકરી તમને પાછી આપી દેશે”

અમીરઅલી બોલ્યો, “તેઓને હું શરણ થાઉં ! એમ તો કદી થનારું નથી પણ મલિકા મારી દીકરી છે મારી પાસેથી એને કાણ લઈ જઈ શકે ? અને વળી એમ કરવાનો મારા ભાઈને શો હક છે ? એવું સાહસ કરવાની હિમતજ તે કેમ કરે ?”

ઉપદેશકે બોલ્યો, “મિરાદર, આની ખામતોમાં તો ગમે તેવું સાહસ થાય, તો પણ મારા બોલવાનો અર્થ ઉઘેા કરશે નહિ કાયદો તમારી તરફેણમાં છે ઇસ્નામી કે મમીડી કાઢને પણ તમારી દીકરીને તમારી પાસેથી લઈ જવાનો હક નથી”

અમીરઅલીએ અધીરા મનીને પૂછ્યું, “ત્યારે આ ખામત વિષે તમે મને શું કરવાની સલાહ આપો છો ?”

ઉપદેશકે તેને કહ્યું “તમારે જે પ્રથમ કરવાનું તે એ છે કે, તમે જઈને તમારા ભાઈ બહેન આ વિષે વાત કરી જુઓ તમારો ભાઈ શું કહે

છે તે સાંભળ્યા વિના ને જાણ્યા વિના તમારાથી કંઈ કરાય નહિ તમારી સાથે આવવાનું મને મન થાય છે, પણ એથી તો બળતામાં લી હોમાય, તો પણ, ચાલો, તમારા ભાઈના વર સુધી હું તમારી સાથે આવું છું, અને તમે અદર જમને પાઠા આવો તે દરમિયાન હું બહાર થોભીશ ”

મલિકા નાઝીરહુસેનના હવાનામાં હશે એવો વિચાર આવવાથી અમીરઅલીને કંઈક દિવાસો મળ્યો, અને પોતાના મિત્રની દિલ્લેશ નથા મદદ ૪૩ કંઈ પણ વેઠવા તથા કરવા તે હિંમતવાન થયો. જો કે રાતના દશ વાગી ગયા હતા તો પણ બન્ને જણ નીકળી પડ્યા. આવા સંજોગોમાં રાતની વખતે તસ્દી આપવાને લીધે નાઝીરહુસેન પણ ચુપ્સે નહિ થશે એવું તેમને લાગ્યું.

નાઝીરહુસેનને ઘણું કામ હતું, અને તેથી તે આ વખતે અબ્યાસના ઓરડામાં બેઠા બેઠા લખવામાં ગુથાએવો હતો. અમીરઅલીને આ મહુ સારો લાગ મળ્યો, તે બોલ્યો, “મલિકા ક્યા છે તે તમને પૂઠવા સારું હું અત્રે આવ્યો છું મને ઝટ કહી દો, કારણ કે હું તે જાણીશ નહિ ત્યાં સુધી મને ચેન પડવાનું નથી ”

નાઝીરહુસેનના હૃદયમાં કેવા કેવા વિચારો થયા હશે તે તો ઇશ્વરજાણે, પણ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા જેવો દેખાવ તેણે કર્યો અને કંઈ ચુસ્તી પણ દર્શાવ્યો.

તે બોલ્યો, “મલિકા ક્યા છે? આટલી રાત્રે અહીં આવીને મને એવો પ્રશ્ન કરવામાં તમારી શી મતલબ છે? મલિકા વળી બીજો ક્યા હોય? તે પથારીમાં ઉઘી ગઈ હશે, ને જો તે ઉઘતી નહિ હોય તો સા માટે નહિ તે તમે જાણો, મને શું પુછો છો? મલિકા વિષેની જવાબદારી તમે મને ક્યારથી સોંપી છે?”

અમીરઅલી તો ગુચવણમાં પડ્યો. ઉપદેશકને ખાતરી હતી કે નાઝીરહુસેન મલિકા વિષે જાણે છે એમ તેણે વિચાર્યું, પણ ખરી હકીકત શી છે તે તુ ઝુમ રાખે છે એવું કહીને પોતાના ભાઈને દોષ દેવાની હિંમત તેનામાં નહોતી.

તેને ફેહમીના યેગમના વિચાર આવ્યો. એની પામ્પેરી વાન કઢાવતી સહેવ છે, અને એ મારી સાથે હીક ઉતરશે એવું મિચારી તેણે પૂછ્યું, “મારી ભાભી જાગતા છે? તે મારી યેગીને મડુ ચાહે છે અને એના વિષેના સમાચાર આપવા તે તો મને ના પાડશે નહિ.”

“ખચીત જો તમારી ભાભી અહીં હોત તો તે પણ મારી પેં એમજ કહેત કે તે વિષે હું પણ કંઈ જાણતી નથી. પણ થયું છે એવું કે તે અહીં નથી. તે તો કેટલાક નિવસથી એને વિચર ગઈ છે.”

આ સમાચારથી મિચારા અમીરઅલીને એક જમરો દટકો લાગ્યો. હવે તેને લાગ્યું કે, ઉદ્દેશકનું અનુમાન યોગ્ય છે, કેમકે જાહમીની ગેઝલજરીમા નાઝોગહુએન મનિકાને લાડીને પોતાને ઘેર રાખે એ તો બનેજ નહિ. કેમકે એ એવો માણસ નથી કે એની નાની છોડીને પોતાની પામે રાખે, તો પણ લાવ જવા પહેલાં એકદાગ કરી કડી જાડે, કાગણુંકે મનિકાના ગુમ થયા વિષેની જામતમા કાચ તેને લાય નહિ હોય તો પણ એને શોડી કાઢવામા તો એ મને મદદ કરી નફાશેને? એ પ્રેરિયટગ છે અને તે વિષ હવે કેરા પગલાં લેવા તે એ જાણે છે.

એજ નખને નાઝીરહુમેનના મનમા પણ એરાજ વિચારો થતા હતા, કેમકે અમીરઅલીના દુષ્પિત નહો તરફ જોઈને તે માયાથી પાળ્યા, “આવું અવિચારી અને જુઠું તોહોમત મારા પગ તમે મેનવા આવ્યા તે કરતા તમારા પર આની પડેલી આફત મને જણાડીને મારી કંઈ સલાહ લેવા આવ્યા હોત તો હું તમને કંઈ મદદ કરત, પણ તેને મદદે તો તમે આવું કયું તેથી હું તમને કંઈ નધારે કહેતો નથી.”

અમીરઅલી પહેલા પ્રયત્નમા ફાળ્યો નહિ તેથી પોતાના ભાઈએ મદદ આપવા વિષ કેજીની રાતનો લામ લેવાનો વિચાર કર્યો, ને પાસે પડતી ખુરસીમા ઢળી પડીને સતાપથી ડુજતે અમીરજો બોલ્યો, “બિરાદર, હું તમને એટલુંજ કહી શકું છું કે, મનિકાનો પત્તો નથી જો તેને શોધી કાઢવામા તમે મને સહાન થાઓ તો તમે મને મોટા દુખમાથી ઉગારશો અને મને તમારો સદાનો ઝણ્ણી કરશો.”

ગેરિસ્ટર ગભીર થઇને જાણે કે ખુમ પિયારમાં પડેલો જણાવો હતો. પત્રી તે કાગળ તથા કલમ લઇને અમીરઅલીને કંઈ પ્રત્યો પૂજ્યા મળ્યા. અને તેણે જે જે કહ્યું તે તે લખતો ગયો.

પત્રી તેણે પુજ્યુ, “મલિકાના યુમ થયાનું કાગળું શું એ વિષે તમને કંઈ પત્તો મળ્યો છે?” જરા વાર રહીને અમીરઅલી બોલ્યો “થોડા નિસ પર માટે ને તમારે વાતચિત થઈ હતી તે મને યાદ છે. તે વેળા તમેએ કે વ લરાઇને મને ઘરમાથી કાઢી મેં યો હતો, માટે હું ધારતો હતો કે મારી દીકરીના યુમ થયા સાથે તે વાતનો કંઈક સંબંધ હશેજ.”

ગેરિસ્ટર બોલ્યો, “તમારી દીકરીની સલામતીને સારૂ તમે ફિકર નાખો તે કળતા હું તેને સાડ વધાઈ ફિકર ગણુ એવો વિશ્વાસ તમે મારા પર નાખ્યો એથી હું તમારો ત્રણો ઉપકાર માનુ છું. ખરી વાત છે કે, એ છાડીને કાઢ મનીડી બનાવે તો એને બચાવના હું મારાથી થાય તેટલું કરું, એ તમારું અનુમાન ખરૂં છે. પણ ચાનો, હવે આપણે વાતમાં વખત ગુમાવવો નહિ જોઈએ. આપણે એને શોધી કાઢનાના થાય તે પ્રયત્ન કરીએ તેણે કયો દીવ પાળવો એ તો આપણે પત્રી નક્કી કરીશું.”

પત્રી આગમ શા પગલાં લેના અને કેના સાધનો વાપરવા તે વિષે તેઓએ વાતચિત કરી, અને રાતોરાત કંઈ થઈ શકે એવું નહોતું માટે નાઝીગુમેને અમીરઅલીને સનાહ આપી કે, “ધેર જાઓ અને જરા આગમ લો કે આરતી કામે તપાસ ચલાવના સારૂ તમે તૈયાર થઈ શકો.”

દુબી દિવે અમીરઅલી લગભાથી નીકળ્યો. તે તો એમજ માનતો હતો કે મારો ભાઈ કહ્યું છે તેટલુંજ તે જાણે છે, માટે મને તો એવું લાગે છે કે મનિકાને ડોષ પરાયુ માણસજ ઉગ્રકી ગયું છે, ને તે પણ કોઈ સારા હેતુથી તો નહિજ.

ઉપદેશક બહાર ઉભો રહી ગઈ જોતો હતો. તેણે કરી દીકા કયાં વિના અમીરઅલીનું કહેવું પુરેપુરું સાલળી લીધું.

અમીરઅલીએ કહ્યું “હું તો ધારતોજ હતો કે મારો ભાઈ એવું કંઈ ન કરે.” હજુ એ ઉપદેશક કંઈ બોલ્યો નહિ.

મનમાં જે ફિકર થતી હતી તે મટાડે એવી કંઈ સૂચના ઉપદેશક કરે એવી આશાથી તેણે પૂછ્યું, “છાડી ક્યા હશે એ વિષે તમને બીજા કંઈ ખ્યાલ આવે છે ?”

ઉપદેશકે તેને કહ્યું, “ખિરાદર, બોલેલી બધી વાત સાચીજ હોતી નથી એ તમને કહેવાની જરૂર નથી”

અમીરઅલી આ સાંભળી ચમક્યો. તેણે પૂછ્યું, “શું તમે હજી એમ સમજો છો કે, મલિકા ક્યા છે તે મારો ભાઈ જાણે છે ?”

ઉપદેશકે તેને કહ્યું “હા, હું તો હજી એમજ ધારૂં છું, પણ તે તમને બધું નહિજ કહે એવી મારી ખાતરી હતી પણ વખત જતાં તે કદાચ કહેશે”

આથી અમીરઅલીને જરા ચેત પડ્યું. ગમે એમ હોય પણ એનું મન શાંત પાડવા સારૂં એમ ધારવું સારૂં હતું કે નાઝીરહુસેનનો પણ એમાં કંઈ હાથ છે. માટે અમીરઅલીએ તેનો એ અભિપ્રાય હાલ તો કબૂલ રાખ્યો.

થોડીવાર પછી અમીરઅલી બોલ્યો, “જો મારી ભાભી વરમા હોત તો મને ભાઈ પર વધારે શક આવત”

ઉપદેશકે કહ્યું “એમ કે / મને એમ ન થાત”

અમીરઅલી આ સાંભળી વળી ગુચવાયો, પણ કંઈ બોલ્યો નહિ. ઘર આવ્યું ત્યાં સુધી બંને જણે ગુપચુપ ચાલના કયું ઘર આવ્યું એટલે ઉપદેશક પાછા આવવાનું વચન આપીને પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યો. અમીરઅલીને ત્યાં ઘરનાં બધા માણસો, તેમજ મલિકાના દાદા સુદ્ધા આતુરતાએ તેની રાહ જોતાં બેઠા હતા. તેણે કહ્યું કે, હજી કંઈ પત્તો મળ્યો નથી, ત્યારે ડોસ્ટીએ પોંક મૂકીને રડવા લાગી. મોડી રાત સુધી બધાં જાગતાં બેઠાં, અને જ્યારે બહુ થાકી ગયા ત્યારે સુઈ ગયાં.

અધ્યાય ૧૮.

નાદરીઆનમ

વખત વીતતો ગયો. એ દિવસ થયા પણ ગુમ થએલી બાળાનો કશો પત્તો મળ્યો નહિ, તેઓની નિરાશા વધતી ગઈ અને ધીરજ ખુટતી ગઈ.

ત્રીજે દહાડે ફેહમીદા બેગમ ઘેર મળવા આવી આથી અમીર-અનીને નવાઈ લાગી. ઘરમાં પેસતાજ તેણીએ પોક મેલીને રડવા માંડ્યું, અને મલિકા જાણે પોતાનીજ દીકરી હોય તેમ તેણે વિલાપ કર્યો. અમીરઅલીને પણ એથી બહુ અસર થઈ. બાળાના ગુમ થવામા મારી બાબીનો કંઈ હાથ હશે એવું ધારવામા મેં ભૂલ કરી, એવું વિચારી તે મનમા પોતાને દોષ દેવા લાગ્યો.

મલિકા ક્યાં હશે ને શોધી કાઢવા સારું કેવા ઉપાય કરવા તેની મસલત કરવામા બંને જાણે બહુ વાર સુધી વાત કરી. એક વાર વાત કરતા જરા અટકવા ત્યારે, કેમકે પામે રહીને સંભળતુ તો નથી એ જોવા, ફેહમીએ વહેવા વહેવા આમનેમ નજર કરી ત્રીધા પછી ઝડપથી પણ ધીમે સાદે તે બોલી, “તમારા બાઈ એક દહાડો મને કહેતા હતા કે, મસીહી દીન તરફ તમારું મન છે, અને તમે આપણો સાચો દીન તજ દેવાનો વિચાર કરો છો, પણ મને લાગે છે કે એ તો તમે અમથુ મસ્કરીમા કહ્યું હશે, તે શું કહેશે તે જોવા સારું તમે કદાચ તેને પૂછી જોયું હશે.”

“અરે હા, તે તો તદન ખરીજ નાન છે. ઇસ્લામ વિષે હું બહુ જાણુ છું, અને મસીહી દીન વિષે પણ હું બહુ શીખ્યો છું, અને એ બેમાની સાચો દીન કયો છે તે વિષે મને જરા પણ શંકા નથી.”

ફેહમી. બેગમ બોલી, “જો એમ હોય તો તમને મલિકા કદી જડવાની નથી એવું મને લાગે છે.”

અમીરઅલી આશ્ચર્ય પામીને મોઢ્યો, “તમે એમ કેમ બોલો છો? મલિકા જડે ન જડે તેનો આ વાત સાથે શો સબંધ છે?”

“કેમ નહિ ? હું તો કહું છું કે ત્રણોજ સબધ છે જે આપણે ખુદાને નારાજ કરીએ તો તેથી આપણે પોતા પર સખ આણીએ નહિ શું ? અને જ્યાં સુધી આપણે ખરા રસ્તામાં પાછા ન આવીએ ત્યાં સુધી તેના તરફથી માફીની આશા રી રીતે રાખી શકાય ? તમે દીન બદલવાના છો તેમાં જે ખુદા ગણ હોત, તો શું તે તમ રા પર આવી આફત આવવા દે ? ”

થોડી વાર સુધી અમીરઅલી કંઈ બોલ્યો નહિ, કેમકે તેની લાભીતા બોલ પગ તે નિયાર કરતો હતો. પછી તેણે જવાબ દીધો, “હજરત ઇસા જગતમાં હતા ત્યાં તેમણે કહ્યું હતું કે, જે કોઈ મારી પાછળ આવે તો તેને ધણુ વેઠવું પડશે. મેં વધતલ બ ઉચક્યો તેમ તેણે પણ ઉચકવો પડશે ”

ફેહમીદા બેગમ જવા સાંઝે ઉઠી અને બોલી, “તમે ગમે તેમ કહો, પણ મેં તમને કહ્યું તે સાચુજ કહ્યું છે. તમે જોતો કે તમે જો પળે ઇસ્લામ તરફ ફરશો તેજ પળે મલિકા તમને જડશે. પણ જે આપણા સાચા દીનને તમો બેચાડ થયો તો તમો તેને ફરી બેરા પામશો નહિ ” અમીરઅલી કંઈ કહેવા જતો હતો એટલામાં તો તેની લાભીએ પડદો ઉચક્યો અને ઓઝામાંથી મહાર ચાની ગધ

ફેહમીદા મુત્તાકાને આવી અને આની રીને બોલી એકાએક જતી રહી એમાં શો ભેદ હશે, એવો નિયાર અમીરઅલી કરતો હતો એવામાં પડદો ઉચક્યો અને એક જુદા દારી મહે આની

આ જુદા દામીનુ નામ નાદરીખાનમ હતું તે પણ પોતાની માની પેઠે આ ઘરમાં ઉંમરગર દાસી થઇને રહી હતી. માના પોતાના પુત્રને ચાહે એટલે પ્યાર તેણી અમીરઅલી પર ગાખતી હતી, અને મલિકા તો જાણે તેની આખની કીમી સમાન હતી. મલિકા શુમ થઇ ત્યારથી એ ડોમી તો રડયાજ કરતી હતી તે અમીરઅલી પામે બેરી અને ધીમે સ્વરે બોલી, “બેટા, મલિકા કરા છે તે ફેહમીદા બેગમ નક્કી જાણે છે ”

તેનુ આવું બોલતુ સાબળીને અમીરઅલી ચોક્યો. તે મનમાં કહેવા લાગ્યો, “એવો ખ્યાલ મેં મારા મનમાં આવવા દીધો હતો માટે હું હમણાજ પોતાને દોષ દેતો હતો, અને વળી આ ડોમી શું કહે છે ? ”

તેણે કશો ઉત્તર દીધો નહિ તેથી નાદરીખાનમ બોલી “મેટા, ત્રદ્ધ માણુમની આખ બહુ તીક્ષ્ણ હોય છે, અને હૃદયમાના પ્યારને લીધે તો ને વધારે તીક્ષ્ણ થાય છે મે બ્લેયુ છે કે, તમે એક કિતમ જે આપણા નોકો મહુ વાચતા નથી, તે ગેજ બહુ ધ્યાનથી વાચતા હતા વળી મલિકા શાળામાં જે શીખતી તે બધુ તમને કહેતાં મે તેણીને ઘણી વાર સામગી છે પણ હું મનમાં કહેતી હતી કે, છો વાચે, શીકર નહિ, એ કંઈ મોટી વાત નથી ફેહમીદા બેગમ અહિં હતી ત્યારે હું પણ પાએજ હતી, અને હું તેનું બોનતુ સાલગતી હતી તમે જે વિચાર કરતા હતા ને વિષે તમે એરિન્ટર સાહેબને શા માટે કહી દીધું ? મનમાં કરેલા વિચાર મનમાંજ નહિ રાખીએ ? એમાં બધી દુનિયાને બાણ પાડવાની શી જરૂર ?

અમીગઅની વચમાં બોલી ઉઠ્યો, “પણ નાઝીગહુમેન મારો ભાષ છે અને મારા સ મધની આની અગતની વાત તેને ના કહુ તો હું ખીખ કોને કહુ ?”

નાદરીખાનમ મોલી, “ના, મેટા, એરિન્ટર અને તેની વહુ ત્રણાં ડાહ્યાં અને ચતુર છે, એ વોકો કંઈ આપણા જેગ ભોળાં અને અજ્ઞાન નથી તમારા મનના વિચારો તમારે તેની આગળ કહેવા બેઠતા નહોતા ’

અમીગઅની પુત્રા લાગ્યો, “પણ મલિકા ક્યા છે એ એમને ખમર છે એવું તને શા ઉપરથી લાગે છે ?”

નાદરીખાનમે કહ્યું, ‘મલિકાના ગુમ થયા અગાઉ ફેહમીદા બેગમ જતી રહી હતી, અને હવે તે પાઝી આની, અને આવીને મલિકાને સારૂ વિલાપ કરવા લાગી, કેટલાક માણસ એના હોય છે કે તેમને સહેલાઈથી ઝટ રડવું આવી જાય વળી તે દીન વિષે અને ખુદાના કોપ વિષે વાતો કરવા લાગી વળી, જે તમે આ તમાગા મેટા ખ્યાલો તજ દો તો મલિકા પાછી જરૂરી એવું વચન તેણે આપ્યું તે પણ તમે સાલજ્યુ કેની ? મેટા, એ બધા ખ્યાલો તજ દો, તજ દો એ બહેતર છે, અને મલિકા પણ પાછી તમોને મળશે, પણ એટલું નક્કી માનજો કે એ પાછી મળશે તો

નાઝીરહુસેન અને ફેહમીદાના હાથથીજ મળશે, કેમકે એ લોકોએજ તમારે સારૂ આવી શિક્ષા ધડી કાઢી છે ”

નાદરીખાનમ એવી ખાતરીસહિત બોલતી હતી કે, અમીરઅલીના મનમા તે વિષે કશો સંદેહ રહ્યો નહિ, વળી ઉપદેશક પણ એવુજ કહ્યું હતું ને તેમનો એ વિચાર બદલવા મેં ઘણુએ કર્યું પણ મારૂ કંઈ વલ્યુ નહિ

અમીરઅલી બોલે, “ડોમીમા, તને રાજી રાખવા કે મલિકાને પાછી આણવા હું હઝરત ઇસા પરનો મારો ઇમાન તજનાર નથી આગાને શોધી કાઢવાનો ખીન્ને કાલ માર્ગ તને સૂઝતો નથી ?”

નાદરીખાનમે થોડી વાર વિચાર કરીને કહ્યું, “બેટા, મને થોડા વખત આપો, અને મલિકા તમોને મળશે હવે કયી દિશામા આપણે તપાસ ચલાવવી બેઠાએ તે આપણે જાણ્યું છે મારે તેને શોધી કાઢવી તે હવે મુશ્કેલ નથી, અને પ્રીતિ થુ ન કરી શકે ? બેટા, મારા પર ભરોસો રાખો. ઍરિસ્ટર કે એની મહુ એ કોઇની મદદની આપણને જરૂર નથી, ખુદા આપણા આંસુ લોહી નાખશે ”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “પણ આપ જોવા નાપ થઈને હું કંઈ નહિ કરી શકું ? એની શોધ તો મારેજ કરની બેઠાએ ”

“તમે તેને ક્યાં શોધવા જશો ? તમે મહેનત કરી તો ખરી, ને તેમા કંઈ વલ્યુ ? જુરાનો જાગે નિષ્ક્રમ થાય ત્યાગે કદાચ વરડા ફાલે હું તમોને ખચી ન કહું છું કે, થોડાજ દલાડામા મલિકા તમારા બેળામા બેસશે, મને કેવળ થોડું નાણુ આપો. મારી મરજીમા આવે તેમ મને આવજન કરવા દો, અને મને કશી પુછપરછ ક્યાં કરશો નહિ ”

અમીરઅલીથી વધારે કંઈ કહી શકાયું નહિ તે નાણુ લાવ્યે અને નાદરીખાનમને આપ્યું, ને તેણીએ તે પોતાની સાડીને છેડે બાવી દીધું પછી તેણી ઘરના બીજા ભાગમા ગઇ અને કામે વળગી

થોડા વખત વીત્યા પછી નાદરીખાનમે પોતાની શેઠાણીને, એટલે અમીરઅલીની માને, કહ્યું “સાહિયા, મારે જરા બજારે જવું છે, અને મારી એક બેનપણી બિમાર છે તેને બેવાહું જવાની છું, મારે કદાચ વાર

પણ લાગશે માટે મહેરબાની કરીને રજા આપો ” અમીરઅલીએ આ સમજાવું સાંભળી લીધું

નાદરીખાનમને ઘેર આવતા વાણજ મોકુ થયું અમીરઅલી તેને મળવા માગતો હતો, પણ તેણીએ તેને ઇસારા વડે પૂછપરછ ન કરવાનું વચન યાદ દેવડાવ્યું ખીજે દહાડે સવારે નાદરીખાનમે જે ત્રણ દહાડાની રજા માગીને કહ્યું કે, “જે યેનપણીને જોવા હું કાલે ગઇ હતી તેની જીવવાની આશા નથી, અને મારી મદદની તેને ઘણી જરૂર છે ”

તેને રજા આપવાની શેકાણીની મરજી નહોતી, પણ અમીરઅલી ખરે કારણ સમજી ગયો હતો, તેથી તે વચન પડ્યો, તેથી ડોસી થોડા પોટલા બાધી રમ્તે પડી તે કહેતી ગઇ કે, “જેમ અને તેમ હું વહેલી આવવાનું કરીશ, પણ કંઈ કહી શકાય નહિ, કારણ કે ખુદા તેણીનો એ દુ ખમાર્થી છુટકો ક્યાં કરશે તે પર આધાર છે ”

દુ ખિન બાપે હવે ધીરજ પકડી ફરી ચિતામાં વખત ગાળાના સમય આપ્યો નાદરીખાનમનો શક હતો તે વિષે અને તે શોધમાં નીકળી પડી હતી તે વિષે અમીરઅલીએ ઉપદેશકને કહી જણાવ્યું, ત્યારે તેને તે ઘણી નિરાત વળી

ઉપદેશકે કહ્યું, “હું માનું છું કે, હવે તમને ખરો માર્ગ જડ્યો કે, અને થોડા દિવસમાં તમારી મલિકાના સમાચાર તમને મળશે ”

અમીરઅલી તો વિશેષ અનયન થઈને મનમાં કહેતો હતો કે મારા પર આ આકૃત લાવનાર મારો પોતાનો ભાઇજ છે એવો શક લાવવાનું કંઈ કારણ મને જડતું નથી, અને આ જે જણ શા માટે આટલી બધી ખાનરીથી કહે છે તે મને તો સમજાતું નથી ખુદા કરે ને એમનું અનુમાન ખરું પડે ! “ઓ પ્યારા મસીહ તું એ ડોસીને આ સાહસમાં ખરે માર્ગ દોરજે, અને તેને મદદ કરજે ! ને મને મારી મલિકા પાછી મેળવી આપજે ”

અ યાચ ૧૯.

દેવની પ્રીતિ

પંડીના દિવસોમા અમીરઅની પોતાના નવા મિત્ર સાથે ઘણો વખત ગાળવા લાગ્યો. જે આત્મિક જગત ત્રિષ અમીરઅનીને થોડોજ વખત થવા અશુક પડી હતી તેના સેદર્થ તથા મહિમા વિષે તેઓ બન્ને સાથે બેસી વાતો કરતા હતા.

એમ તેઓ એક દહાડો વાતો કરતા બેઠા હતા ત્યાંજ અમીરઅની બોલ્યો, “મિરાદર, ખીસ્તના વધસ્ત ભયી ખીસ્તની પ્રીતિ પ્રગટ થાય છે તે તો હું સમજ્યો, પણ દેવની પ્રીતિનું પ્રમાણ મને રી રીને મળે?”

ઉપદેશક આ પ્રશ્ન સાંભળી રાજી થયો, કેમકે એનો ઉત્તર આપવો સહેલ હતો. તે બેલ્યો, “મિરાદર ખીસ્તને વધસ્ત ભય પોતાની પ્રીતિ દેખારી તે આપણે સમજીએ અને સાબીત કરીએ ત્યારે આપણે દેવની પ્રીતિ પણ સમજી શકીએ તથા સાબીત કરી શકીએ છીએ. કેમકે નામુ છે કે, દેવ આપણા પર પોતાનો પ્રેમ આમા પ્રગટ કરે છે કે, આપણે હજી પાપી હતા તેટલામા ખીસ્ત આપણે સાફ મરણ પામ્યો. વળી આ પણ સાંભળો કે, ‘જેણે પાનાનાજ નીકરને પાડો રાખ્યા નહિ, પણ આપણ સર્વેને લીધે તેને ઝાપી દીધા તે આપણને તેની સાથે બધુએ કૃપાએ કેમ નહિ આપશે?’”

આ સાંભળી અમીરઅની ઉંડા વિચારમા પડ્યો હોય એમ બેઠા પંડી નેણે પુચ્છ્યું, “તે હું ખીસ્તની ભણી બેઠું અને સમજું કે આપણા પગની પ્રીતિને લીધે દેવ પોતાના પુત્રને કસડવા તથા મારવા રાજી હતો, તો માટે એ પણ ખાતરીથી માનવું બેઠુંએ કે તે મારી બેટી મજિકા પણ મને પાછી મેળવી આપશે એવો તમે કહેલા વચનોનો અર્થ થઈ શકે?”

ઉપદેશક બેઠા, “એનો અર્થ એવો થાય છે કે, ખીસ્તના વધસ્ત ભય ભણી આપણે બેઠુંએ, અને દેવ પોતાના પ્રિય પુત્રને બચાવી શક્યો હોત, પણ આપણે લીધે તથા આપણા ઉદ્ધારને સાફ તેણે તેમ

કરવા ચાહું નહિ, એવું સમજીએ ત્યાં આપણે શીખી શકીએ છીએ કે આપણને સમેટવા સાડ તેને કેવો મોઠો દામ દેવો પડ્યો છે ! કેવળ પ્રીતિ ખીજાને સાડ સહન કરના નાજી હોય છે, માટે દેવની અમાય્ય પ્રાંનિએ યોજના રોધી કાઢી અને તેથી પોતે સહન કર્યું અને આપણને ઉદ્ધાર મળ્યો ”

અમીરઅલી આશ્ચર્યથી સાંભળ્યાજ કરતો હતો તે મનમાં કહેતા ગયો, ‘દેવ સહન કરે એવું તે બની શકે ? દેવ પ્રીતિ કરે છે એવું મેં અગાઉ કદી સાંભળ્યું નહોતું, અને યોદ્ધાજ રાખતથી હું એવું શીખ્યો છું પણ દેવ સહન કરે એ તો સમજવું મને વાળું મુશ્કેલ લાગે છે ’

અમીરઅલીના મનમાં આવ્યા વિચારો થાય છે એની અટકળ ઉપદેશક કરી અને તેથી પૂછ્યું, “દેવ સહન કરે એવું મેં તમને કહ્યું તેથી તમે અજાન્ય થાઓ છો ? પણ જરા વિચાર કરો તો જણાશે કે એ વાજબી છે ”

“ધારવા કરતા વવારે પ્રીતિ તમો મલિકા ઉપર રાખો છો એવું તમને આ અઠવાડીઆમાં લાગ્યું નહિ શું ? પણ જો મલિકા ગુમ થઈ જાય તો તમને કંઈ દુઃખ નહિ લાગે તમને કંઈ શીકર નહિ થાય, તો તમો તેના પર પ્રીતિ રાખના નથી એવું એથી સામીત થાય તો મહાન ઇશ્વર, આપણો આકાશી પિતા, જે પોતાના ઠોકરા પર અનહન પ્રીતિ રાખે છે તે તેમને પોતા પાસેથી ભટકી જતા, અને જે પાપ ઉપર પોતે કટાણો રાખે છે તે પાપમાં તેમને તણાતા જતા બેઠ રહે, તેથી તેને દુઃખ ન લાગે એવું તે કંઈ બની શકે ? આ બે વાતમાંથી એક ખરી હોવી બેઠએ કે કાનો તે પ્રીતિ રાખતો નથી, યાતો પ્રીતિને લીધે તે વેદના વિના રહે નહિ ”

અમીરઅલી કહે “તો હજારત ઇસા પર દેવ સૌથી વત્તી પ્રીતિ રાખતો હતો મને મસીહ દુઃખ વેદ્ય ત્યાં દેવને પણ વિશેષ દુઃખ થયું હોવું બેઠએ ”

ઉપદેશક ગભીરતાથી બેસ્યો, “બિરાદર, આપણે હવે એની માનવ વિષે વાત કરીએ છીએ કે જે આપણી સમજની બહાર છે જ્યારે આપણે દેવના મહાત્મ્ય કે પરાક્રમ કે પવિત્ર ઇ વિષે વિચારીએ કે બોલીએ ત્યાં આપણે એની આખત વિષે બોલીએ છીએ કે જે માનવી

સમજશક્તિની બહાર છે, તેમજ આપણે જ્યાં દેવની પ્રીતિ વિશે બોલીએ ત્યારે આપણી માનવી અધુરી પ્રીતિના પ્રમાણમાં બોલીએ છીએ, અને આપણી પ્રીતિ તો સૂર્ય આગળ દીવા જેવી છે તો પણ એ માનવી અધુરી પ્રીતિ વડેજ તે મહાન પ્રીતિનો કંઈક ખ્યાલ આપણને આવી શકે, માટે હું તમને કહું છું કે, જરા વાર વિચાર કરો કે ગયા થોડા દિવસમાં તમને જે સતાપ થયો હતો તે કેને લીધે ? તમારે પોતાને લીધે કે મલિકાને લીધે ? એ તમને કોઈ ખાતરીથી કહે કે મલિકા સલામત છે તો તમારા મન પરનો બોજ ઓછો ન થાય શું ? ”

આપણને પોતાને દુઃખ થાય તો સહન કરવું બહુ મુશ્કેલ લાગે છે, પણ આપણું કોઈ પહોંચી જાય તો પામે છે એવું આપણે સાબળીએ ત્યારે આપણને વિશેષ દુઃખ લાગે છે જરા વિચાર કરો કે એજ પ્રમાણે જ્યાં પોતાના બહાલા દીકરાને વધસ્તલ પર મરણની વેદના વેડતો દીગે અને તેને છોડાવવા સારું કંઈ કર્યું નહિ ત્યારે દેવબાપને કેટલું બધું દુઃખ લાગ્યું હશે ! તેણે તેને કેવળ દુઃખ વેડતો જોયો એમ નહિ પણ માનવના પાપોના બોજને લીધે થયેલી લજ્જા તથા વેદના તે વેડતો હતો તે તેણે જોયું “ દેવ જગતપર એટલી પ્રીતિ કીધી કે તેણે પોતાનો એકાકી જનિત દીકરો આપ્યો ” ખ્રીસ્તના વધસ્તલને જોઈએ ત્યારેજ આપણે દેવની પ્રીતિનું માપ ટ્રાકુવાળું સમજી શકીએ, અને ત્યારેજ આપણને જણાય કે તે પ્રીતિ તો અમાપ્ય પ્રીતિ છે આપણે તો એ જોઈને દિઝમઝ બની જઈએ, અભયબીમા ગરક થઈ જઈએ અને પૂજ્યભાવે જોઈજ રહીએ, પરંતુ, “ બિરાદર, બુદ્ધિએ એમાં એક ઊંડો મર્મ છે, કેમકે કહ્યું છે કે, “ દેવ ખ્રીસ્તમાં (રહીને) પોતાની સાથે જગતનો મિત્રાપ કરાવે છે ”

અહિં અમીરઅલી વચમાં બોલ્યો “ દેવે આપણને ખ્રીસ્ત આપ્યો માટે તે આપણને સદ્ગતિ વાનાં પણ આપશે તેનો શો અર્થ છે ? ”

હિપટેશક બોલ્યો, “ હા, હું તમને ફરી કહી સમજાવું ‘ જેણે પોતા નાજ દીકરાને પાછો રાખ્યો નહિ, પણ આપણું સર્વને લીધે તેને સોંપી દીધો, તે આપણને તેની સાથે બધુંએ કૃપાએ કેમ નહિ આપશે ? ”

અમીરઅલીએ કહ્યું “દેવે મોટામા મોટું દાન એટલે ખીસ્ત આપણને આપ્યો છે માટે એથી નાનું દાન તે આપણાથી પાછું રાખશે નહિ એવું એથી સમજાયને ? ત્યારે મારે એ પણ ખાતરીથી માનવું જોઈએ કે તે મારી દીકરી પણ મને પાઠી આપશે ”

“હા, મિરાદર, જે તમારામાં એટલું માનવાનો વિશ્વાસ હોય કે દેવ એ મોટું કામ તમારે માટે કરશે, તો ખચીત તે તમને નિરાશ નહિ કરશે, કેમકે લખ્યું છે કે, ‘તેના વિષે આપણી જે નિર્ભયતા તે એ છે કે, જે આપણે તેની ઇચ્છા પ્રમાણે કંઈ માગીએ તો તે આપણું સાંભળે છે આપણે દેવ પાસે માગીએ અને વિશ્વાસ રાખીએ તો તે આપણને ખચીત આપશે, કેમકે આપના વિષે દેવનું માપ તે તેની પ્રીતિ છે, અને તેની પ્રીતિનું માપ તે આપણા ખુદાવદ્દ હસા મસીહનો વધસ્ત ભ છે ”

અમીરઅલી તે રાત્રે હર્ષિત હૃદયે ઘેર પાછો ફર્યા, કેમકે તેને દેવની પ્રીતિનું દર્શન થયું હતું

અધ્યાય ૨૦.

હૈદરીખાનમ

નાદરીખાનમની એક સખી નાઝીરહુસૈનના વગમા દાસી હતી. મલિકાના ગુમ થવામા ફેહમીદા બેગમને હાથ છે એવો ખ્યાલ તેને પ્રથમ આગ્યો ત્યારથી હૈદરીખાનમની મારફતે મલિકાનો પત્નો મેળાવવાની આશા નાદરીખાનમ રાખતી હતી. ઍરિસ્ટરના ધગનાની નજરે પડવું એ ડહાપણભરેલું નથી એવું તે જાણતી હતી, અને તેજી હૈદરીખાનમને મળવા ખીજી કાંઈ જગ્યા તે શોધવા લાગી.

તે જાણતી હતી કે હૈદરીખાનમ મનરમા વણી વાગ આવતી, તેથી તે પણ લાગ એઈને પોતાની સખીને મળવા મનરમાજ ગઈ રસ્તામા ચાલતી હતી તેમા તેણે હૈદરીખાનમને પોતાની ભણી આવતી જોઈ. એક ખીજની ખજરઅતર પૂજ્યા પછી નાદરીખાનમ બોલી “આપણે ધણે લાંબે રખતે મળ્યા મને તો ચાલવાથી થાક પણ લાગ્યો છે, માટે ચાલ, આપણે જરા આ પગથીઆ પર બેગી મુખદુ ખતી નાતો કરીએ.”

હૈદરીખાનમ પણ એવુંજ માગતી હતી તેથી તે પણ બેસી ગઈ, અને અજ જણ નાનમા પડ્ય.

પોને જે વાત હૈદરીખાનમ પામિથી કઠાવવા માગતી હતી તે કઠાવવામા તેણે ખુબ ચાલાકી નાપરી. પ્રથમ તણે ઍરિસ્ટરના કુટુંબના સમાચાર પૂજ્યા અને ખાસ કરીને નાઝીરહુસૈનના મન્ને ઠીકગ વિષે વધારે વાત કરી થોડી નાનચિત થયા પછી હૈદરીખાનમ બોલી ‘થોડા દિવસ પર ફેહમીદા બેગમ બહારગામ ગઈ હતી પણ તેના મન્ને છાંદરાને તો તે વર મૂકી ગઈ હતી.” એવો મનાવ કાંઈકજ નાગ્યનને. અને તેવી વ્રદ્ધ નાદરીખાનમ સમજી ગઈ કે એનું કંઈ ખાસ કાગણ હોવું જોઈએ. ફેહમીદા બેગમ પોતાના આપને ઘેર ગઈ હતી એ પણ હૈદરીખાનમને પૂછીને તેણે ખાતરી કરી લીધી.

પંડી હેઠરીખાનમે વાત કહાડી મનિકાના ગુમ થવા વિષેની વધારે હળીકત સાબળગરાનુ તેને મહુ મન હતુ, કારણ કે તે પણ મલિકાને બહુ ચહાતી હતી એ જાણીને પોતાનો શક ડાના પર છે તે પોતાની સખીને કહી દેવાનુ નાઠરીખાનમને મન થયુ

તે યોલી “આજે તારી રોકાણી અમારે ત્યાં આની હતી અમીરઅની સાથે તે રી વાતચિત કરે છે તે કેટલાએક ખસ કાણેના રીપ સાબળગરાનુ માર મન હતુ, માટે હુ પડદા પાછળ જોવી અને મહુ સાબળી લીધુ, મલિકા વિષે અને તેને શોધી કાઢવા શુ કરવુ એ વિષે તેમણે ધણી વાર સુચી વાત કરી મલિકાને લીધે તેના બાપને જોટલુ હુ ખલાગે છે તટલુ હુ ખતારી રોકાણીને પણ લાગતુ હોય એવો ડોળ તેણે કર્યો તને ખમુ હશે કે એ વણી ના એમ કહે છે કે મલિકા મને મારા બે દીકરા જેટની મહાત્રી છે, અને વળી બેત્રણ નાગ તો તે એવુ પણ કહી ચૂકી છે કે મનિકા મને આપી દે, પણ અમીરઅની પોતાની એકનીએક અને આખની કીકી સમાન વહાત્રી દીકરી કાઢને આપે પણ ખરા કે! વાત કરતા કરતા તારી શેળાણી એકાએક એમ યોલી કે આપણા સાચો દીન મૂકી દઇને તમે તો મમીહી થઇ જવાના છો એવુ મેં સાબળયુ તે વાત ખરી છે મને લાગે છે કે નમે એવુ તહિ કરે.”

“ત્યારે અમીરઅનીએ કહુ કે, હા, એ વાત ખરી છે અને કાઠ પણ વાને હુ માગ મન ફેરવાનો નથી એવીજ મતલમનુ કંઈક કહુ એટલે તારી રોકાણી એ સાબળીન જાણે પૂરી ખાતરીથી યોતત્રી હોય તેમ કહેવા લાગી કે, ત્યારે તો તમને મનિકા કદી જડવાની નથી કાણુ જાણે કેમ, પણ એ એવુ યોત્રી કે તરત જાણે મારી આખ ઉતરી ગઇ અને પહેલા કદી આચો નહોતો એવો ખિયાર મને આચો, અને મને સ્પષ્ટ જણાયુ કે ઍરિસ્ટર અને તેની વહુ બન્ને જાણે મલિકાને લઈ જવ નો ધાટ લડ્યો છે અમીરઅનીએ તારા શેડને કે ઇદલાડો કહુ હશે કે હુ મસીહી થવાનો છુ, તેથી એના ખિયાગ પાર ન પડે માટે નાઝીરહુમેન પોતાથી થાય તેટલુ કરે એમા શી નવાઇ! એથી એ લોકાના ખાનદાનને કેટલી નામોશી લાગે તેના તો તુ જરા ખિયાર કર મલિકાને મસીહી થતી અટકાવવા સાર અને આ ખિચિત ખ્યાલ તે તજ દે માટે અમીરઅલીને

બીહીતડાવવા સારૂ તેમણે આ પગલુ બધું છે મને ખબર છે કે મલિકા તને પણ વહાલી છે, માટે હવે આપણે બન્ને જણે મલિકાને શોધી કાઢીને તેના બાપને પાછી સોંપવાનું કામ કરવાનું છે ”

હવે એવું બન્યું કે, હૈદરીખાનમ તે દહાડે પોતાની શેઠાણી પર ચુસ્તે થઈ હતી, કારણ કે કામમાં કંઈ ભૂલ કરવાને લીધે ફેહમીના બેગમે તેને સખત ઠપકો આપ્યો હતો અને માગ પણ માર્યો હતો. હવે એના બદલો લેવાનો આ સારો નાગ છે એવું સમજી બીજી શકે તેટલી મદદ આપવાનું હૈદરીખાનમે પોતાની સખીને વચન આપ્યું.

સૌથી પહેલું કામ એ કરવાનું હતું કે, મલિકાને ફેહમીના બાપને ઘેર નહીં જવામાં આવી છે કે નહિ તે શોધી કાઢવું. એ એ બચાવમાં આવે તો તેણીને પાછી આજીવાના ધલાજ કરવાનું સહેલું પડે.

મલિકા ચુપ થઈ તેજ દહાડે એ ફેહમીના પણ ગઈ હોત તો સ્પષ્ટ માનુસ પડત કે પોતાના બાપને ત્યાં તે ગઈ હશે, પણ એવું થયું હતું કે તે તો એ ત્રણ દિવસ આગળથી ત્યાં ગઈ હતી.

ફેહમીના બેગમ ઘેરથી નીકળી તે દહાડે તે ક્યાં ગઈ હતી તે હૈદરીખાનમે શોધી કાઢવાનું હતું, અને કેવળ એકજ જણ, એ ચાહે તો, તેની ખબર આપી શકે એમ હતું, એટલે નાઝીરહુમેનનો ઘોડાવાળો હૈદરીખાનમને તો એ માણસ ભેરે વાત કરવાનો કંઈ પ્રસંગ પડતો નહોતો, પણ હૈદરીખાનમનો છોકરો જ એજ ઘરમાં નોકર હતો તેની મારફતે ઘોડાવાળા પાસેથી આ વાત કહાની લેવાનું સહેલુંથી બીજી શકે એમ હતું. નાઝીરખાનમે તેને કહ્યું, “કંઈ મોટું ધંનામ આપવામાં આવશે એવું પણ તેને કહેજે કારણ કે તું નક્કી માનજે કે અમીરઅલી પોતાની દીકરીને પાછી મેળવવા સારૂ કંઈ પણ પાછું રાખશે નહિ.”

હૈદરીખાનમ ઘેર ગઈ, તે દહાડે બધીબેઠને પોતાની શેઠાણીની નજરે બહુ પડી નહિ, કારણ કે તે પોતે તેના પર ચુસ્તે હતી. ખરૂં કારણ તો એ હતું કે તે પોતાના દીકરા સાથે વાત કરવા માગતી હતી. દીકરાને ખુશમિનજમાં રાખવા સારૂ તેણે તે દહાડે રાજ કરતાં સારી રસોઈ કરી, અને જમતી વેળા તેની અગળ પોતાની શેઠાણીની ફરિયાદ કરવા

માડી ફેહમીદા વિરૂદ્ધ એવી એવી વાતો કરી કે છોકરાને તો એમજ લાગ્યું કે અમારી શેઠાણી એક બહુ બુલમી અને કરડી બાઈ છે, મારી માને બહુ દુઃખ છે, અને તેથી કંઈ અફમો લેવો હોય તો તેમા મદદ કરવા સારૂ તે તૈયાર થઈ ગયો.

ફેહમીદા બેગમ ફલાણે દહાડે ક્યા ગઈ હતી તે શોધી કાઢવાથી અફમો લેવાનો હેતુ શી રીતે પાર પડે એ તો તે બરાબર સમજી શક્યો નહિ, પણ તેની માએ કહ્યું કે, એથી આપણો હેતુ પાર પડશે, તેથી તેણે પણ માની લીધું એટલે સુધી પોતાની મતલબ પાર પડેલી જાણી હુદરીખાનમને કંઈક ચેતવડયું, અને તેના પ્રતિની શેઠાણીએ ખતાવેલી કુરતાનો મ વો વાળવાનો આવો સરસ લાગ મળેલો જોઈ હરખાતી હરખાતી ઉઠી ગઈ.

મીજે દહાડે સવારે હુદરીખાનમનો દીકરો કંઈ સદેશો લઈને નાજીર-હુસેનના ઘોડાવાળા પાસે ગયો. તે વેળા ઘોડાવાળો જરા ટહેરમાં હુકો ગગડાવતો બેઠો હતો, અને કંઈ મહુ જરૂરનું કામ તે વખતે કરવાનું નહિ હોવાથી બેઠો જાણુ વાતે ચઢ્યો.

છોકરાએ ફરી ફેહમીદા બેગમ વિષે અને પોતાની માના દુઃખ વિષે વાત કાઢી વળી કંઈક ફેહમીદા બેગમ પણ પોતાની મિજાજ અને ગર્વયુક્ત રીતભાતને લીધે નોકરોની અણમાનીતી થઈ પડી હતી, તેથી ઘોડાવાળો પણ ખુશીથી અંબી વાત કરવામાં સામેલ થયો. બીજી હિન્દી બાનુએ સાથે તેઓ તેની રીતભાતની સરખામણી કરવા લાગ્યા, અને તેમા ફેહમીદા બેગમ વિષે તો કંઈજ સારૂ બોલાતું નહોતું. પછી ઘોડાવાળાએ પણ પોતાની ફરિયાદ કરવા માડી કે એ ગણી વાર લોકોને મળવા બહાર જાય છે તેથી મને પણ બહુ મહેનત પડે છે ને થાક લાગે છે. એમ વાત કરતાં કરતાં અમુક દિવસે ફેહમીદા ક્યા ગઈ હતી તે પણ વાત થઈ ગઈ. છોકરાએ જાણી લીધું કે, તે દહાડે ફેહમીદા બેગમ શહેરમાં કેાઈ સગાને ત્યાં ગઈ હતી અને વળી વધારે અગત્યની વાત એ હતી કે જે દહાડે તે ઘેરથી નીકળી હતી તે દહાડે તો તે શહેરમાં રહી હતી, પણ જ્યારે તે પાછી ઘેર આવી ત્યારે તો આગમાડીમા બેસીને આવી હતી, કારણ કે તેને લેવા સારૂ સ્ટેશન પર ઘોડાવાળાને ગાડી લઈ જવી પડી હતી.

આવી સારી રીતે કામ કરી આવ્યો તેથી હૈદરીખાનમે પોતાના દીકરાને હળરોહળર આશીર્વાદ દીધા અને કહ્યું કે, અમીરઅલી તરફથી તને મોટું ઈનામ પણ મળશે થોડાનાળાને તો ઇનામ આપવાનું કંઈ કારણ નહોતું, કેમકે ઇનામનો હક કરી શકુ એવું મેં કંઈ કર્યું છે એવું તે તો સુદ્ધ જાણતો નહોતો. ડોસી હૈદરીખાનમ તો એની ખુશ ખુશ થઈ ગઈ કે પોતે હવે રીસાએલી છે એવું દેખાડવાનું ભૂલી ગઈ અને એ જોઈને ફેહમીદાને પણ નવાઈ લાગી.

તે દહાડે બન્ને સખીઓ ફરી બજારમાં મળી, અને હકીકત સાંભળી પોતાની સખીના કરતા નાદરીખાનમને વળી વધારે આનંદ થયો, કેમકે હવે તો તેના મનમાં કંઈ શક રહ્યોજ નહિ. તેને ખાતરી થઈ કે મલિકા નિશાળેથી ઘેર પાછી જતી હશે, તેવામાં ફેહમીદા જોગમ રસ્તામાં તેને સાડે રાહ જોઈ તાકી રહી હશે ફેહમી. તેને પોતાના આપને પેર લઈ ગઈ છે અને ત્રાજ મૂકી આવી છે, અને તેનું હરણ કરવાની મતલબ પાર પડે નહિ ત્યાં સુધી તેને પાછી ઘેર આણશે નહિ.

નાદરીખાનમે મનમાં કહ્યું કે, હમણાં અમીરઅલીને મળવું નહિ, નહિ તો તે મને પૂછાપૂછ કરશે, માટે તેણે કોઈ સખીને ત્યાં તે રાત ગાળી, અને બીજે દહાડે મુસાફરીએ નીકળવાની તૈયારી કરવા સાડે સવારમાં વહેલી ઉઠી.

અધ્યાય ૨૧.

સ્વર્ગીય મહિમાનુ આપુ દર્શન

હમેશ મુજબ એક દહાડે! અગીરઅલી પોતાના મિત્ર ઉપદેશકને ત્યાં મુનાકાતે ગયો ત્યારે તેણે સાલગ્યુ કે વરમા ઉપદેશકની સાસુ ઘણી બીમાર છે, અને એ મદવાડ એવો છે કે તેના સાળ થવાની આશા નથી.

આ સમાચાર કહ્યા પછી ઉપદેશકે વળી એ પણ કહ્યું કે, “આપણા ખુલાવદ ઇસા મસીહને જેવો જાણતા નથી તેઓને મોત જેવું ત્રાસજનક લાગે છે તેવું અમ બ્રીસ્તીઓને નથી લાગતું એ તમે હવે જોઈ શકશો. અમારે માટે મોત તે જીવનની ભાગોળ સમાન છે, કેમકે એમ લખ્યું છે કે, “તેણે મરણને નિરર્થક કીધું, ને સુવાર્તાથી જીવન તથા અમરપણું પ્રકાશિત કીધું છે.”

અગીરઅલી બોલ્યો, “ખુલાવદ ઇસા મસીહે તમારે સારૂં આવા મહાન કાર્યો કર્યા છે માટે તમે તેની એટલી બધી પ્રશંસા કરો એમા શી નવાઈ! પણ શું એ ખરી વાત છે કે કેમકે મસીહી મોતની વેળાએ ખરે-ખરે આનંદ કરતો હશે?”

ઉપદેશકે ઉત્તર વાળ્યો, “મિરાદર, મરનાર કેવા પ્રકારનો મસીહી છે તે પર એનો આધાર છે જે તે આપણા ખુલાવદ ઇસા મસીહને ઓળખતો હોય અને આ પૃથ્વી પર તેની સાથે ચાલ્યો હોય તો તે જ્યાં છે ત્યાં જવામાં અને તેને મોઢેમોઢ જોવામાં તેને આનંદ કેમ ન થાય?”

“જે વહાલા પ્રભુએ તેને માટે સર્વીય (વધન્તભ) નું દુઃખ વેઠ્યું તેને મળવાના વિચારથી મારી સાસુને ઘણો આનંદ થાય છે અમારા ભવિષ્ય વિષે અમને પ્રભુએ સદેહમા રહેવા દીધા નથી, કેમકે તેણે કહ્યું છે કે, ‘મારા બાપના ઘરમા રહેવાના ઠંકાણાં ઘણા છે, નહિ તો હું તમને કહેત, હું તો તમારે કાજે જગ્યા તૈયાર કરવા જઈ છું અને જો હું જઈને તમારે કાજે જગ્યા તૈયાર કરીશ, તો પાછો આવીશ, ને તમને મારી પાસે લઈશ, એ માટે કે જ્યાં હું રહું છું ત્યાં તમે પણ રહો.’

ખિરાદર, મસીહી થયું એ આ જીદગીમાં અને આનંદ જીદગીમાં પણ મહા આનંદની વાત છે, એ માગ કહેવું સત્ય માનજે.”

કુરાને શરીર એજ ખુદાનો કલામ છે એની માન્યતામાં અમીરઅલી કેળવાયો હતો. કુરાનનું શિક્ષણ બચિયના જીવનના વિષય પર આના કરતા કેરા ખુદાજ પ્રકાશનું હતું તે વિષે અમીરઅલી વિચાર કરવા લાગ્યો અને તેના મિત્રના આનંદદાયક શબ્દોથી તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું, તથામિ તેના પોતાના હૃદયમાં એ શબ્દોની બહુલી અસર થઈ હતી.

પછી ઉપદેશક બેઠ્યો, “તમણા તો હું તમને તેરી જઈ રાકતો નથી, કેમકે મારી સાસુ ઉઘી ગયેલા છે પણ જો તમે સાજો આવો તો મને ખાતરી છે કે તે તમને જોઈને મલુ રાજી થશે, અને જોણે બધા વગર સુધી આપણા ખુદાવદને જાણ્યો છે એવી માઈના મ્હોથી તેની કૃપા તથા તેના પ્રેમ વિષે તમે સાબતગણો અમીરઅલી સાજો મગરા આવવાનું વચન આપીને પૈર ગયો.

અમીરઅલી અહીં આવ્યો હતો અને તમ પોતે પણ તેને સાજો મળી ગઈશો એવું તે મરનાર બાઈને કહેવામાં આવ્યું ત્યારે તે બાળી ખુટી થઈ અમીરઅલી દેવના ગંજમાં મેગવાય એની પ્રાર્થના તેણીએ કરી હતી ને તેની પ્રાર્થના સફળ થઈ હતી, અને તેનું કલ્યાણ થાય એની તેની ઇચ્છા હતી અને હવે, જે કૃપા તથા પ્રીતિનો અનુભવ તેણે ત્રણ વર્ષો સુધી કર્યો હતો તના વિષે અમીરઅલી આગળ સાક્ષી પૂરવાનો વખત મળશે તેથી તેને આનંદ થયો.

સાજ પડવા આવી ત્યારે અમીરઅલી એ બાઈની મુનાકાતે જનાના નિયારથી શરમાવા લાગ્યો. પોતાના કુટુંબની જીએ શિયાય ખીજ કોઈ સ્ત્રી સાથે તેને પરિચય નહોતો, અને હજી મુધી કોઈ મમીહી બાતુના સમાગમમાં તે આવ્યો નહોતો. પણ તેણે પોતાના દોસ્તને વચન આપ્યું હતું તેથી તેણે જનાતું નક્કી કર્યું.

ઉપદેશક પણ અમીરઅલીની રાહ જોતો બેઠો હતો, તેના આનંદના તે તેને વાચનગૃહની પાસેના ઓગડામાં લઈ ગયો. આવો ઓગડો તેણે અગાઉ કદિ જોયો નહોતો. તે નાનો અને સાદો હતો, તોપણ તેણે નહિ અનુભવેલાં એવી સગવડ તથા મુખ તેમાં હતાં.

આમતેમ પડેલી ચોપડીઓ અને છુક-કેશમાં જે ઠવેનાં પુસ્તકો ઉપરથી જણાતું હતું કે ઘરના માણસોને સારાં સારાં પુસ્તકો વાચવાને શોખ હતો. વળી દિવાલો પર ટાંગેલા ગુફા ગુફા વાક્યો જે ગુફાની સેવા અને જે ઈશ્વરની ભક્તિ તેઓ કરતા હતા તેનું ભાન કરાવતા હતા.

ઓરડાના એક ખુણામાં પથારી પર એક જદ્દ સ્ત્રી સુતેલી હતી અને બેઠે એ ખુલ્લું દેખાઈ આવતું હતું કે ગભીર રોગથી તે મોતને માનશે જ નહીં પહોંચી હતી તોપણ તેના મુખ પર સંપૂર્ણ શાંતિ અને બીજી દુનિયાના મહિમાનો પ્રકાશ દેખાતો હતો.

અમીરઅલીએ જોયું કે તરત વધતી જતી જોઈતી તેને અગાઉ થયું હતું તે તેને યાદ આવ્યું, અને વલ્લભ પર જે પ્રકાશ ચમકતો હતો તેનું એક કિરણ એ મરવા પડેલી બાઈના મુખ પર ચમકતું હોય એમ દેખાયું. તેણીએ મ્હો મલકાવીને અમીરઅલીને આગ્રહ દીધો અને પોતાની પામિશ પડેલી એક ખુરશી પર બેસવાનું કહ્યું. બીજી એક જુવાન માંદ પણ ઓરડામાં હતી તેણીએ પણ ખુરશી પર તેને આવકાર આપ્યો. અમીરઅલીએ ધાયું કે એ બાઈ ઉપદેશકની પત્ની હશે.

મિત્ર બાઈએ મેજ પર પડેલા બાઈબલમાંથી પાતે પસંદ કરેલી વાન વાચવા પોતાના જમાઈને કહ્યું ત્યારે સર્વને જાણીતા તથા પ્રિય વચનો ઉપદેશક વાચવા લાગ્યો.

“યહોવાહ મારો પાળક છે અને કર્શી ખોટ પડશે નહિ,
તે લીલાં બીડમાં મને સુવાડે છે
તે શાંત પાણીની પામિશને દોરી જાય છે,
તે મારા આત્માને તાબે કરે છે
પોતાના નામની ખાતર તે મને ન્યાયોપણને માર્ગે ચલાવે છે
હા, બેઠે મરણની ડાયાની બીજમાં હું ચાલું તોએ હું કંઈ પણ
બુડાઈથી બીહીશ નહિ, કેમકે તું મારી સાથે છે
તારી લાકડી તથા તારી જીડી મને દિલાસો દે છે”

અહિં રાચતાં અટકાવીને ઉપદેશકની સાસુએ અમીરઅલી તરફ ફરીને કહ્યું, ‘બેટા, ઉત્તમ ઘેટાપાળકની પાછળ ચાલવાનું તમે તો હમ-

શ્રીજી શરૂ કર્યું છે, અને હું તો હવે મારી મુસાફરીને અંતે આવી પહોંચી છું, અને જેઓનો ઘેટાપાળક યહોવાહ છે તેઓને કરી ઝોટ પડતી નથી એ કવી સત્ય વાત છે તે હું તમને કહેવા માગુ છું. માત્ર તમે પોતાને તેના હાથમાં સોંપી દો, અને તે તમને લીલા બીડમાં અને શાંત પાણીની પાસે દોરી જશે. જ્યારે આપણે પોતાને માર્ગે ચાલ્યા જઈએ છીએ ત્યારે આપણે ભટકી જઈએ અને ખાડાટેકરાવાળા માર્ગમાં ભુલ્યા પડીએ એ સ્વાભાવિક છે. જો કે તે આપણને મરણની ગ્રાયાની ખીણમાં થઈને લઈ જાય તો પણ આપણે કહી રાખીશું કે, ‘હું કંઈ પણ ભુલ્યા પડ્યો બીહીશ નહિ,’ કેમકે જો તે આપણી નજીક હોય તો ભુલ્યા આપણને કંઈ કરી શકે નહિ. બેટા, હવે તમે આગળ વાંચો.”

ઉપદેશક વાંચવા લાગ્યો,

“મારા શત્રુઓની આગળ તું મારે વાંચને ભાણું તૈયાર કરે છે,

તેં મારા માથા પર તેલ ચોંટ્યું છે, મારો વાટકો ઉભરાઈ જાય છે,

નિશ્ચે મારી જીદગીના સર્વ દિવસોમાં ભલામંદ તથા દયા મારી

સાથે આવશે,

ને હું સદાકાળ સુધી યહોવાહના ઘરમાં રહીશ.”

થોડી વાર મુવી ચોરડામાં બધા ચૂપ બેસી રહ્યા. પછી તે બાઈ બોલી “યહોવાહના ઘરમાં સદાકાળ રહેવું એમાં કેટલો બધો મહિમા હશે! આપણા બાપના ઘરમાં રહેવાના બધા ટુકાણા જેમાં આપણા પ્રભુએ પોતે આપણે સાફ જગ્યા તૈયાર કરી છે તેમાં રહેવાના મહિમા વિશેનો ખ્યાલ તો કરો. બેટા, આપણા પ્રભુએ આપણે સાફ શુશ્રૂ કર્યું છે તે તમે તો હમણાજ શીખવાનું શરૂ કર્યું છે. તમે તેના વધ-ઝત્ત ભાસે આપ્યા છો, અને તમને મારી તથા શાંતિ મળી છે, પણ વધસ્ત ભનો પુરેપુરો અર્થ તથા તેનાથી આપણને જે બધું મળે છે તે વિશે શીખવામાં પૃથ્વી પરની તમારી આખી જીદગી જશે અને વળી આકાશમાં સદાકાળ સુધી પણ તમે તે વિશે શીખ્યા કરશો.”

અમીરઅલીએ ધીમે અવાજે ઉમેર્યું, “હા, ને વળી તેને વાંચને આપણા ખુદાવદને કેટલું બધું વેઠવું પડ્યું છે તે પણ.”

મિત્રાર બાધના મ્હો પરથી જણાયુ કે તેને થાક લાગતો હતો એ બેઠને તેની દીકરીએ પુછ્યુ, “મા અમે કંઈ ગામએ ?”

ગીત સાલળીને અમીરઅલી ચમક્યો, કારણકે મેંજક લેન્ટર્ન સથેના બાપણુ વખતે જે ગીત પડદા પર બતાવવામાં આવ્યુ હતુ તે એ ગીત હતુ —

સલીબ પર जब मैं करु ध्यान,
शाह जिस पर मुआ झुल जलाल
तो नफा गिनता हु नुकसान,
और फखर की न है मजाल

ગીતમાના શબ્દો સાલળતાં તેના હૃદયે ઉમંગકારી ઉત્તર આપ્યો, એ અદ્ભુત વધત્ત ભર્માજ હુ અભિમાન કરીશ તે પર મરનાર ઝુલ જલ્લાલ શાહ (મહિમાવાન પ્રભુ) તે મારો સ્વામી તથા પુરૂ થશે, અને તેને ખાતર મોટામા મોટા લાભ તે તોટો ગણીશ ”

ગીત પુરૂ થતાં મરનાર બાધના મુખ પર વધારે પ્રકાશ ચમકવા લાગ્યો, અને તે ધીમે સાદે બોલી, “વધત્ત ભ તો તેના હતો, પણ આપણને તો તાજ મળશે લાજ અને મોત તેને મળ્યા, પણ અનત-જીવન અને સર્વકાળનો મહિમા આપણને મળશે, આપણો સ્વામી મસીહ કેવો અદ્ભુત ત્રાતા છે !”

ઉપદેશકની પત્નીએ તેને કંઈ ઇસારત કરી તેથી તે અમીરઅલીને ચોરડાની બહાર લઈ જવા ઉઠ્યો. બહાર જતા અમીરઅલીને લાગ્યુ કે, એ દેખાવથી કદી ન વિસરાય એવી જાપ તેના મન પર પડી હતી ખ્રીસ્તી થવુ એટલે શુ તે વિષે તે અગાઉ જાણતો હતો તે કરતા વધારે આ ટુકી મુશ્કાકાત દરમ્યાન તે રીખી ગયો. તે વેળાના અનુભવ પગથી તેને લાગ્યુ કે, મારા પર ગમે તે સકટ આવે તોએ તે સહન કરવા હું બળવાન થઈશ. જે મહાન લાભ તેને થયો હતો તેની સાથે સરખાવી શકાય તેવુ નુકસાન તેને થાય એવુ ન હતુ ”

અર્ધયાય ૨૨.

મલિકાનો પત્તો મળ્યો

ખીજે ઢહાટે સગાં અમીરઅલી વાચતો બેઠો હતો તેવામાં એક માણસ દરવાજા આગળ આવી ઉભો રહ્યો, અને પૂછ્યું, ‘અમીરઅલી અહીં રહે છે કે ?’ અમીરઅલીએ હા કહી બહાર આવીને બેસ્યું તો પેના માણસના હાથમાં તારનું એક પરખીડિયું દીધું.

અમીરઅલી પર તાર તો લાગ્યેજ આરતો, અને તાર બેઠને એકદમ તેના મનમાં મલિકાનો વિચાર આવ્યો. તેણે પાવતી પર સહી કરી તાર લાવનારને વિદાય કર્યો કે તરત પરખીડિયું ફેંડી વાંચના માડ્યું માહે ખીડલા કાગળ પર કેવળ ‘comb’ (અડી આવો) શબ્દ લખેલા હતા. મોકલનારનું નામ તપાસતા તે નાદરીખાનમનું જણાયું. વળી ગામનું નામ પણ ફેહમીદાના ખીઅરનું હતું. હવે તે સત્રળું અપટ સમજી ગયો કે મલિકાને તેની કાકી ઉપાડી લઇ ગઇ હતી, અને તેને પોતાને ખીઅર મેવી આવી છે. નાદરીખાનમને મલિકાનો પત્તો ત્યાં મળ્યો છે, અને મારા હવાલામાં તેના સાથે તે મારી મદદ માગે છે.

એટલે જ તે પામિજ હતું તેથી તે તરત ઉપડ્યો, પણ ત્યાં પહોંચતા જણાયું કે, દેનને આવવાને ચારપાય કલાકની ગાં છે. બે કે મલિકા પામિ પહોંચના તે અધીરો થઇ રહ્યો હતો તો પણ ઘણી વાર હોવાને લીધે તે કંઈ ઉદાસ થયો નહિ, પણ ઉપડવા પહેલાં પોતાના મિત્ર ઉપદેશકની સલાહ લેવાની તક મળી તે જાણી બિનટો ગઇ થયો.

ઉપદેશકે તેને એવી સલાહ આપી કે, “તમે બાળાને પાછી વેર લાવતા ના, પણ તેને લઇને કોઇ ખીજ જગાએ જાઓ, અને તમે બંને જણ બામિન્માં હો ત્યાં સુધી તો ત્યાજ રહેજો. વળી તમે બંને જણ સલામતીથી સતાઈ રહી શકો. માટે હું બંને બંધન કરું છું. બે તમે અણુધાર્મી બન્યો તો પણ તમારો અગ્નીકાર કરે એવો મારો એક મિત્ર છે, અને તેના પર આધાર રાખી શકાય એવી પૂરી ખાતરી મને છે, માટે

જે મદદની તમને જરૂર છે તે મેળવવા સારું હું તમને તેના પર એક ચિઠ્ઠી લખી આપુ છું, તે તેને આપજો ” અમીરઅલી ઉપદેશકે આપેલો કાગળ ખીસામાં મૂકી તેની રગ લઇ નીકળી પડ્યો.

તે મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, “તે શહેરમાં પહોંચ્યા પછી મારે શું કરવું ? શી હકીકત બની છે તે જાણવા વિના સીધા તે ઘેર જવામાં ડહાપણ નથી ”

પરંતુ તે ઝેરશને ટ્રેન ઉભી રહી અને અમીરઅલી ગાડીથી ઉતર્યો કે તરત એક ધુરખારાળી બાઇ તેની નજીક આવી ઉભી રહી અને તેના સાદથી અમીરઅલીએ નાદરીખાનમને ઓળખી કાઢી, આથી તેની ફિકર દૂર થઇ તેણે અમીરઅલીને બાબુ પર લઇ જઇને કહ્યું કે, “કંઈ ચીજ વેચવાનું બહાનું કરી ધુરખો પહેરી હું આજ ઘરમાં પ્રવેશ પામી શકી, અને મેં તમારું મલિકાને જોયું હું ત્યાં રહી તેટલા વખતમાં છોકરા વચ્ચે કંઈ કહ્યો થયો હશે અને મલિકા ધણુજ રડતી હતી અને ડસકા ખાતી ઓવી, ‘મને મારા પિતાજી પામે પાછી લઇ જાઓ’ હું તેની છું, તમારી નથી નમે મને તેની પાસેથી કેમ ચોરી લાવ્યા ?’ મેં તો કંઈજ કહ્યું નથી હું કાણુ છું તેની તેમને વાણ પાડ્યા વિના હું તો આવતી રહી પછી તમે તેના બાપને તેને લઈ જવાનો મારા કરતા વધારે હક છે એવું મને લાગ્યું તેથી મેં તમને તેડાવવાનો વિચાર કર્યો, અને તારખાતામાના એક માણસની મદદથી તમારા પર તાર મોકલી શકી, પણ હવે શું કરવું તે સવાલ રહ્યો છે ”

ધણે વિચાર કર્યો પછી તેઓએ છેવટે નક્કી કર્યું નાદરીખાનમ ઓવી, “આપણે એક ગાડી ભાડે કરીએ ને ત્યાં સુધી બેસીને જઈએ પછી તમે બહાર ઉભા રહેજો અને હું એકની વરમાં જઇ બની શકે તો મલિકાને કહીશ કે તારા પિતાજી આવ્યા છે, અને બહાર ઉભા રહી તારી રાહ જુઓ છે બીજું કંઈ કહેવાની જરૂર નથી, અને જો એમ ન બની શકે તો થોડી વાર થોભ્યા પછી તમારે હિંમતથી ઘરમાં આવવું અને કહેવું કે, મારી દીકરીને માટે હવાલે કેળે ”

થોડામાં જવાનો દરવાજો ખુલ્યો જોઇ તેઓ ખુશી થયા, અને “અરે આનું ?” એમ કહી નાદરીખાનમ તો અર આવી ગઇ તેણીને

મહિ આપતાં કાઠએ એમ નહિ તેથી મલિકાને શોધવા સારૂ તે આમતેમ નજર નાખી શકી પહેલાં તો તે કયાયે દેખાઈ નહિ, પણ થોડી વારમાં નાદરીખાનમે તેને ચોકને બીજે છેડે પલગ પર ઉઘી ગયેથી એમ

તે મનમાં કહેવા લાગી કે, એટલે દૂર જઈશ એટલામાં તો મને કાઠ ને કાઠ એમ લેશે, અને જે છોડી સાથે મારે કંઈ લેવાનું નથી તેને ઉવર્માથી ઉઠાડવાનું કારણ મને પુછશે તો હું શું જવાબ કાઢીશ ? મલિકા પોતે ઉઠે અથવા કોઈ તેને ઉઠાડે ત્યાં સુધી કદાચ મારે રાહ જોવી પડશે એવા વિચાર તેના મનમાં આવ્યા તો પણ કાઠને શક નહિ આવે એટલે પાસે જઈને તેણે પુછ્યું, ‘કાઈ છે કે ?’ દૂર કાઠના સાદ તેણે સાંભળ્યા ખરા, પણ કાઠને તેના વિષે ખબર પડી નહિ હવે તેણે ઉઘતી બાળા પાસે જવાની વધારે હિંમત ધરી, અને અગ્રણે થયું હોય તેમ મલિકાના પલગ સાથે ઢોંગ કરીને તે અથડાઈ પડી મલિકાએ પાસું ફેરવ્યું, પણ આંખ ઉઘાડી નહિ

નાદરીખાનમે મલિકાનું લાડકું નામ લઈ તેને ધીમેથી બોલાવી મલિકાએ આંખ ઉઘાડી પણ તે ખરાબર જાગતી નહોતી તે મનમાં કહેવા લાગી કે ‘મને સ્વપ્ન આવે છે કે શું ? કે હું પાછી મારા પિતાજીના વરમાં આવી પહોંચી છું ?’ કારણ કે ત્યાં આવી ત્યારથી એ લાડકું નામ તેણે સાંભળ્યું નહોતું, અને તેને જગાડનારના સાદ જેવો કોઈ સાદ પણ તેણે એ નના વરમાં સાંભળ્યો નહોતો

નાદરીખાનમે તેને ચૂપ રહેવા ઇલાજત કરી કહ્યું, ‘બેટા, વહેલી ઉઠ, તારા પિતાજી દરવાજા આગળ તને બોલાવે છે’ એટલુંજ કહેતું બસ હતું મલિકા હવે ખરાબર જાગત થઈ ગઈ લુગડાં ડીકઠાક કરી લઈ, માથા પર ધુરંખો નાખી લઈ જોડીઓ પહેરવાનું પડતું મૂકી તે પલગ પરથી નીચે ઉતરી પડી

નાદરીખાનમ ત્યાંથી ઝટ ખમી ગઈ અને ધરની એક દાસી નજરે પડી તેના તરફ ઉતાવળથી જવા લાગી, પણ તે વેળા તેનું ચિત્ત તો કેવળ મનિકામાજ હતું મલિકા ચોકની પેલી ગમ પહોંચી જાય, અને ખરશાળ એળગી દરવાજા આગળ પહોંચીને કે તેના બાપની ગોદમાં બેસી જાય એટલીજ વાર હતી એટલામાં એક સ્ત્રીએ સામી બાજુએથી

આવી તેને અટકાવી અને તેના ખભે હાથ મૂકીને કહ્યું, “છોડી, તું દોડતી દોડતી ક્યાં જાય છે? તારી ભેડીઓ ક્યાં છે? તને સ્વપ્ન આવે છે કે શું?”

મલિકા ચાલાક છોડી હતી. ધુરખાવાળી સ્ત્રી ક્યાં છે તે જોવા તેણે નજર ફેરવી નાદરીખાનમ તો તેના ભણીજ આવતી હતી. એકાએક કંઈ શોરમકોર થયો, દગ્ગાળ આગળ કોઈ પુરુષનો અવાજ સંભળાયો, શું થાય છે તેની કોઈને સૂઝ પડી નહિ અને જે બે સ્ત્રીઓ પ્રથમ દેખાઈ હતી તેમની સાથે બીજી સ્ત્રીઓ આવી પહોંચી એટલામાં તો તેઓ શું શુંએ છે કે મલિકા અને તેની પાસે ઉભેલી પેલી અળણી માઈ બન્ને જતા રહ્યા છે, અને ક્યાંએ તેમનો પતો નથી બહાર ગાડીનાં પેડાંનો અવાજ સંભળાયો, ત્યારે તેઓ સમજ્યા કે જે પરાઈ છોડીને તેમની પાસે રહવા આણી હતી તેને કોઈ લઈ ગયું છે. ઝડ ઝડ ઘરનાં બધાં માણસોને ઉઠાડીને ખમર આપી દેવામાં આવી જેમના હાથમાં છોડીને સોપવામાં આવી હતી તેમણે નોકડો પર ગુસ્સો ઉતારવા માડ્યો, પણ હવે કોઈને દોષ દેવાથી અને ઠપકો આપવાથી શું વળે? બાળા તો જતી રહી હતી અને તે પણ વળી એટલે દૂર કે તેને પાછી આણવાની આશા ફેકટ.

નાઝીરહુસેન પર એક તાર કર્યો, તે છોડીને ફેહમીદાબેગમ તેમને ત્યાં લાવી હતી તેથી ફેહમીદાના પિયરવાળાજ જવાબદાર હતાં. ખરે જોતા તો છોડી ગઈ તેથી સુખ થયું, કારણ કે તેણે કંઈ પણ અજાણના પાડી હતી. તે ગ્રાજ આખો દહાડો અને કોઈ કોઈ વાર તો આખી રાત પોતાના બાપને સાં રડ્યા કરતી હતી.

અધ્યાય ૨૩.

નવા મિત્રોને ત્યાં

હવે આ બાબુ મલિકા તેના બાપની ગોદમાં ભરાઈ બેઠી હતી ગાડીમાં નાદરીખાનમ સામી બેઠી હતી, અને ગાડી ગડગડાટ ચાલી જતી હતી પૈડાંના ખડખડાટને ત્રીધ પેલા વરના માણુઓનો શોરમકાર સભળાતો નહોતો, પણ તેની એમને રી ક્રિકર ? ફરી બેગ મળવાના આનંદને લીધે કોઈની જાણ ઉપડતી નહોતી, પણ મલિકાએ થોડી વાગ પછી ધીમે સાદે તેના બાપને પૂછ્યું કે, “હવે ફરીથી તમારી પાસેથી તમે મને નહિ લઈ જવા દોને ?” અમીરઅલી બોલ્યો, “નારો બેટા, હવે તો કદિ નહિ” એ સાલળી પૂરી ગાતિથી મલિકા તેના બાપની ગોદમાં બેસી રહી

અમીરઅલીએ વિચાર કર્યા કે, આ જગ્યાએ ઠાંઠ મારી પૂઠ પકડશે માટે જેમ અને તેમ વહેલા અહીંથી નીકળી જવું ગમે તે તરફ જતી પહેલીજ ટ્રેન પકડવી અને ઉભી રહે ત્યાં ગમે ત્યાં ઉતરી પડવું

માટે નેણે નાદરીખાનમને કહ્યું, “મા, તમે વહેલા ઘેર જાઓ, અને મારા વિષે ખબર આપો, કારણ કે કોઈને કહ્યા વગર હું ઘેરથી નીકળ્યો છું વળી તમે એ પણ કહેજો કે મલિકાની ભાળ લાગી છે અને તે મારી સાથે છે”

પાછા ક્યાંએ આવરો તે વિષે નેણે નાદરીખાનમને કહ્યું નહિ, પણ એટલું કહ્યું કે, “હું સમજું મિત્રત્વાર લખીશ અને કમા જઈએ છીએ તે પણ હમણાં હું કહેતો નથી પણ પછી લખીશ” તે ડેસીએ પણ એ બાબતની હક કરી નહિ, કેમકે બાબુએ બોલ્યું એટલું કહેવું બોલ્યું

છુટા પડતી વખતે નાદરીખાનમે અમીરઅલીને વિનવતા કહ્યું કે, “ભાઈ, તમારા બાપદાદાનો દીન સાચો છે એ જાણશો નહિ, અને મેનિસ્ટરને ખોટું લાગે એવું કંઈ કરશો નહિ, તે મોટા માણસ છે અને તેને વણી સત્તા છે”

તે જુવાને ઉત્તર દીધો, “ માથુ, ખુદા યેરિચ્ઠરથી પણ મોટો છે અને તે ડી સત્તા પણ વધારે છે, માટે તો પહેલા તેને રાજી રાખવો બ્રેઇએ ” નાદરીખાનમે ધાયુ કે મેં અને બાપદીકરીને ભેગા મેળવ્યા તો ખગ, પણ આજથી મારે ને તેમને જુદાઇ થઇ ગઇ

જે ગહેરમા જવાની સલાહ ઉપદેશકે અમીરઅલીને આપી હતી ત્યાં પહોંચતા અને જે મિત્રનું સરનામું આપ્યું હતું તેને ત્યાં પહોંચતા તેને અને મલિકાને સાજ પડી

તે વર ગોધી કાઢવામા જરા હરકત પડી, પણ છેવટે ખીસ્તી રમ્તીના માટા મોહોવાની એક માળુએ તે જડી આવ્યું

કોઇને પૂછતા અમીરઅલીએ જાણ્યું કે જે મિત્રને ત્યાં જવાનું ઉપદેશકે તેને ફરમાવ્યું હતું તે તો ત્યાંની ખીસ્તી મડળીના પાળક ફતેહ મગીહ હતા. અમીરઅલીએ આજેવો ઉપદેશકને પત્ર વાંચ્યા બાદ નરતજ તેને અને મલિકાને ઘરમા બીધાં અને તેમને સારો આવકાર આપ્યો. કેમકે એ પાદરી સાહેબ પોતાના પ્રભુ પર ખરા ભક્તિભાવથી પ્રાંતિ કરતા હતા, અને તેના નામને લીધે જેઓ દુ ખ વેડતા હોય તેમને ગળજુશીથી મદદ કરતા

તેમના ઘરના છોકરાં તો કહેતા લાગ્યા કે, “ ચાલો, મલિકા, આપણે રમીએ, તમને તો અમે અમારી સાથેજ રાખીશું ” પણ મલિકા તો હજુ હમણા થોડાજ વખતથી તેના બાપ ભેગી થઇ હતી તેથી તે નેને જરા પણ ખુટો મૂકતી નહિ, અને અમીરઅલીને પણ પોતાની નજર આગળથી તેને ખસવા દેવાનું ગમતું નહિ

પાદરી સાહેબની મોટી દીકરી શાંતિ ડાહી અને નમ્ર છોડી હતી તેણે ધીમે ધીમે મલિકાનું મન હરી લીધું, અને મલિકાને તો કોઇ બહેન નહોતી, તેથી તેણે શાંતિને પોતાની બહેન કરી લીધી

બાપદીકરી એકલાં પડ્યા ત્યારે અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “ બેટા, તને કોઇ લઇ ગયું તે દહાડે શું શું થયું હતું તે મને કહે બ્રેઇએ ! ” મલિકા મોલી, “ હું નિશાળેથી ઘેર આવતી હતી, મારી સાથે ટોળીમાં બીજી છોડીઓ હતી તે બધીને તેમને ઘેર પહોંચાડી ન મને એકલી રાખી

એકાએક મજુરો થોભ્યા અને મે યેગમતુ નામ અને કપીઆ વિષે કંઈ વાતચિત થતી સાબળી પછી મજુરો આપણા ઘરને રસ્તે મને આજ્ઞાવાને બદલે બીજી શેરીએ વળ્યા. મે પૂછ્યું, તમે મને ક્યાં લઇ જાઓ છો ? પણ તે સાબળેજ શેના ! થોડી વારમા તેઓ પાછા થોભ્યા. મે પડદો ઉઘડીને બહાર બેસ્યું તો પાસેજ એક ગાડી ઉભેલી દીવી, અને મારી કાઢી ફેહમીદા યેગમને એમ કહેતા સાબળ્યા કે, ‘અહિં એને ઉતારો.’ એક મજુરે મને ઉઘડીને મારી કાઢીની ગાડીમા બેસાડી દીધી. ગાડીના દરવાજા ઝટ બંધ કરી દીધા અને ગાડી તો ચાલી ગઇ. મે મારી કાઢીને પૂછ્યું, ‘આપણે ક્યાં જઇએ છીએ ?’ ત્યારે તે બોલ્યા, ‘બેટા, ફિકર ના કર, હું મારા પિતાજીને ત્યાં મળવા જાઉં છું. ત્યાંના બધાં તને બેવા બહુ ચાહે છે તેથી હું તને મારી સાથે લઇ જાઉં છું. તારી નિશાળ ચાલતી હતી ત્યારે મે તારા પિતાજીને પુછ્યું હતું કે હું મલિકાને લઇ જાઉં ? ને તેમણે પણ ખુરીથી રમ્મ આપી છે. ટ્રેન વહેલી ઉપડી જાય છે તેથી હું તને રસ્તામાજ મળવા આની હવે આપણે મીઠા સ્ટેશન પરજ જઇશું.’ એ મધુ તે વખતે મને નવાઇ જેવું લાગ્યું પણ બીજા કંઈ વિચાર તે વખતે મને આવ્યાજ નહિ.”

“મને યાદ આવ્યું કે હું પિતાજીને મળ્યા પગરજ ચાલી આવી છું ત્યારે હું રડવા લાગી અને મેં કહ્યું, ‘હું તો આવતી નથી.’ પણ મારૂં કંઈ ચાલ્યું નહિ. થોડી વાર પછી અમે ટ્રેનમા બેઠા અને ટ્રેન એવી જલદી ચાલવા લાગી કે મને તો તે મહજ ગમ્યું. કેમકે, પિતાજી, તમે જાણો છો કે હું તો પહેલાં કોઇ દહાડે ટ્રેનમા બેરી નહોતી. મે કાઢીને પુછ્યું, ‘તમે મને વહેલાં ઘેર લઇ જશોને ?’ તેણે કહ્યું ‘હા, બેટા, આપણે વહેલાં જઇશું. કેમકે હું કંઈ વધારે દહાડા રહેવાની નથી વળી તેણે કહ્યું કે, કદાચ તારા પિતાજી આનીને આપણને બંનેને લઇ જશે ત્યારે તો મને બહુજ સારૂં લાગ્યું, હું તો મનમા કહેવા લાગી કે, એ તો નિશાળે જવા કરતાં પણ સારૂં.’

“બે દહાડા તો મને બહુ સારૂં લાગ્યું પણ પછી ત્રીજે દહાડે કાઢી તો મને ક્યાંય દેખાયાજ નહિ મેં પુછ્યું, ‘મારી કાઢી ક્યાં ગયા ?’ ત્યારે તેઓ કહેવા લાગ્યા કે તારી કાઢીને એકાએક ઘેર જવું પડ્યું છે.

એ સાલળીને તો મને બહુ ગુસ્સો આવ્યો, હું આખો દહાડો રડી અને મેં કંઈ ખાધું નહિ. બધાં એમજ કહ્યા કરે કે, તારા આપા તને લેવા આવવાના છે, પણ તેઓ જે કંઈ કહેતાં તે પર મને ભરોસો આવતો નહિ. મેં વિચાર્યું કે, જેમ બને તેમ એમને વધારે તમ્બી આપુ તો તેઓ મને જવા દે. પછી નાદરીખાનમે આવીને મને કહ્યું કે, તારા પિતાજી દરરાજ આવળ ઉભા છે. હું તરત તમારી પાસે દોડી આવી પિતાજી, હવે તમે મને ફરી નહિ લઈ જવા દોને? અમીરઅલીએ કહ્યું, ‘ના, ખેટા, હવે તો ફરી કદિ નહિ લઈ જવા દઉં’.

હવે આપદીકરી સુખશાન્તિમા દહાડા ગાળવા લાગ્યા. દેવની સગ-તમાં રહીને અને સૌ વાતે તેની ઇચ્છાનુસાર જીવન ગાળવાનું શી રીતે થઈ શકે તેની હવે બંનેને જાણ પડી. પોતાની નવી નાની બહેનને શિખવવાનું જ્ઞાતિએ માથે લીધું, અને એ બાળા હમણાજ ઇસ્લામી ધર્મમાંથી આવી છે તો પણ પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત વિષે કંટાળુ બંધુ જાણે છે અને ખરા મનથી તેના પર ફેવા પ્રેમ કરે છે તે જોઈને શાંતિ તો બહુજ અનન્ય થઈ. પણ તેણીએ હજુ ઘણું શીખવાનું હતું, શાંતિ તેને ઘણી ખુશીથી શિખવતી કે બહેન, જે હઝરત ઇસાએ તને પ્લેગમાંથી સાજી કરી તેણેજ તને પાપરૂપી પ્લેગમાંથી પણ સાજી કરવા સારું પોતાના જીવ આપ્યો છે. વળી તે મુઝો એટલુંજ નહિ પણ પાછો સજીવન થઈને ઉઠ્યો, અને જે દુનિયાને તેણે પોતાના લોહીથી ખરીદી લીધી છે તે પર એક દિવસ તે ફરી આવનાર છે.

ઇસા ફરી આવશે એ વાત સાલળી મલિકા તો સાન દાશ્વર્ય પામી અને આપને મળી ત્યારે પ્રથમજ તેણે ધણા હર્ષથી પૂછ્યું, “ત્યારા પિતાજી, હઝરત ઇસા ફરી આવશે અને આપણે તેને આપણી આંખે જોઈશું એ વાત તમે જાણો છો?”

અમીરઅલીએ એ વાત ખરેખર સાલળી હતી ખરી, પણ મલિકાના મનમાં જેમ એ વાત ઠસી મંઈ હતી તેમ એના મનમાં ઠસી મંઈ નહોતી. હવે મલિકાના મ્હોથી એ સાંભળ્યું ત્યારે તેને એ વિષે ખરેખર જાન થયું કે, દર્શનમાં જે પુરૂષને જોઈને મારી આંખ ઝૂંખવાઈ મંઈ હતી તે તેજસ્વી પુરૂષને હું ફરી એક દિન જોઈશ, અને એકલો હુંજ

નહિ પણ આખી માનવજાત મારા ગારી પ્રભુને જ્ઞેશે, અને તેને પગે
પડી તેનું ભજન કરશે તે દિવસ કેવો આત્મીવાદિત થશે એ નિઃશ્વાર્થી
તેનો આનંદ ઉભારાઈ જતો હતો.

તે દિવસે સાજની પ્રાર્થના વેળા શાંતિએ કહ્યું કે, ખ્રીસ્તના ફરી
આવવા વિષે આપણે એક ગીત માધ્યમે, તેથી તેઓએ નીચેના અર્થ-
વાળું એક ગીત ગાયું —

પ્રગટ થશે રે ઇસુ કયાગે, કયાગે પ્રભુ દેખાય ?
કયારે ઉઠ્ય થયાને કાળે, ઉગમણુ લાલ જણાય ?
વાટ બણી અમ જ્ઞેતાં બેઠા, જાગ્યા આખી રાત,
કયારે બૂમ પડે, કે ‘આવ્યો, ભજતણો ગુલ નાથ ?’ ૧
હે પ્રભુ, વાક્ય ખરું છે તારું, ‘નીની રાત જનાર’,
અજવાળાની છત થયાની, ધન્ય પ્રભાત થનાર’
વેણ કદી નહિ પડશે જાણી, ધરિયે દૃઢ નિઃશ્વાસ
આ સુખદેણુ વચન પર હર્ષી નહિ તણ્યે શુભ આશ ૨
અરે પ્રભાતતણુ શુભ તારા, તારી જ્ઞેત જણાવ,
તુજ ઉપકીર્ણણે અજવાળે માન્ય થશે અમ ભાવ
સૂર્યતણા પરિપૂર્ણ પ્રકાશે, તૃપ્ત થશે અમ આશ,
તાં લગ કે અધાર દબાવી, આપો અરપ પ્રકાશ ૩

બાપબેટી તો એ ગીત સાંભળી બહુ દુઃખાયાં જાણે પ્રકાશિત
અને સ્તોત્રાવાળા જગનમા તેઓ આવ્યા હોય એવું તેમને લાગ્યું
જાણે ખ્રીસ્ત પ્રભુ ત્યાં રાજ્ય કરતો હોય અને જે મહાન દેવની શોધમા
તેઓ અત્યાર સુધી અવારમા ટટોળતાં હતા તેનો પ્રેમ તથા મહિમા
પ્રગટ કરતો હોય એવું તેમને લાગ્યું.

ગીત પુરૂ થયા પછી મલિકા લાડથી બોલી, ‘બહેન, મને ગાતા
શિખવો’ શાંતિ તો બહુજ રાજ થઈને તેને શિખવવા લાગી હતી
મલિકાનો ખાસ આનંદ તો ગીતો ગાવામાંજ હતો.

પણ મલિકા હમેશાં આનંદમા અને ખુશીમા રહેતી નહોતી. તે
એવા ધરમા ઉઠતી હતી કે ત્યાં તે કહેતી તેમ થતું. જે કંઈ કામ કર-

વાનું તે ના કહે તો કોઇનું કંઈ ચાલી શકતું નહિ, પણ હવે તો તે એવા વરમાં રહેવા આવી હતી કે ત્યાં છોકરા માથાપ પર નહિ પણ માથાપ છોકરા પર અધિકાર ચલાવતાં હતાં વળી સઘળા કામો કરવા વિષે એ નિયમ હતો કે, ફલાણુ કામ સારું છે તો તે કરવું અને ફલાણું કામ ખોટું છે તો તે કદી ન કરવું પોતાની બહાલી દીકરીને રડતી બેઠીને અને તેને બોલ પર પગ પછાડતી સાભળીને, અને હું ફલાણું નહિ કરું એમ કહેતી સાભળીને, પહેલા તો અમીરઅલીને પણ વચમાં પડવાનું મન થઈ જતું, પણ રફને રફતે તેને પણ ડહાપણ આવ્યું તે પણ મનમાં સમજવા લાગ્યો કે, મારા આ નવા મિત્રો મલિકાને સાચું બોલતા અને આત્મકિત થતાં શિખવે છે તે તેના બલને માટે કરે છે

આમિરમા વિષે મલિકા કંઈ શીખી નહોતી એ બેઠને પ્રભુ ઇસુ પર વિશ્વાસ કરનારાઓએ બીજાઓની આગળ પોતાના વિશ્વાસની કબજાત આપવાની ધર્મક્રિયા વિષે શાંતિએ તેને શિખવવા માડ્યું “માણસોની આગળ જો કોઈ મને કબજા કરશે, તેને હું પણ મારા આકાશમાના બાપની આગળ કબજા કરીશ,” એ વાક્ય બોલીને તેણે તેને સમજાવ્યું ત્યારે મલિકા બહુ ખુશી થઈને કહેવા લાગી, ‘પણ મારો કે હું મ દિરમા જઈને બધા આગળ કહું કે, હું ઇસાની છુ તે પહેલા ખુદાવદ આવે તો તે શું એમ કારશે કે હું ઇસ્લામી છોડી છુ, અને શું તે એમ નહિ જાણે કે હું તેની છુ ?’ શાંતિ તેને ખાતરી આપીને કહેવા લાગી કે, ‘બહેન, એવી કાંઈ ખાતરી ન રાખ, કારણ કે પ્રભુ ઇસુ તો તારૂં દિલ જીએ છે, અને તું તેના ઉપર પ્રેમ કરે છે એ તે જાણે છે’ વળી શાંતિએ નરમાશથી ઉમેર્યું કે, ‘બહેન મલિકા, પ્રભુ ઇસુએ કહ્યું હતું કે, દેવને ગમતા કામો આપણે નહિ કરીએ તો તેને ખુદાવદ ખુદાવદ કહેવું નકામું છે બહેન, તું જાણે છે કે, તું ઘણી વાર એવા કામ કરે છે કે જે દેવની મરજી મુજબ નિહકુલ હોતા નથી’

આ વાત સાંભળી મલિકાના મનમાં ઘણો સનાપ થયો, કેમકે તેણે એવું કે, એ વાત ખરી છે શાંતિ બોલી, “નાની છોડી, હું તને ઓળખતો નથી, કેમકે તે મારા બાપની મરજી પ્રમાણે કહ્યું નહિ,” એમ પ્રભુ ઇસુ આવીને તને કહે તો ખરેખર તને બહુ દુઃખ નહિ લાગે ?’

તે દહાડો બાકીનો બધો વખત મલિકા રાજની પેઠે ખુશીમાં ગી નહિ પણ ઉદાસ રહી, અને બહુ બોલતી પણ નહિ. પોતાના બાપને છોડી કાઢ પાસે જતી નહિ, પણ જાણે તેનાથી છુટી પડતા બહીતી હોય તેમ તેને વળગી રહેતી.

અમીરઅલીએ જ્યેષ્ઠ કે છોડીના મન પર કંઈ બોજ છે તેથી તે મોહોત્લામાની એક એકાત જગામાં તેને લઈ ગયો, એ સાડ કે બન્ને જણ દિલ ખોલીને વાત કરી શકે. પછી બાળાએ મન ખોલીને વાત કરીને કહ્યું કે, “પિતાશ્ર, મને જેન પડતુ નથી, કેમકે માગ મનમાં ધારતી રહે છે કે ખુદાવદ મળી. આવીને મને કહેશે કે, હું તને બોળખનો નથી કેમકે તું વણીવાર નહારી છોડી થઈને નાકરમાન થાય છે, અને ખુદાને ગમતાં કામ તું કરતી નથી.”

અમીરઅલી પોતે અબ્યામી હતો, પણ તે પ્રભુ ઇસુ વિષે શીખ્યો હતો એટલુજ નહિ પણ તેને શરણે જઈ પ્રાર્થના પણ કરતો, તેથી પોતાની નાની દીકરીને શાની જરૂર છે એ તે સમજી ગયો.

તે બોલ્યો, “એટા, અહીં માટે બદલે તારી પાસે હજરત ઇસા પોતે બેઠા હોય તો તું શું કરે?”

મલિકા થોડીવાર વિચાર કરી બોલી, “આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ ત્યારે છુટણે પડવાનું શાંતિએન મને શિ મવે છે તેમ તેની આગળ છુટણે પડીને કહ્યું કે, ‘હે હજરત ઇસા, તમને જ્ઞેવાનું મને બહુ મન છે, પણ હું એ નાની છોડીને બોળખનો નથી એમ તે આવે ત્યારે મને કહે એવી ધાવતી મને લાગે છે. એ હજરત ઇસા, હું નહારી, નાકરમાન છોડી છું, પણ તમે મને ભલી અને આશાકિત કરી શકા છો, માટે મહેરબાની કરીને મને ભલી અને આશાકિત કરો.”

પોતાના બાપ સાથે વાત કરતી હતી તે તો મલિકા જાણે વિસરીજ ગઈ, અને હૃદયના ખરા ભાવથી ઉપલી પ્રાર્થના તેણે કરી એ સંજોગે તે પોતાના બાપ સાથે બોલતી નહોતી, પણ જેની સહાય, તે ઈચ્છતી હતી તેને કહેતી હતી.

તે દિવસથી સોને મલિકાના સ્વભાવમા ફેરફાર થતો જણાયો. એકદમ સાચી અને આત્માકિત થવાનું તો તેને માટે સહેલ નહોતું, પણ એટલું તો જણાતું હતું કે તે એવી થતી ધમ્મજતી હતી, અને જો કોઈ દાડો મેળ કરતા વધારે નમ્ર થવાનો યત્ન કર્યો હોય તો તે શાંતિને વીમે રહીને પૂછતી કે, જો હઝરત ઇસા આજે રાત્રે આવે તો, હું તે છોડીને આજણુ છું, એમ કહે, એવું તમને હવે લાગે છે? જો શાંતિ તેને તા કહતી તો તે ખુશ થતી થતી ઉધવા જતી

હું હઝરત ઇસાની છું, એવું મંદિરમાં જઈ બધાં લોકોની આગળ કબુલ કરવાનો દિવસ કયાં આવે તેને સારું તે હવે બહુ આતુર થઈ રહી હતી

અધ્યાય ૨૪.

હર્ષનો દિવસ

એવું નહોતું થયું કે, અમીરઅલી અને મલિકા ઇસ્ટર સન્ડેને દહાડે આસિસ્માને સરકાર પામે, એ સારું કે જેઓને મારે પ્રીત મુએ એવાં એને તેની મહાળીમાં રીકારવાથી તે દિવસના આનંદમાં વધિ થાય

આ પ્રસંગના આનંદમાં કેવળ એક જાન શિવાય અમીરઅલીને ખીજી કશી ખામી જણાતી નહોતી, પણ તે પણ દૂર થઈ ગઈ, કારણકે શનિવારે સાંજે તેઓ બધા વાળું કરવા બેઠા હતા એટલામાં બહાર કોઈનો પગરવ સમજાવ્યો, અને કોઈએ પૂછ્યું ‘માહે આવું કે ?’

સઘળાએ તે સાદે ઓળખ્યો નહિ, પણ અમીરઅલીએ તરત પોતાના મિત્ર ઉપદેશકનો સાદે ઓળખી લીધો. તે માહે આવ્યો કે તરત પાળક સાહેબ તથા તેમના પત્નીએ તેને સાંઝે આત્મકાર આપ્યો, અને પોતાને સાથે જમવા બેસાડ્યો. પાછળથી માલમ પડ્યું કે ઉપદેશકના અણુધાર્યાં દર્શનથી ફતેહ મમીહ કંઈ નવાઈ પામ્યા નહોતા, કેમકે આપ્તિસ્માને દિવસે હાજર થવાથી બંને મિત્રોને વચ્ચે આનંદ થશે એવું જાણીને તેમણે તેને પોતાને ત્યાં તેડ્યો હતો.

જમી રહ્યા પછી અમીરઅલી અને ઉપદેશક બહાર આદરણીયા વાનેા કરવા બેઠા, કેમકે તેઓને એક બીજાને વાણું કહેતાનું હતું. ઔરિસ્ટરના કે અમીરઅલીના વરના બીજા તે કોઈ સમાચાર નહોતા. એટલુંજ કે કંઈ કહેડાવડાવડું હોય તે તે પૂછવા સારું અમીરઅલીની મા પામે ઉપદેશક મયો હતો, ત્યારે તેણે રડતા રડતાં કહ્યું હતું કે, “મારા દીકરાને કહેજે કે મલિકા ગુમ થઈ ત્યારે હું રડતી હતી, પણ તે શોક સાથે મને આશા પણ હતી હવે તે હું રડું છું પણ મને કશી આશા નથી.” વળી નાદરીખાનમે કહ્યું હતું કે, ‘મલિકાના પિતાજીને કહેજે કે જેટલી વાર છાડીને ઓળે લો તેટલી વાર યાદ કરજે કે કાને લીધે એ તમને પાછી

મળી, અને એ પણ કહેજે કે એ મારી બહાલી મલિકાને સારૂ હું રોજ રડું છું '

એવા દિલસોજના સદેશા સાબળીને અમીરઅલીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં થોડીવાર ગઈ તે બોલ્યો, 'જે એ લોકો મારો સ્વીકાર કરશે તો હું ખચીત મલિકાને લઈને ત્યાં જઈ રહીશ જે તેઓ મને સાથે રાખના ગાળ હોય તો તેમનાથી જુદા પડવાની મારી પણ ધચ્છા નથી મારે તેમને દેખાડવું જોઈએ કે આપણા દિલમાં ખુદા પર પ્રેમ હોય છે ત્યારે આપણાં સગાંઓને પણ વધારે ચાહતા શીખીએ છીએ હું કેવો સાર્થી પુત્ર નીવડ્યો છું તેનો મને વિચાર આવે છે ત્યારે ખીન્તી પુત્ર કેવો હોઈ શકે તે મારી માને મતાની આપવાનું મને ઘણું મન થાય છે જોએ મને ઇન્વામી તરીકે ઓળખે છે તેઓ મને ખીન્તી તરીકે ન ઓળખે એ વાજમી લાગતું નથી, નહિ તો ખીન્તી થવાથી મારામાં શો ફેરફાર થયો છે તે તેઓ શી રીતે જાણી શકે / કદાચ તેઓ ધારતા હશે કે, હું ઇંગ્લેન્ડ પહોંચેશ પહેરૂ છું અને એજ ફેરફાર મારામાં થયો હશે, માટે એમની એ ભૂલ તેમને દેખાડવા હું મહુ ચાહું છું "

ઉપદેશકે કહ્યું, "હા, ગિરાદર, જે તમારો અગીકાર કરવા તેઓ ગાળ હોય તો તમારે શા સારૂ પાછા ન જવું? આપણે ખુદા પર પ્રેમ કરતાં શીખીએ ત્યારે આપણાં પ્રિય જનો પરથી આપણો પ્રેમ ઊડી જાય છે એવું તો નજ કહેવાનું જોઈએ તમારૂં માપિત્તમા થયું છે અને ઘેર પાછા આવવાનું તમારૂં મન છે એવું એક કાગળમાં લખજે તે હું લઈ જઈને તમારા માતાજીને આપીશ, પછી હા કહેવી કે ના કહેવી તે તેમના હાથમાં રહેશે '

અમીરઅલીએ કહ્યું 'મારા માતાજી તો હાજ કહે, પણ મને લાગે છે કે નાઝીરહુસેનના ડરથી ના કહેશે '

ઉપદેશકે કહ્યું 'કોઈખીજ શહેરમાં કોઈ બહુ સારી જગા પર એન્ટિઝટને આમ ત્રણ થયું છે અને પોતે પણ તે સ્વીકારવાને વિચાર કરે છે એવું સાબળામાં આ યુ છે જે એમ થાય તો તમારી મોટી મુશ્કેલી દૂર થશે "

આ સમાચાર સાબળીને અમીરઅલીની ચિંતા દૂર થઈ આગળ જો બન્યું હતું તેને લીધે પોતાનાં ભાઈબાબીની નજીકમાં મલિકાને

રાખતાં તેને ડર લાગતો હતો, છતાં ઘેર પાઠા જવાનું તો તેને ધાણજ મન હતું. જો નાઝીરહુસૈન વિષેની વાત ખરી હોય ને તેની માની પણ ખુશી હોય તો વગર ધાસ્તીએ તે ત્યાં જઈને રહી શકે.

પછી સ્વર્ગી વાનાં વિષે વાત નીકળી, અને જ્ઞાનમાં તથા ખીન્ની અનુભવમાં અમીરઅલી કેટલો બધો અગળ વધ્યો હતો તે જોઈને ઉપદેશકને ઘણો આનંદ થયો. તે કેવળ નસા ધર્મનો પાળનારો થયો હતો. એટલુંજ નહિ પણ ખીન્ન ઇસુમાં નવો જન્મ પામ્યો હતો. ‘મુનુ વાની ગયું હતું, સઘળું નવું થયું હતું.’

પોતાના સ્વર્ગી પ્રભુના તેઓ ઝૂલ્યો હતા તેના વિષે વાન કરતા હતા ત્યારે તેમના હૃદયો ખરેખરા ઉત્સાહી થતા હતા, અને જો દૈવ્ય તેમને એવો ત્રાતા આપ્યો હતો અને એમ પોતા વિષે જ્ઞાન પમાડ્યું હતું તેના તેમણે આભાર માન્યો.

બીજો દહાડો ઘટનો મંત્ર નાદ, મદિરમાં મુદર મુદર પોશાક પહેરીને આવતા લોક, સફેદ ધુવડે ગણગણેલું મદિર, એ સૌ ઉપગ્રસ્તી અપ્રત્ય જણાતું હતું કે એ દિવસ ખાસ આનંદનો દિવસ હતો, અને ખરેખર હતું પણ તેમજ, કેમકે જે પ્રભુ ઇસુએ માનવને સારૂ મગજ હા, વધનનના મરણ સુધી, પોતાને લીન કર્યો, ને મગજને જીતીને ફરી સજીવન થયા, એટલુંજ નહિ પણ સદા જીવતો રહે છે, તેની યાદગીરીનો દિવસ એ ખ્રીસ્તીઓને માટે આનંદદાયક દિવસ હતો.

અમીરઅલીને વધતલજનું દર્શન થયું તે દિવસ જોમ કદી ન મળાય તેવો હતો, તેમ તેઓની ખડણીને સારૂ જે મુઓ હતો અને તેમને મચાવવા સારૂ જીવે છે તે પ્રભુ ઇસુ પરના વિશ્વાસની અને પૂજ્યભાવની કષુનાત જે દિવસે અમીરઅલી અને તેની પ્યારી બેગીએ આપી તે દિવસ સદા યાદ રહે એવો હતો.

મદિરમાંથી ઘેર પાઠા આવ્યા ત્યાં મલિકાનો હરખ માતો નહોતો. તે કહેના લાગી, “જો હઝરત ઇસા આજેજ આવે તો તે જાણુગે કે હું તેની છું. હું એક ઇસ્લામી છાડી છું એવું તે હવે કદિ નહિ ધારે પિતાજી, તમને શું લાગે છે?”

તે દિવસે સાજે સા ભેગા બેઠા હતાં ત્યાં અમીરઅલીએ ઉપદેશકને કહ્યું કે, ‘ મહેરમાની કરીને તમારા સાસુજીના મરણ વિષે અમને કહેા ’

ઉપદેશકે કહ્યું, ‘ મોત વિષે બોલવું યોગ્ય નથી, કેમકે એણીએ તો ખરેખર જીવનમાં પ્રવેશ કર્યો હોય તેવું હતું. જ્યારે અમે તેણીના મિઠાના પાસે બેઠા હતાં ત્યાં દેવના નગરની ભાગળો તેને સાડ ઉપડતી હોય અને નેમાનો પ્રકાશ તેના મુખ પર પડતો હોય એવું અમને લાગ્યું ’

‘ તેની ઈચ્છા માત્ર એજ હતી કે, હું મારા પ્રભુને જોઈ અને તેની સાથે રહું અને તેના જેવી થાઉં જે છેલ્લા શબ્દો અમે તેણીને બોલતી સાંભળી તે આ હતા —

‘ ઇચ્છતા નામને સ્મર છું, તે મનને લાગે મિદ્ર,
જે જોઈ મુખને, પાસે રહું, તો લાગે બહુ પ્રાદિદ્ર ’

ચોડી વાર પછી અમને માલમ પડ્યું કે, તેણીએ તેનું મુખ દીકું હતું અને તેની હાથમાં આગમ લેતી હતી ”

ચોડી વાર સો ચૂપચાપ રહ્યા, પછી ફરેહ મસીહે ગાજલી પરથી એક પુસ્તક ઉતાર્યું અને તે ઉઘાડી વાચવા માંડ્યું —

‘ પછી સ્વપ્નમાં મેં જોયું કે તેઓ અદર ગયા, ને તેઓના પેસતાજ તેઓનું રૂપાતર થઈ ગયું, ને તેઓને મોનાના જેવા ચળકતા વસ્ત્ર પહેરાવવામાં આવ્યા. વળી તેઓને સીતાર તથા મુગટ આપવામાં આવ્યા. મીતાર તો મૃતિ કરવા સાડ ને તાજ પ્રતિષ્ઠાની નિશાણી થવા સાડ નેઓને આપવામાં આવ્યા ત્યાં મારા સાંભળવામાં આવ્યું કે ફરી શહેરમાંના સઘળા વટ જયનાદ કાઢવા લાગ્યા. વળી કાંઈએ તેઓને કહ્યું કે, આપણા પ્રભુના આનંદમાં પેમે. વળી તે બે માણસો મોટા ઘાટે એવું ગાતા કે, ગજ્યાસન પર જે બેઠો છે તેને તથા હનવાનને મૃતિ તથા માત તથા મહિમા. તથા મગ સદાસર્વકાળ મુધી થાઓ. ’

‘ હવે તેઓને અદર દાખન કરવાને શહેરનો દરવાજો ઉઘાડવામાં આવ્યો, ત્યાં મેં ડોકિયું કરીને જોયું તો મને માલમ પડ્યું કે, તે શહેર સુરજના જેવું પ્રકાશતું હતું, ને તેના રસ્તા મોનાના હતા, ને રસ્તામાં ઘણા લોક

પોતાના માથા પર મુગટ પહેરીને તથા હાથમા ખજુરીની ડાળીઓ તથા સ્તુતિ કરવા સારૂ સૌનાની સીતાર રાખીને ફરતા હતા.

“વળી તેઓમાના કેટલાએકને પાખ હતી, ને તેઓ નિરતર એક ખીજને કહેતા કે, પ્રભુ પવિત્ર, પવિત્ર, પવિત્ર છે. પછી તેઓએ દરવાજાને મધ કીધા, ને તે જોઈને મને એવું લાગ્યું કે, જો હું પણ માહે જવા પામત તો કેવું સારૂ.”

પછી ઉપદેશકે કહ્યું, ‘આપણે છુટણીએ પરીએ, અને જોણે વધસ્ત ભ પર હું ખ સહીને આપણે સારૂ મુગટ મેળવ્યો છે, અને પોતાના મરણથી આપણે સારૂ અનંતજીવનનું દ્વાર ઉઠાડ્યું છે તે આપણા પ્રભુની ઉપકારસ્તુતિ કરીએ.”

અમીરઅલી અને તેની દીકરી મલિકાના નવા જીવનનો પહેલો દિવસ આ રીતે પૂરો થયો.

અધ્યાય ૨૫.

તોટો તથા નકે.

નાઝીરહુસેન પોતાના અબ્બાસના ઓરડામાં એકલો ગમગીન બંને બેઠો હતો. પોતાના નાના ભાઈ તરફથી મળેલા એક પત્રને પૂરો વાંચી નેણે હાથમાં તે પકડી રાખ્યો હતો.

તે પત્રમાં એવી વાત હતી કે “મેં આજે ખ્રીસ્ત પરનો વિશ્વાસ બહાર રીતે કબુલ કર્યો છે, અને હું ખ્રીસ્તી મંડળીમાં દાખલ થયો છું.” નવાઈ જેવું તો એ હતું કે નાઝીરહુસેનને એ પત્ર વાંચીને કંઈ પણ ક્રોધ ચઢ્યો નહિ, પણ તેને અર્થે તેને નામોગી તથા ખેદની લાગણી થઈ આવી.

તે સાંજે જ્યારે પોતાના અબ્બાસના ઓરડામાં ને બેઠો હતો ત્યારે તે ઍંગ્રિયર નાઝીરહુસેન જેવો નહોતો દેખાતો, પણ પોતાના ખરા સ્વરૂપમાં બેઠેલો નાઝીરહુસેન પોતે હતો. તે કાગળ ને ફરી વાંચવા લાગ્યો અને તેણે તેમાં નવું પ્રમાણે વાત વાંચી —

“હું જાણુ છું કે હું ખ્રીસ્તી થયો તેથી મને કેટલોક તોટો થયો એવો વિચાર તમે કરતા હશો, અને એશક તમારી નજરમાં લાગુ મૂકવું મેં ગુમાવ્યું છે. કદાચ મેં મારા ભાઈને પણ ગુમાવ્યો છે, ને તે હવે મને પોતાના મનથી મુએલો ગણશે. મને પોતાનો દોષત કહેતા એવાઓની મિત્રતા મેં ગુમાવી છે, જેઓની મધ્યે હું રહેતો હતો. તેઓ તરફથી મળતું માન મેં ગુમાવ્યું છે. પરંતુ એ તોટો જોઈ શકવાની દૃષ્ટિ આજે મને નથી. કારણ કે મને થએલા લાભની અધિકતાને લીધે મારી આખી અજાણ ગઈ છે. મને જે પ્રાપ્ત થયું છે તેના આનંદથી માત્ર હૃદય એવું તો ઉભરાઈ જાય છે કે હવેથી જે માન નથી તેને સારું શોક કરવાને મારા હૃદયમાં સ્થાન નથી.

“આવું અલ્લાણુ સાથી થયું એ વિષે કદાચ તમને નવાઈ લાગશે, આપણા આપદાઓના દીન તરફથી ખ્રીસ્તી ધર્મ તરફ મારા વિચારો પ્રથમ રી રીને વળ્યા તે હું તમને કહું છું.

“એક રાત્રે અણુધાર્યુ અને ઓચિંતુ એક અદ્ભુત દર્શન મને થયું નિદ્રામાં થયું કે જગતિમાં તે મારાથી કહી શકાતું નથી, પણ તે દર્શનમાં મેં પ્રાપ્તનો વધન્તભ જોયો મોત અને લક્ષ્મણ દર્શનના કાષ્ટને વધન્તભ નહિ, પણ જીવનદર્શક તથા ગૌરવી તેજથી પ્રકાશિત એવો રધરતભ મેં દીઠો

“એ ઉપરાંત મેં તેની નજીકમાંજ તમારા તથા માતા પાપાને સારૂ તે પર જડાએના પુરૂષને પણ દીઠો તેના ધરાએલા લથો પરથી મને જણાયું કે માટે ખાતર જેણે વધન્તભ વેઠ્યે હતો તે એજ હતો જે પ્રાતિમય દષ્ટિ તેણે માંગ પર કરી તેથી અને જે ગારૂ તેના પર પ્રકાશનો હતો તેથી માઠ હૃદય તેના તરફ આકર્ષાયું, અને તેની આગળ પગે પડી તેને નમન કરવાની મને ઇચ્છા થઈ

“પણ એનું મૂલ્ય શું આપતું પડશે એ નિચારથી હું અચકાયા અને તે દર્શન પણ લોપચ્છ ગતું નો પણ તેણે મને તજી દીધો નહિ રક્તે રક્તે તેણે મને રોલ્યો અને પોતા તરફ ખેંચ્યા, અને હવે હું માંગ આ મા હૃદયથી તથા જીવથી કાઢી નહીં છું કે, ‘એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ નરુ પ્રીન્તના વધન્તભ ગિરાય હું બીજા કશામાં અભિમાન કરું’

“એટલે જીજ પુરૂ થયું એમ નહિ કદાચ તમને તમારા પોતાના પાપનો ખાજ લાગતો નહિ હોય અને તમને તારતારી અગત્ય નહિ જણાઈ હોય પણ ખુબી જરૂર નો તમને જણાઈ લગે, કેમકે ખુબી આપણને પોતાને માટે સજ્જા છે આ દુનિયાના તમને વચ્ચે સારા વાના પ્રાપ્ત થયા છે, પણ તેથી તમારા હૃદયને ડગ સંતોષ રહ્યો નહિ હોય વળી આપણે ખુબી અધ શ્રદ્ધાથી મજતા હતા અને તેના નિષે આપણે શ્રોદુજ જાણતા હતા તેથી પણ તમને સંતોષ થયો નહિ હોય

‘હવે તમે ખુબી ફરી રીતે ઓગળી શકો અને તેની સગતમાં કેમ કરી રહી શકો તે હું તમને કહી શકું છું, કાનણ કે હું જાણું છું, કેમકે મેં એનો અનુભવ કર્યો છે જ્યારે આપણે પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત પાસે આવીએ ત્યારે આપણે ખુબી પાસે આવીએ છીએ જ્યારે તે આપણને મળે ત્યારે ખુબી પણ આપણને મળે છે, કેમકે એજ એકનો દેવને પ્રગટ કરે છે પ્યારા ભાઈ એક પગવાન પણ એવું નહિ ધારણ કે હવેથી મને ખુબી જરૂર

નથી, અથવા મેં ખુદાની જગ્યાએ બીજા કોઇને સ્વીકાર્યો છે પણ ઇસુના વધતલમાં મને ખુદાનું દર્શન થયું છે ખુદા જેવો છે તેવો મેં તેને ઇસુ ખ્રીસ્તમાં દીઠો છે વધતલ પર જેણે માગ પાપ પોતાને માથે લીધા તેની મારફતે જે નડતરને લીધે ખુદા મારાથી વિમુખ હતો તે નડતર દૂર થયું છે, અને જેમ છોકરૂં માપની પામે આવે તેમ હવે હું તેની સન્નિધિ જઈ રાકું છું ખુદા, તમે પણ એજ રીતે ખુદાને શોધશો તો ખચીત તે તમને પણ મળશે ”

નાઝીગ્લુસેને પત્ર નીચે મુક્યો ત્યાં જરા પણ અચ્ચસ્થતા કે કોપની નાગણી તેનામાં નહોતી, પણ એથી ઉપર તે વાંચી ગયા પછી એ દરખાનેથી ઇર્ષાની લાગણી તેનામાં થઈ આવી હતી,

તે પોતાના મનમાં જાણતો હતો કે, “ હું પણ આજ માર્ગ પર ચોડે નુધી ચાલ્યો હતો અને મનુષ્ય ખ્રીસ્ત વિષે પણ ગીપ્યો હતો, મેં પણ પાપીઓના તારનાર વિષે સાબિત્ય છે વધતલ વડે પાપની બુઝાઈ તથા ખુદાનો પ્રેમ કમક અજાણેના છે ખુદા તરફ માણસોને પાછા લાવવા સારૂ જે માનવ થયો તેની પવિત્રાઈ તથા ગોલા મેં કમક અજાણે જોયા છે, પણ તેને વાસ્તે જે ભોગ આપે તો પડે તે મને લાગે લાગ્યો ” જે વાના હમણા ખરા અને ટકનાર દેખાય છે, પણ થોડીજ વારમાં નષ્ટ થનાર છે, તે ચાનાને તે પોતાના કુઠી લે, એ સારૂ તે દુનિયાઈ વાના પ્રત્યે આકર્ષાયા અને તેથી તેણે અદૃશ્ય પણ સરકાળના વાનાને જતા કીધા

નાઝીગ્લુસેને જગતના સારા ચાના ગોધ્યા હતા તે તેને પ્રાપ્ત થયા હતા હવે તેથી તેને સનોષ માનવો પડ્યો હતો, બીજા ઉપાય નહોતો અમીરઅલી પણ જે ગોધતો હતો તે તેને મળ્યું હતું, એટલે અનતજીવન, ને દેવ તેનો દિગ્ગમ્યો હતો હવે તે પોતાના દિગ્ગમ્યો સનોષી હતો

સ્વર્ગી વાનાને સાડ દોઢિક વાનાનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા ખેરિસ્ટરને એક પળવાર પણ થઈ નહિ ત્રણ વખત ઉપર એ પસદગી થઈ ચૂકી હતી અને હવે એમાં ફેરફાર થઈ શકે એવું નહોતું પણ એટલું તો તે જાણતો હતો કે સુપ્રસિદ્ધ ખેરિસ્ટ નાઝીગ્લુસેને એક જગતની નજરમાં

ધણેજ મોટો માણસ હતો, અને અમીરઅલી અપ્રસિદ્ધ માણસ હતો, તોપણ દેવના રાજ્યમાં એથી ત ન ઉત્પદ થશે જેણે આ જગતને પસંદ કરી હતુ અને તે મેળવવા સાર પોતાનુ સર્વસ્વ આપી દીધુ હતુ તેને તે રાજ્યમાં કાંઈ જગ્યા મળશે નહિ, પણ જેણે આ જગતના સવળા લાભને તોટો ગણ્યો તેને ત્યા સર્વકાળનુ ૫૦ મળશે

પોતાના નાના કાંઈને દેવની શોધમાં અટકાવવા સાર તેણે પહેલાં યત્ન કર્યો હતો તો પણ હવે તેના પ્રત્યે તેને કંઈ કડવો વિચાર થયો નહિ જે બની શકત તો હજુએ ખુશીથી તે કંઈ વિદ્ય નાખત, કેમકે ઍગ્રિસ્ટરને ભાઈ ખીખી થાય એ જગતની નજરમાં નામોસીબજેલુ હતુ, પણ હવે અમીરઅલીએ આ પગલુ ભર્યું હતુ તેથી કંઈ થઈ શકે એવુ નહોતુ, એટલુજ કે નાઝીરહુસેન અને અમીરઅલી હવેથી એકબીજાના ભાઈ તરિકે ઓગળાશે નહિ

બીજે દહાડ ઍગ્રિસ્ટરે પોતાની પત્નીને કહુ કે, “અમીરઅલી અને મલિકા ખીસ્તી થઈ ગયા છે હવેથી તેમનાં નામ પણ કદી ન લેનાં”

ફેહમી ! બેગમ જે અને નિગશાથી હાથ ઉંચા કરીને બોલી ઉઠી “અફસોસ ! હાય અના ! અમારા ૫૦ આ ગી આપ્ત આવી પડી ! હુ તો ધારતી હતી કે મલિકાને હુ મારી દીકરી કરી લઇશ, અફસોસ ! અફસોસ !”

તેણીના શબ્દો સાંભળનાર કાઠ નહોતુ કેમકે આ માઠા સમાચાર કહી સંભળાવનાર નાઝીરહુસેન પોતાના શબ્દોની રી અસર થશે તે જોવા સાર ત્યાં થોભ્યોજ નહોતો તે આખો દિવસ ફેહમીદા બેગમ મુગી અને ઉદાસ બેસી રહી, કેમકે જે મલિકાને પોતાના ખરા દિવથી ચાહતી હતી અને જેના વિષે પોતે એની આશા રાખતી હતી કે આગળ જતા હુ તેને મારી પુત્રવધુ કરીશ, તે તો સદાને માટે ખુદી થઈ હતી, અને હવે તો એ કદી થઈ શકે એમ નહોતુ

સાંજે નાઝીરહુસેન બહાર ગયો તારે ફેહમીના બેગમે એ વાત હૈદરીખાનમને જણાવી હવે એ બન્નેને સારાસારી હતી ડોસીએ એ સાંભળીને અગ્નિથી દેખાડી, પણ મનમાં તો ગજુતી હતી કે આવુ

પરિણામ અઘ્યુ તેમાં મારેા પણ ઘણો લાગ છે તે મનમાં કહેવા લાગી,
 “ખરેખર, મારી ગેઠાણીએ છોડીને બચાવવાનું કયું હતું તે સારું કયું
 હતું, અને જો હું અને નાદરીખાનમ વચ્ચે પડ્યા ન હોત તો બન્ને સાથ-
 એટી કદાચ વિધર્મી બની ન જાત હવેથી હું મારી જીની સખીની સાથે
 કંઈ સમઘ ગણીશ નહિ, કેમકે તેણીએ મને છોડરી અને લમારી ”

ખીજી સાર જ્યારે બન્ને ડોસીઓ બખતમાં મળી ત્યારે જાણે
 પિઝાનતી ન હોય એમ એકબીજીની સાથે બોલવાચા'રા વગર ચાલી ગઈ
 જેઓના ઉપર પોને ખ્યાર રાખતી હતી તેઓની પડતી વિધેની ખેદજનક
 હકીકત પોતાની સખીને કહેવાની નાદરીખાનમને ધ્વજા નહોતી, તેથી તેની
 સાથે કંઈ પણ બોલ્યા વિના ચાલ્યા જવાનું તેણે વધારે પસંદ કરીધું

અધ્યાય ૨૬.

મલિકાનું મિશનરી કામ

પેલા માદગાર ઇસ્ટર સન્ડે પછી એક વરસ વિતી ગયું છે, અને અમીરઅલીના આગવા ઘરમાં આજે ઘણો હર્ષ થઇ રહ્યો છે

નેણે તથા મલિકાએ બાપ્તિસ્મા લીધું છે, એવું તેણે પાતાની માને લખી જણાવ્યું હતું. થોડા વખત સુધી તેની મા તરફથી કંઈ ઉત્તર મળવાની આશા વ્યર્થ ગઇ, અને છેવટે જ્યારે જવાબ આવ્યો ત્યારે તેણે લખ્યું કે “હવે માટે પેટે તો કાંઈ દીકરો નથી, કારણ કે મને મનીષી પુત્ર હોઇ શકેજ નહિ.” તો પણ અમીરઅલી નિરાશ થયો નહિ. કંઈ જવાબ મળે નહિ તો પણ તેણે તો થોડી થોડી મુદ્દને પત્ર લખવાનું ચાલુજ રાખ્યું. મલિકાને લખના આવડયું ત્યારે તેણે પણ પોતાની દાદીમા પર એક પત્ર લખ્યો. એ પછી થોડી મુદ્દત વીત્યા બાદ જવાબ આવ્યો તે વાંચીને એમને બહુ આનંદ થયો, કેમકે તેમાં લખ્યું હતું કે “વહાલાઓ, તમારા વગર હવે વડું વાર મારાથી જીવાશે નહિ. મારું દિલ દુખાયા કરે છે, અને હવે મારાથી એ દુખ સહન થતું નથી. તમોને ફરી જોવાનું મને ઘણું મન છે. અરે વહાલાઓ તમ પાછા આવો, આ ઘર તમારું છે.”

તરતજ ઉપડ્યું અને એવું નહોતું, કેમકે અમીરઅલી અબ્નાસ કરતો હતો અને પરીક્ષાનો વખત નજીક હતો. માટે પરીક્ષા થઇ જાય ત્યાં સુધી તો થોભવાની જરૂર હતી.

અમીરઅલીની માતાને રાહ જોતા જોતા એક દિવસ એક મહિના જેવો લાગતો. પણ હવે તે વખત આવી લાગ્યો, અને જે બે જણના જવાબી ઘરમાં ઘણો શોક થયો હતો તે બે જણ હવે થોડીજ વારમાં નેમને મળવાના છે. પોતાની શેઠાણી કરતાં નાદરીખાનમનો હર્ષ કાંઈ ઓછો નહોતો. અમીરઅલીના ખીચ્તી થવાને લીધે તેને જે ગુસ્સો ચઢ્યો

હતો તે હવે લોપ થયો ને અસલનો પ્રેમ પાછો પ્રમળ થયો હતો. બન્ને માનમેળેએ ખેતાનો દીન બદલ્યો હતો તેની તેમને મારી અપાઇ હતી.

વરમા સાક્ષર કરાવી હતી, કેમકે નાદરીખાનમ ડોસી જાણતી હતી કે ઇસ્લામીઓના કરતાં ઇસાઇઓ રીતભાતમા વધારે સુચડ હોય છે તેથી શેકાણીએ કડીઆઓને બોલાવી ૪૨ ઘોળાવવાની હા પાડી નહિ ત્યાં મુઘી ડોસી જ પી નહિ. હવે બન્ની તૈયારી થઇ ગઇ હતી અને કરી ખામી નહોતી.

મુસાફરોને સ્ટેશન પર લેવા જનાર કાંઇ નહોતું, કેમકે ધરમા મધા બેરાજ હતા. ગાડીના પૈડાને અવાજ વારેવાર સાંભળીને તેઓ કહેતા કે, “એ આન્વા, એ આન્વા,” પણ હજુ તેઓ જાણે બિલબ કરતા હતા.

છેવટે તેઓ આવી પહોંચ્યા, અને ફરી વાર મનિકા પોતાની માદીમાના ખોળામાં બેસી, અને જે બેગ એકલા પડી ગયા હતા તેઓને વાગ્યું કે હવે અમારો પાળનાર અને પોષનાર આન્વો છે.

તેમને મળવાના આનંદનો ઉભરો કંઇક ઓછો થયા પડી નવા આવેલા મને જણુમા શુ બદલાણ થયું છે ને મધા ધારી ધારીને બેવક લાગ્યા તેઓએ ખાંતી ધર્મ મ્ત્રીકાર્યો છે તેથી હવે તેઓ હિન્દીજ રહ્યા છે કે અંગ્રેજ થઇ ગયા હશે ? તેઓમા બદલાણ થયું હતું, હા, મોટું બદલાણ થયું હતું એની તો તેઓ કાન ના કહી શકે એમ નહોતું, પણ એ બદલાણ તેમના કપડાલત્તામા નહોતું કેમકે પોતાના દેશનો સાધારણ પોશાક તેમણે પહેર્યો હતો.

વળી અમીરઅલી પોતાની દીકરીને હજુએ મલિકા નામથી બોલાવતો હતો તે સાંભળીને તેઓ ઘણા ખુશ થયા, અને તેથી તેમને ખાતરી થઇ કે તેણે પોતાનું નામ બદલી નાખ્યું નથી.

વાતો તો ઘણીજ કરવાની હતી, કેમકે તેમની ગેરહાજરી દરમ્યાન ઘણું બન્યું હતું જે મુખ્ય સમાચાર તેઓએ ક્યારનાએ સાંભળ્યા હતા તે એ હતા કે ઍરિસ્ટર તેના કુટુંબ સહિત દૂરના શહેરમા રહેવા ગયા છે, અને ત્યાં અગાઉના કરતા ઘણા મોટા માણસ થઇ ગયા છે.

મલિકાએ પોતાના દાદાની ખપર પુઝી, કેમકે એ તેમને મહુ વહાની હતી તેની દાદીમા બોલી, “બેટા, તારા દાદાજી તો બહુ દીનદાર માણસ છે અને વટજોનાઓ બેઠે કંઈ વહેવાર રાખના નથી મને લાગે છે કે તે આ ઘેર ફરી આવશે નહિ”

આ સાંભળી મલિકા શરમાઇ ગઇ, કેમકે વટજોલા એટલે શુ તે હવે એ સમજતી હતી તે બોલી, “પણ દાદીમા, હું તેને મળવા જઇશ, અને જ્યારે હું તેમને અમારો હઝરત ઇસા કેવો લવો છે તે વિષે કહીશ ત્યારે તેઓ અમને વટજોના કહીને નહિ મોલાવે, કેમકે અમે પણ ખરેખર ખુદાને માનીએ છીએ. કેમ, નહિ પિતાજી”

રાગુ કયાં પછી અમીરઅલીએ પોતાની માને કહ્યું કે, “અમારો એવો નિયમ છે કે મલિકા ઉઘી ગય તે પહેલા ખુદાનો કલામ વાચવો અને નિમાઝ કરવી અહીં પણ અમે એમજ કરવાના છીએ, અને જો તમે અમારી સાથે સામેન થશો તો અમને બહુ સારું લાગશે”

તેની મા બોલી, “બેટા, તે જો માર્ગ પસંદ કીધો છે તે પર તું ચાલ અમે તો સત્ય માર્ગને ઊડવાના નથી ખુદા કરે ને એવો દિવસ વહેલો આવે કે તું પણ પાડો તેમા આની ગમ”

અમીરઅલી કંઈ બોલ્યો નહિ, કેમકે તે ગણુના હતો કે પ્રિંસ બોલનાથી અને વિવાદ કરનાથી પોતાની માને સમજાવી શકાશે નહિ, તેથી મલિકાનો હાથ પકડીને અગાઉ જો એરડો તેમના ખપને સારું અલાહિદો ગણ્યો હતો તેમા તેને લઈ ગયો

તે રાત્રેજ તેમણે પ્રાર્થના કરી એમ નહિ, પણ રોજ રાત્રે તેઓ ખુદાની મરજી પ્રમાણે ચાલવા ઇચ્છતા હતા, પણ અજાનને વીધ દેવના મોકમેવાનો—મસાહનો—ત્યાગ કરતા હતા તેમને સારું તેઓ પ્રાર્થના કરતા કે, “હે પ્રભુ તું તેઓની આંખ ઉઘાડ કે તેઓ જુએ કે હરેક માણસને સારું તારી ઇચ્છા શી છે, અને તે જાણીને તારા મોકમેલા—મસીહ—પર વિશ્વાસ કરે”

હવે એ સ્પષ્ટ જણાવા લાગ્યું કે એક નાની છોડી તેમને દારનાર થવાની હતી (પથા ૧૧, ૬), કેમકે અમીરઅલીની માતાજી તથા નાદરી-

ખાનમ જો કે અમીરઅલી સાથે વાતચિત કરવાનો પ્રસંગ ટાળતાં હતાં તો પણ પોતાના ખરા અને વહાલા મિત્ર વિષેનું ગીત મલિકા ગાતી ત્યારે તેનો મનુર સૂર સાલળતાં તેઓ કે ટાળતાં નહોતાં તેણીને વાંચતા પણ આવડે છે એ તેમણે જાણ્યું ત્યારે એ બાળાની કૃતવણી જોઇને તેઓ ખુશી થયાં થોડાજ વખતમાં એવું થયું કે, જ્યારે ધરની સ્ત્રીઓ તેની આસપાસ ભેગી થતી ત્યારે મલિકાને તેમની આગળ રોજ વાંચવું પડતું જે પુસ્તક મલિકાએ પસંદ કર્યું હતું તેમાં જગતના લોકોને સાજ કરવા તથા બચાવવા સારૂ સ્વર્ગથી જે ત્રાતા આવ્યો હતો તે વિષે લખેલું હતું પહેલે દહાડે મલિકા તે પુસ્તક લાવી ત્યારે તેનું નામ જોતાં માલમ પડ્યું કે એ ઇશ્વર નથી તેથી તેની દાદીમાં કંઈ બોલી નહિ

ધાર્યાં કરતાં ઉલટું એ થયું કે મલિકાના દાદા તેમને મળવા આવ્યા કેમકે જે બાળાને તે બહુ ચાહતા હતા તેને જોયા વિના તેમનાથી રહેવાયું નહિ એક દિવસ બેરાની વયમાં બેસીને મલિકા ગાતી હતી ત્યારે તે આવી ચઢ્યા મલિકા નીચે પ્રમાણે એક ગીત ગાતી હતી તે ઉભા રહીને તે સાલળવા લાગ્યા —

વત પુરાતન કાળતણી જે, તે મજને સૂણાવે
સ્વરમાં જે અણુદીઠ પડેલું, તે મજને સમગ્નવે
ઇસૂતી હું વાત ચહુ યુ, ને તેના મહિમાની,
ઇસૂતી રે વાત જણાવે, ને નિજ પ્રેમ ધણાની
ધીમેથી તે વાર્તા કહેજે, સ્વર ગભીર કરીને
જેને તારવા ઇસૂ આવ્યો, તે હું છું જાણીને

સાલળતા સાલળતાં તેમના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, અરેરે, નાના બાળકો ગાઇ શકે એવા મધુર ગીતો અમારા ધર્મમાં કયા છે? જે મિત્ર વિષે મલિકા ગાય છે તેના જેવો નાના બાળકોને કોઇ મિત્ર નથી

એક દિવસે સાંજે બાપબેટી ગજની પેઠે લકિત કરવાની તૈયારીમાં હતાં તેવામાં નાદરીખાનમ ગૂપચૂપ માંહે આવી, અને એરડાના એક ખુણામાં બેસી તે દિવસથી તે રોજ નિયમિત આવવા લાગી તેની

શેઠાણીએ પૂછ્યું કે “તું એમ શા માટે કરે છે?” તે બોલી, “શા માટે એમ ન કરે? ખાવાપીવાની તથા પહેરવાઝોડવાની વાતોના વિચારમાં હું આખા દહાડો ગુલાએથી રહું છું, માટે થોડી વાર સુધી ખુદા વિશેના કંઈ વિચાર કરે એ સારું છે।” તે સંભળીને શેઠાણી પણ નધારે બોલી નહિ.

એવો સમય આવી લાગ્યો કે શેઠાણી પણ એ નાની ટોળીમાં જન્મ મળી, અને તેને પણ ત્યાં જન્મ બેસવાનું સારું લાગતું એવી રીતે ઇસુ ખ્રીસ્તના મુખમાંના દિવ્ય જ્ઞાનપ્રકાશ એ ઇસ્લામી કુટુંબમાં દિન પ્રતિ દિન વધતો ગયો.

સમાપ્ત.

